

szél-járás

XI. ÉVFOLYAM 2. szám • 2018. július

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
 Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
 Böröndi Lajos (Feketeerdő)
 Deák Ernő (Bécs)
 Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
 Farkas István (Dunasziget)
 Hornyák István (Pozsony)
 Kepe Lili (Lendva)
 Kovács László (Egyházgelle)
 Tuba László (Mosonmagyaróvár)
 Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony, Námetie 1. Mája
 10/12, 815 57 Bratislava. E-mail: csemadok
 @csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. boron-
 di@falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/1/8. Levél-
 cím: A-1011 Wien, Postfach 358. E-mail: be-
 csi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség
megbízásából kiadja: Mosonvármegye
 Lap-és Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Er-
 dőalja u. 11. E-mail: mosonvarmegye-
 kft@gmail.com Nyugat Takarékszövet-
 kezet: HU90 5950 0155-1108 5733 0000
 0000 SWIFT:TAKBHUHB

*Előfizethető a fenti bankszámlára való uta-
 lással, előzetes vagy utólagos számlázással. Egy
 szám ára: 800 Ft, Szlovákiában 1,5 euró. Elő-
 fizetési díj egy évre: 3200 Ft, Szlovákiában (6
 euró), Ausztriában és Szlovéniában 15 euró.*

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó
 Kft. gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.).
 Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Bedi Kata

Elődeink nyomában

3

irodalom

Kerék Imre

Régi tájkép anyámmal, Bibione
(versek)

4

Marianne Gruber

Egy bohóc visszaemlékezései - Erin-
nerungen eines Narren (regényrészlet)

5

Gaál Joska

Száz Pál: Fűje sarja mezőknek
(ajánló)

6

Száz Pál

A kegyelemvirág, Szemitévesztette
(történetek)

9

Sárándi József

Fegyvered a toll, Egy régi vitához,
Ami most kint történik (versek)

12

Ádám Tamás

Megmakacsolja magát, Nagymosás
(versek)

14

Zirig Árpád

a tűzhányó bánata (vers)

15

Fellinger Károly

Üzemanyag (vers)

15

Deák Ernő

Akinek nincs semmi mondanivalója
(Michael Hess verseiről)

16

Michael Hess

Látás, Hallópélda, Vive la France,

Részeim összegénél több vagyok,

Változatlanul (versek)

17

életpálya

Bedi Kata

Zene,élet, nevelés (Beszélgetés Stirber
Lajossal)

20

honismeret

Varga Gabriella

Világszerte visszhangzik, hogy Vivat
Mathias! (Csibi Krisztina a Mátyás
király Emlékévéddigi tapasztalatairól)

28

Kimlei Péter

Bevezetés a hely(i)történetírásba:

historiográfiai vázlat

32

Csuhy András

Adatok Kiscétény önállósulásához

45

barangoló

Böröndi Lajos

Berlini emlékek

48

képzőművészet

Bedi Kata

A megtalált úton (Beszélgetés
Makray János festőművésszel)

56

közművelődés

Görföl Jenő Örökség – Gombaszög 59

az én múzeumom

Oros László Bányai Kornél, a nehéz sorsú költő 61
Böröndi Lajos Látogatóban Weöres Sándornál 63

szélfúvás

Németh Ágota Körtéfa – nyári kézműves tábor
Ipolybalogon 65
Bedi Kata Nemzet, összetartozás, identitás
A nemzeti összetartozás napja
Pozsonyban és Éberhardon 67
Várkonyi Borbála Szavalóverseny Bécsben 69
Görföl Jenő Nagy siker volt a Nemzeti Ifjúsági
Kórus fellépése Galántán 71
Cseh Csaba – Várkonyi
Borbála Zenés esttel búcsúztunk
a bécsi magyaroktól 73
• Gulág emlékkiállítás Grácban 74
Cseh Csaba Regénybemutató a Pázmáneumban 76

recenzió

Böröndi Lajos A felejtés szabadsága (Fellinger
Károly: Köti a sötétséget című
könyvéről) 78
Simon Zsuzsa „nem lehetett megmenteni” Gulyás
Lajos kivégzett református lelki-
pásztor kegyelmi ügye (1956-1957) 79

nekrológ

Kriston Vízi József Farkas Gábor meg nem élt 75.
születésnapjára 81
Kertész Attila In memoriam Ittész Mihály 63

Szenc város

Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó

Bedi Katalin

Elődeink nyomában

„A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük őket!” – Sebő Ferenc mára klasszikussá érett mondatát olvasva adódik a kérdés: hogy lehet ma megélni hagyományainkat, hiszen egyre távolabb szakadunk hagyományainktól, a „hagyományos életforma” átalakul(t), a kor újabb és újabb kihívások elé állít minket – a hagyomány kérdéskörét illetően is.

Mi marad a hagyományos kultúrából a mának? Hogyan tud beépülni ez a mai kultúrába? Még mielőtt a kérdésekre próbálnánk választ találni, a hagyomány fogalmának körüljárására is szánjunk pár szót. Edgar Shils néprajzkutató funkcionális szempontú definíciója szerint a hagyomány az a „valami, amit a múlt a jelennek átad”, „bármilyen, amit tartósan vagy ismétlődően továbbadnak”. Meghatározása szerint a minimum három generáción átöröklődő szokás nevezhető hagyománynak. Az autentikus hagyomány öntudatlanul, észrevétlenül épül be a kultúrába, azért, mert az idő a „hasznosság” felől szelektál: az épül be, az öröklődik, melyre a mindenkori jelennek szüksége van. A hagyomány jelrendszer, mely közösség-szervező erővel bír. Hiszen a hagyományt elődeink sem „őrizték”, egyszerűen élték az öröklött szokásokat, ha az aktualizálható volt az életvitelükhöz, és csak megbecsülték az őseik tudását. Mindez jelent egyfajta minőségi igényt is, s persze magában hordozza a korszerűség kíváncsiságát is. Talán úgy is fogalmazhatnánk: „a jelenben élő örök fiatal múlt”, mely ugyanúgy öröklődött át a hagyományos társadalmakban is, mint ma, csak éppen lassabban. A régi közösségek, miközben átöröklítették a múlt egy-egy szeletét, nem voltak tudatában, hogy éppen megélik a hagyományt, s talán azt sem fogalmazták meg, hogy értékeket örökítenek tovább. A hagyományos közösségek tudata, és a gyűjtésekből ismert mentalitás szerint a hagyománylánc hosszúsága sem ismert. Ezért lehet, hogy pár évtizedes dalokat is „szép régesrégi ének-ként” emlegetnek – hoz példát Hoppál Mihály.

A hagyomány megélése tehát tulajdonképpen az átadás folyamatában érhető tetten. A hagyományt akkor lehet megélni, ha van, aki a tudását átadja, és van, aki ezt meg akarja ismerni, meg akarja tanulni. Ez azt is jelenti, hogy minden generációnak kötelessége az átadás; hogy az utódait megtanítsa mindarra, amit ő is tud, hiszen ő is így kapta. Sebő Ferenchez visszakapcsolva: *„A hagyományban nem az az érdekes, hogy régi, hanem az a része, ami jobbat teszi mai életünket is, ami ma is felhasználható, a kreativitás. Ha csak a régiségre koncentrál az ember, ami arra jó, hogy lógjon a falon, azt előbb-utóbb megunja.”*

A szerző a 60. gombaszögi országos kulturális ünnepség hatására írta cikkét. Az íráshoz, illetve a rendezvényhez kapcsolódik a közművelődési rovat képriportja is.

Kerék Imre

Régi tájkép anyámmal

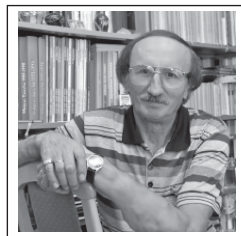
Mintha dűlön át
Anyácskám jóne,
Csípőjén libben
kéklő kötője.

Karján kaskában
kenyérke,hagyma.
Egyre áttűnőbb
sugár alakja.

Már delet húznak,
A táj fellobban. –
Fáradtan lépked
a harangszóban.

Kósza szellőcske
hajába téved,
töröl arcáról
gyöngy – verítéket.

Régi dalocskát
dúdolgat halkán,
tarkótól talpig
ősz aranyban...

Bibione

mikor a homokhoz tapad
talpad s a forróságot érzi
jó elnyújtózni a napon
cikázó madarakat nézni
a köznapi nyűgöktől távol
megérint valami fuvallat
végre megtaláltad nyugalmad
és nem birizgál semmi kétség
lecsukott szemhéjadon át
érezd a lét lágy lüktetését
2015

Marianne Gruber

Egy bohóc emlékezései – Erinnerungen eines Narren *

Utoljára nem sok szó marad, minél tovább tart az élet, annál kevesebb a közölnivaló, minden összesűrűsödik, a végén minden elfér egy dióhéjban, röviden szólva, egy dióhéjban minden összesütve-főzve: az idő, az örökkévalóság, a lét. És amint kialszik a tudat, minden más véget ér velünk, még akkor is, ha marad valami. Mit is jelent a szerény jelenvalóság értelem nélkül. Azért van a teremtett világ, hogy megéljük, nem csak úgy egyszerűen meglegyünk. Minden meglehet, és mégis mintha nem is volna. Hallja a hangot? Néha kigunyol. Mintha tényleg elhinném, hogy a világ értünk van. A jó Lambert, a nagy Leibnitz kísérője az árnyvilágban, teljes bizonyossággal hitte, és ebben látta a teremtés dicséretét és értékét. A kozmosz annyira jól formált, hogy az embernek ki kell lépnie belőle, csak hogy dicsérhesse a teremtést. Ah! De legyünk elnézőek vele szemben, ő nem ismerhette korunkat. Ő még reménykedhetett, átkozott póráz, mindnyájan ezen vagyunk, s nélküle nem jutunk semmire. Nem leszünk bölcsebbek, de néhány lélegzet erejéig talán boldogabbak, én ugyan nem hiszek ebben, habár ugyanúgy esküdni sem mernék, hogy ez sohasem lehetséges. Most megint itt a kép: amint arccal az árnyékból a fény felé fordulunk, dobogó szívvel talán, ott van az, amire régen vártunk, a forrón óhajtott. Biztos vagyok benne, hogy ezt ismeri ön, és maradjon is meg sokáig, habár egyenesen a fájdalomhoz vezet.

Úgy, üljön le. Tudom, addig nem akar távozni, amíg el nem hangzott minden. Lehet, hogy az emlékezés munkával jár, ha valakit át- meg átjárnak a képek, vagy valaki megkísérli, hogy még egyszer koncentráljon, bár inkább csak aludna, és akaratlanul hagyná a dolgokat elvonulni, akár egy madár röptét. Mindig szívesen néztem a madarak röptét, milyen szenttelen könnyedséggel győzik le a nehézségi erőt. Mi azonban nem azért emlékezünk, mert akarunk és muszáj, hanem mert ilyenek vagyunk, nem kellemesség, hanem elvárás, egyetlen sértés. Rollótól (a cirkuszi törpétől) hallottam egyszer ezt a mondatot; említettem már, ő sokat olvasott. Azt is hozzátette, hogy az emlékezet kioltása betegség, én azonban azt mondom, kegyelem.

Bárhogyan is, csináljuk tovább, csak hogyan? Ha még egyszer kezdeném előlről, de amikor már annyi minden kialudt? Még egyszer megtenni azt az utat, ami ide vezetett. Senki sem hinné el nekem, hogy én vagyok az, és azt sem, aki voltam, jómagam pedig egyiket sem hiszem. Tudja ön egyáltalán, mit akar tőlem? A felejtés sivatagában délibábot kergetni. Ezt is olvastam valahol, mint az az öregasszony, akit egy szép napon a Másik hozott; én nem hozhattam magammal, mert nem engedték. Lenne még néhány dolog s az emberek, akiknek itt kellene lenniük, lassanként mind elhagytak. Én nem akartam, hogy távozzanak, visszatartani sem akartam őket, úgy kellett elhagyniuk, mint a halálra való készülődés, az utolsó barátira, úgy kell közeledni mint egy barát felé, kivéve, ha az embernek vannak holnapra, holnaputánra, a jövő hétre, sőt, a jövő évre tervei, rejtett reményei, mekkora megerőltetés, ó. És akkor Artémisz nyíla talál el, amint ezt hitték a régi időkben, egy lövés és máris kiterülve, már akkor is kegyelemként fogták fel, egyetlen napot sem elpazarolva fenéig élni az életet, ez a legnagyobb kegyelem, mielőtt bekövetkezik a felejtés, mondom magának, nem a hátramaradottakért, ha egyáltalán van valaki, aki a szíven fekszik, akiért ily módon hagyja el a világot.

Miért is beszélek oly gyakran az elmúlásról és a halálról? Úristen, elég. Mégsem volna elég, csupán nincs más beszéd tárgy, a napok elúsznak, akár a víz, mint a szavak a számból, mint a nevek az emlékezetéből. Nézzen rám! Mi mást akar attól, aki ágyban fekszik és nem tud mozdulni, mint olyan történeteket, amik valamilyen módon a halállal végződnek. A végén távollévőkre vonatkozik az emlékezet, öreg emberek folyton folyvást távollévőkről, a múltról beszélnek és nem is lehet ez másképpen, nem a halál szeretetéből, az ember valamiképpen mindig az életet szerette, ha csak közben közben is, azt az életet,

ami volt, és amit maga mögött hagyott, szereti ezt az elmúlt életet az elmúlás miatt, bármilyen nehéz is volt, a szeretet nyomán, a hátborzongató nyomán, amitől meg akarja menteni az utánajövők jövőjét, a jövőt, amely a másoké, és amihez már nincs semmi köze. Mindenkit túlélve, ha nem is eltemetve. Üres szívvel szakítani, ez az egyetlen cél. Ha másutt vannak az élő vizek. – Nem számít. Üres szívvel nem szakítanak manapság, és az élő vizek... Jóságos ég, hallom a kacagást, amely az ilyen mondatot kíséri. Rolló azt mondta volna: az ördögbe is az ilyen szentimentalitással. Ezt a mondatot is olvastam.

Ez hát a történetem, mint sok másé, minden különösebb jelentőség nélkül. Semmiféle időbeli átrepülés, a nyomor, a nyomorultak tömegei, az öldözöttek fölött, akiket téves döntések, mohó hatalmi játékok üldöztek, olyanok amik salakká változtatják az embert, a történelem salakját, ami nem lenne nélkülünk. Ezek fölött nem lehet átsiklani, átgázolni rajtuk, tanácstalanul és bepizskolva. Mit lehet erről mondani? Ez már nem az én időmben történt. Ez mind inkább másoké lett: a feledékenyeké, az utószülötteké, vagy az övüké sem, mert semmi sem köpte ki a múlt mérgét. Még mindig azt cipeljük a történelemben, mondja a hang, a szavakban és tettekben, beszédünket nem tudtuk megtisztítani, minden úgy van, mint mindig, évszázadokon át ugyanazon kétségek, megindoklások, félelmek, mintha csak be kellene segítenünk a halálnak. Én mindig becsomagolt bőrönddel, benne a legszükségesebbekkel, ugrásra készen vártam. Aki tagadja a Paradicsomot, onnan már nem lehet elúzni, egy ideig még arra vártam, majd csak megértem, mi történt, nem sikerült, semmit sem nyertem, régi barátaim elhagytak, előbb a görög tanárom, utána a pszichiáter, utoljára a jegyző, egyiktől sem búcsúztam el, mindig túrán voltam, nagyszerű kifejezés bolyongásainkra.

A cirkusz lehanyatlott, annak ellenére, hogy a főnöknő, bár már nem volt a legfiatalabb, ugyancsak küzdött érte, és mindig így szólt: szélárnyékban áll-e a sátor, kifeszítve-e a tartó kötelek? Egyik sem lazulhat meg, ha feltámad a szél, ne hogy felborítsa.

És akkor, amint a cirkusz kupolájában álltam, lassan beállt a sötét. Fel tudtam ismerni a nézők fejét, és hiányoltam Rolló törpe alakját, hallottam a vonatok sípját, az elhaladó autókat, a tehérgépkocsik dübörgését, a nehéz motorkerékpárok felbörgését, a sikító kerekek erős fékezését.

Mit fogok látni, kérdeztem Hieronimót első fellépésem előtt, és ő azt mondta: semmit, vagy pedig lezuhansz. Eljutottam odáig, hogy búcsút mondjak, csak még egyszer, az legyen az utolsó, és az is lett, mint Ön tudja, amint kivilágosodott alattam, a nézők és a zenészek szemébe tekintettem, a bemondót nem csak hallottam, hanem fel is ismertem, ki volt, a dobok pergését nem csak hallottam, hanem le is pillantottam a dobosra, a többit már úgyis elmondtam. Azóta itt fekszem és várok, várok, hogy a végéhez közelítsen az idő, s a vég visszatérjen a kezdethez, türelmetlenül várok, tele múlttal, aminek történetei nem mesélhetők el maradéktalanul, mindig csak töredékek, sohasem kerek egész, soha, annak ellenére egyetlen nevet felidézni valamennyi felidézésével jár, akik voltak, lettek és jönni fognak.

... mesélhetnék még a kövekről, különös akarat a dolgok rendezéséhez, amik ide-oda mozognak és..., de ha mindig csak emberekről beszélek, és a tőlük való átkozott függőségemről. Néha jön valaki, aki ritka gyakorlatokat végeztet velem eszközökkel, biztatásokkal és ostoba ígéretekkel, ilyen hazugságot, azt akarják, hogy keljek fel az ágyból, alig vagyok képes arra, hogy a padlón végigvonszoljam a lábamat, valami olyasmit, mint lépéseket kíséreljek meg, csupán azoknak, akik bejönnek az ajtón, mit sem számít a fejem.

A karomat és a lábamat mozgatják, minden mozdulatért megdicsérnek, mint valami gyermeket, üvölni kellene, megy ez már, megy ez már, ezek a hamis biztatások, a remény Potyemkin-falvai, itt már semmi sem lesz jobb, itt már semmit sem lehet gyógyítani és remélni, azon kívül, hogy minél előbb jöjjön a vég. És én biztosan üvölnék, cserben hagyva nevelésemet, szemükbe kiáltanám, hogy itt már semmi sem segít. Adjatok inkább bizonyosságot az embereknek remény helyett, ne hogy a legközelebbi idióta, a következő nevetséges patkányfogó, mindazt, amiből bizonyosságra lehet következtetni, kisiklassa, alig ütközve ellenállásba, végén valamicske békébe. Jó lenne valamelyest megszerezni abból az érzésből, hogy az ember ámbár ügyefogyott, de még nem egészen hülye, még valamivel több, mint nehéz eset – ez elfogad-

ható program lenne. Az embernek talán lenne esélye arra, hogy megbékéljen a világgal, ami számomra ostoba módon még mindig célravezetőnek tűnik, egyfajta földi megváltás minden metafizika nélkül.

Rolló biztosan ellentmondott volna nekem. Ezzel a világgal nem lehet megbékélni, figyeljem csak meg, vágta fejemhez egyszer egyik árokban, ahol a bombák, gránátok, katonák elől meghúzódtunk, éppen akkor, amikor irdatlan lövöldözés támadt, kivételesen uralkodott félelmén, különben csak reszketett, üvöltözve akkor: üvöltözve talán sikerül legyőzni a félelmet, tudva, hogy senki sem hall meg minket, sem ellenség, sem barát, ezáltal nem téve szert békére, hadat üzeni a háborúnak, a világnak, miközben egyszerűen befogtam a száját, és mélyebbre nyomtam fejét a fedezékben. A békekötés lehetősége nélkül szemérmetlennek tűnt számomra mindez a körülöttünk tomboló pokolban.

A harcok vége utáni vágy akkoriban annyira elhatalmasodott bennem, hogy egyszerűen nem érttettem őt. Most már késő mindezt még egyszer felpörgetni, esküdt, vádló, bíró és vádlott lenni egy személyben – én. Legvégén csak fejbólintás marad, ugyanaz, amivel minden elkezdődött, amikor még azt hitte az ember, egyszer csak megérti. Az a remény, hogy később még megvilágosodik valami, nem valósult meg. A továbbélésbe taszítva elfelejti az ember, mivel is kezdte, egyszer valamikor, amikor még elég ártatlan volt ahhoz, hogy kérdezzen, a mindennapok nem nyúltak túl a tányér szélén, a mindennapok, a szokássá vált tompaság, amiben lassanként felörlődünk, ami engem ideköt, ne kérdezzem, hol maradt az élet, mindent feladva, de maradtak a kérdések...

... közben közben időpont után érdeklődnek nálam, mintha lenne annak jelentősége, és mennyibe kerül a kenyér. Azt válaszoltam, hogy alig emlékszem már valamire, mikor vásároltam utoljára. A hét napjait kérdezik tőlem. Hogy hétfő van-e vagy kedd, a fenét sem érdekel, én pedig hallgatok. Szükségem van ezekre a kezekre, nélkülük még arra sem volnék képes..., úgyis tudja, mire. Néha válasz helyett verset szavalok, de nem azt kérdezték, felelik rá. Tudom, hogy szegényli magát az öregasszony, miattam, ha nem emlékszem sem az időpontra, sem pedig a hét napjára, mintha csupa gonoszságból nem tudná az ember, vagy a feledékenységet okolná érte. Ugyan kérem, mire legyen jó ez, ezek a beosztások mitsem változtatnak napjaim folyásán, az emberektől való függőségemen élethossziglan nem csupán a kezeiktől és most, én korábban sem hiányoltam őket.

Persze nem úgy van ez, mintha valamennyire is sikerült volna nekem egyedül élnem, nem a mindennapokkal volt bajom, de szükségem volt a mások kezére, szükségem van rájuk, csak hogy felfoghassam a lehetetlent, hogy lássam, mindig ez van, és szép ez, legyen bár ez a napfelkelte valósága. Ez az ostoba fej soha nem ismerte volna fel, nem érzékelte volna talán, ha nem lettek volna itt mások, akik miatt látni akar az ember, ennek a világmindenségnek egyedül nincs semmi értelme, egyedül, de másokkal együtt sincs, amit meg kell nevezni, mások által jó, akik itt vannak és voltak, velük együtt jó, általuk felfogtam a teret az ő kinyújtott kezükkel, mindez ajándék, gondolom, gondolnom kell, Hieronimó, Rolló és mind a többiek, emberek kezét, tudva, mit tesznek., tettek, még azoké az ördögöké is, akiket szeretniük kellene, lehúzták a bőrüket, hogy ruházkodhassanak, mert azért mégsem feladni, hiszen szükségem van rájuk, ebben a mélyben ívelő éjszakában szükségem van rájuk, csak hogy láthassam, úgy tűnjön, még nem hunyt ki teljesen szemem világa, hogy láthassam, mi jön, a jövő szikrája és talán a gyöngédség gesztusai, ahogy mondani szokás, ennek az öreg testnek érintése, de talán a szél leglágyabb érintése is sok volna, mint lehelet is sok, talán a vágyakozás is sok lenne ezután, túl sokat várnék el, de már nem kívánok semmit, mivel már a felháborodásra sincs erőm, csupán abban akarok még hinni, utoljára ismét a hit, azokkal, akiket meg sem nevezhetek, végül is lesz ok a reményre, amivel annyiszor becsaptuk önmagunkat, becsapódtunk, a meg nem nevezhetővel, kimondhatatlannal.

*) Részletek az író *Erinnerungen eines Narren* (2015) c. regénye 12., utolsó fejezetéből.

Fordította: Deák Ernő

Könyvajánló: Szász Pál: Fője sarjad mezdőnek

Pöröcske, Pöröcske szépségek laknak...

Ne mozdítsd ezt is ő lehet útról azá, hogy akkor esőfolyógyá maj, ha nőnek is fősz SzászPálnak.

Már a SzászPál olyan könyvet írt, hogy nincs párja a világnak. Még még előbb is.

Fője sarjad mezdőnek, ez a címe. Hogy huzzon a cím? Hát a Végzőbő, a utolsó phytosforomaké. Még a Szentanna imájából, ott van a Zók. Odalérem a galagonyafákhoz mézőjébe, ami phytológendák. Még van enigma, anekdota meg még ikon is a könyvbe. Mind phytó. Hogy a világi ember is elgároggyon. Még hogy tegyük, hogy mit olvasunk. De azér jó hogy ottvan, hogy micsoda. Ebből má látszik, hogy nem egyfolytában van íva a szöveg, hanem névvelék íróvalék áll össze a könyv.

Ha nékfogunk a könyvnek, akkor elég hamar kiderül, hogy a könyvről Marad az a Pöröcs. Már a Létus pöröcs volt. Ma nem tudja, ki volt a Létus, annak még mindéggy, hogy Pöröcs vagy marad. Összetűs templom még csak Odjókba van. A Sélle (Végzőllye) még a Galánta a nevem van nevezve. Nem olyan nehéz kiturmyi, hogy a Marad a Pöröcs. Dehát nem is titkolódzástól Marad a könyvről, hanem hogy látszik, hogy az akárhol lehetne. Már maradt emélt is van akármillék faluba.

Megint ez a könyv. Amak, hogy éggert íret, kettőt kap, má a falusiak ső dőnek be. (Nem még a maradék). Összeké é a könyvet, azt négyűnnék, hányon kaptak. Már van benne:

Családtörténet (még csak nem is ké sagának mondanyit, a saga nem pöröcsi mese)

Falutörténet

Hittanykönyv biblia magyarázóttá

(Aforizmagyűjtemény) Eggy csomó jó mondás

Füveskönyv meg gyögyűttés

Mind ilyen falusiassan = pöröcslessen leírva. De aki nem eddig éjtartó, az éjt a könyv végre is. Még lehet soknyit. Ha furcsák a ő betők, meg lehet tanúnyi a kék nőfőjesebő, ebbe mind a négy magyar ő bető benne van. Pöröcske Gabi mondta.

Jók azok a „aforizmak”. Ott van mellettük, hogy „Öregapád mondta”, „Öreganyád mondta”, „Létus mondta”, „Béhuska mondta”. Eég hamar kiderül, hogy a jómondásokat a jóembérik mondják. A aforizmokból valahogy nem győz.

A Füveskönyv ső dívalék van. Már másik cundnok füveskönyvet akármillék nagyvelékinek, aki má nem is ill, azt némillékbe nincsen ső fő, ső gyom. Emégt nemnyá a főké kezdődik, azt gyűnnék a virágok, füvek még a gyökerek. És mindéggyiké van mese is – a romaring mondija, a szőlő meséje, a fűrésű meséje még a többi – a mondékba még benne van a őő republika, a magyar idők, bencsődök, kitalapított, szövetkészítőtis még illenék. Elégűnnék még a török idők is még a négyvennyolc is.

Még úgy van írva, mintha annak a (edgyerűnek lenne akárannyit Öregapja még Öreganyja. De emem baj, mer aki a könyvbe Öregapa meg Öreganya, az igazságot beszéli.

Nem mellé, hanem egyenlően. Még van a öregébe hit. Még együtt inek a természeté.
Mer azt is érmongyák a öregék, hogy kik a hitetlenyek.

Biztos hogy a pörédeknek érdekesebb ez a könyv, mind a másfalubélinek, mer a pörédi megnézheti, hogy benne van-e a öregapja, öreganyja, elftárho, akárkije. A másfalubéli még égendükozhat rajta, hogy a ő falujábo kik a öregapák meg öreganyók. A égyenés emberek. Mer vannak illenék akárméllik faluba. Meg elftársok is. Csak éppen nincs SzázPáljuk, aki meginná őket.

Érdékesek meg izgalmasak ezek a történetek – a mesék. Ílet írta. A tévé kutyafüle ezekhő képest. Mővinyéknő szónak, oszt bennük van a egész falu. Nem a házak, hanem a emberek. Sorsok égy virág vagy fő történetibe. Meg a csudák, a gyógyulások.

Níméllik mese virágn talán több a létánijás, mind a íletbe, nihol meg a gápiró nem vót élig pörédi, de ez égydőlán nem ront a könyvön, a legtöbb olvasó észre se vési.

Van ehöz a könyvhő égy CD is, Cufka Ottó mongya ő rajta a könyvbéli meséket. Égy pörédi Mária-inek is van rajta. Érdemes meghágnyi a egészet.

Szípen megírta Száz Pál ezt a könyvet. Ollan írő, aki pörédi, főhidiki, magyar, európai, humanista úgy, hogy ezek köözt nincs is ellentét. Érezni, hogy szeretetté írta.

Szeretetté is olvassák. Megérdélli.

Gaál József

Száz Pál

A KÉGYELÉMVIRÁG *phjévanakolita*

Amikor Öreganyádot megütötte a guta, fő se alant lény. Csak alant, alant állfolytábo. Bevitük a kórházbo, rácsukák a gipek-re, bekábították. De főképpeni nem tudák. Hát mi a orvosok is csak csóvíták a fejüket. No ilyen ez a guta, ha megüt. Öregapád ígten bírkódott. No gyuránk Öreganya, írtaszó, ki sincs morva, meg sincs főve, takarítva sí, zoknim lakas, karba nyóll a gyom. Nem segített. Híjbo imátkozott. Gyere vissza, mer fáj a szívem utánod. Sémni. Jaj, há ha én épátkóllak, sémni se történik. As szonap máshugyan van. De én mi mibé kezvekk néköled? Hát ha

a én szívem nem szakadt meg, a te agyad se fog. Mert Őreg-anyád agyábo kivirágzott a halál, mutatta Őregapádnok a orvos a röggönyképet, olyan vót az, mind egy nagy virág, lila vót egészen. Éccér osztán álmot látott Őregapád. Látta Krisztusurunkot, amind a Jordánbo körüztüll a nípát. Ott vót náki Szenjé-nos is jobró, az tanította hogyan kő náki körüztüll. Bárú még a Szempéter nízte ikét. Hát ahogy még a níp, körüztüll ikét, éccér csak Őreganyád vót soron. Ahogy körüztült itet, leszát rá a lilék, ékezdett finykenyi, hát a vízbő, ahogy főmerőtt, minha a hajábó nyőtek vóna, ékezd bujánózni a sok virág, olyan illatot árasztott, mind a menyország! Virítottak, lila vót, mind a hajnal kégyelme, lagóvőrs a levele, mind a verratat zsarínoka. Ére osztán fölébrett Őregapád, ment ki a Hóttágbo, meg se várto, hogy fölkéjjén a nap. Meg is talato, hun körüztült a Krisztusurunk. Le-vetítte a cipőjít, belamint bokáig a vízbe. Olyan vót a illatty, fő-darút a embér szíve tülk. Így osztán a Őregapád szédett a Hóttág-bo a illő vízbő kégyelmevirágot. Hogy malyen virág vót, méta, zsályo, sinkötű, nem tuggya az sénkisé. Megpakóta a tiskájját, futott haza, főtette a kalapját, má ment is a bétusaszra, mént a kórházbo Őreganyádho. Ammég mindig alott. Akkor kivett egy virágot, ékezte morzsogatnyi, mind a óvasó szemjeit Őreganyád ora alatt. Közbe még montá a üdvözlígyet. Hát lás csadát, Őreg-anyád, ahogy megérzte a illattyát, minnyá föleszmét, fölűt a agybo. Gyere öreg, megyünk haza, aszongya Őregapádnok. Ha ní má, be vagyok kábélozva! No má az, má én is villanyra megyék? Azzá leszette magáru a kábélokot, leugrott a ágyrú. Ha ní má, még a csöcsöm is kint van! Hun a gúnyám, öreg? Őregapád akkor fölötöztette, kézenfokta, még ippen elirtik a hétötvenest, mire le-főtt a kávé, má otthon is vótak. Mindén csak a időn múlik. Montá Őregapád. No látom, ideje, hogy otthon vagyok,

sē mekfőzve, sē kimosva, mi ez a bordél? Monta Öreganyád. Legalább nincs bűdös. Mer a Krisztusurunk virágjánok mennyei illatját még mindig érezte. Milyen virág vót, nem tuggya sēnki embērtija, még Öregapád sē.

SZĚMIT TĪVESZTĚTTE

phytoforizma

Ha az embēr a emlékeit megóvassa, vagy ha csak ēmereng a idők folyásán, ugyanazt lissz, ahogy ētekint a Szamárdomb-rú a látóhatár felé. Ugy írja a Szentlilek a földbe a füvek ēvangēljomát. Monta, mer szēmit tīvesztētte a óvasónak. Amikor Öregapád meghāt, Öreganyád átvētte tūle a óvasót. Így má három cēdulāt mēnt váltonyi, mer két embēr helētt monta a óvasót. Anya helētt is átvētte a óvasót, amikor meghāt. Mos még Öregapád helētt is. Monta helēttük, számóta a szēmēkēt, mer ha továbbmongyák a óvasót a hóttak helētt, olyan az, minha velünk marannánk. Így óvassuk meg a emlékēkēt is. Mēndig hozzámongyuk a újabb szēm-hē. Akit te Szent Szűz, a méhedbe fogadtál. Monta Öreganyád, mer szēmit taláto a óvasónak.

Sárándi József

Fegyvered a toll

Kinek, s minek akarsz megfelelni?
Bábu holtan is lehetsz a férgek játszmájában.
Úgy féled a mellőztetést, mintha üdvösséged
múlna rajta, pedig Istent is csak képzeled,
hogy létezésed ne hidd, akár az állatok,
egészen oktalannak.
A többség sorsába vágó rejtett fordulat
árulkodik a világi tulajdonviszonyról,
s ha van szemed láthatod e látomás
fontosabb privát bánatodnál.
Hagyd a sikert az okosoknak, ők mindig tudják,
mit miért adnak föl magukból.
Fegyvered: a Toll, s amennyit gondolni mersz,
akkora birodalmad.

Egy régi vitához

A népieknek nem voltam
elég népi.
Az urbánusoknak
eléggé urbánus.

Mentem a fejem után:
Sem velük, sem ellenük.

Ami most kint történik

Ami most kint történik
rég megtörtént belül
Félelmünk bűnével vártunk **az alkalomra**
Viszonyultunk bár
ám ha van mentség: nem azonosultunk
Tettnek gondoltuk
a hallgatótag dacot
a vérrel kitömött bábuk iránt
Életidőnk közben csaknem lejárt
Zsarnokok alkalmazottai lettünk
kenyérkényszerből szinte észrevétlen
Alkalmazotti társadalom
a pórázon tartás társadalma
Micsoda “pazar” elmélete a megtöretésnek
és “bájos” módszere persze a betörésnek

Elnézem magunkat
milyen hirtelen megöregedtünk
pedig most kellene
a hitüzemanyaggal működő akarat
hogy eltakaríthassuk a szemétdombot
s lecsapoljuk a csillagosok
kloáka maximáit
hogy kitaláljuk a döglődő birodalom
utóvédharcának sátáni terveit
és fogalmat alkossunk
egy személyiségünkre méretezhető
magunk választotta civilizált jövőről
a mindig részvétlen TÖRTÉNELEM
kietlen sivatagában

Ádám Tamás

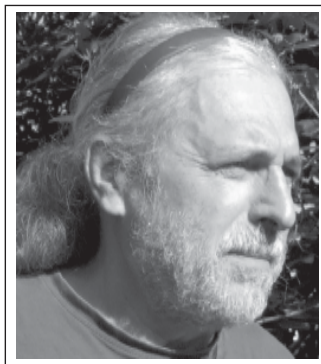
Megmakacsolja magát

Fájnak keresztcsontjaim, előre vetítik
a kezelhetetlen jövőt. Minden sóhaj
fölösleges, és mulatságos az önsajnálát.

Térdemen barnára keményedett
háncsréteg töredezik. Tévedek, hogy
szétbonthatatlan az imára kulcsolt kéz.

Alig forr már mész csontjaimban,
szilánkosak a hajnalok. Maszatos
ablaküveg darabjait szedem.

Valamennyi át nem élt emlék elvehető.
Megmakacsolja magát vállamon
a szenvedő idő.

Nagymosás

El kellene már kezdeni a
nagymosást, mángorlót fogni
és kifestíteni napjainkat. A teknőből
szappanos víz folyik jázminokra.

Tiszta szobára vágyunk, puha
párnára, de a pihék még ott libegnek
a halálra ítélt libák hasán. Halasztó
hatályú döntést hozunk.

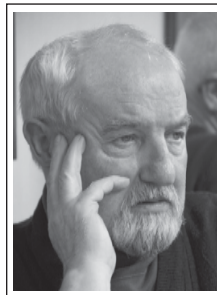
Verejték váj árkot mosatlan arcunkon,
eláznak álmaink, de marad még
kapaszkodó: szitakötő rotorja
szárítja paplanunk.

Lúgtól vörösödik szemünk, tiszták
már sosem leszünk.

Zirig Árpád

a tűzhányó bánata

fénybe és füstbe öltözött
katedrális
magát hágja át
míg tart az őserő
gyomorkorgásától
lázás lesz a föld
futó tűzzé átlényegül
jajgat az erdő és a temető
álmában a nappal
paráználkodik
nagyot lobban
fölégeti önmagát
visszabújik a föld gyomrába
meglelni saját otthonát
úgy tűnik örök álomba szenderül
újra kék lesz
fölötte az ég
de most már mindig
gyanú lengi körül

Fellinger Károly

Üzemanyag

Ha az apám élne,
nem mehetnék ki
naponta a sírjához
anyámmal,
egyikünknek ugyanis,
mint mindig,
mellette kellene lennie,
vigyázva rá, nehogy
megengedje a gázt,
megengedje a vizet,
nehogy elessen
és eltörje a combnyakcsontját,
amibe százegyedik napja,
hogyan belehalt.

Deák Ernő

Akinek nincs semmi mondanivalója

Furcsa hozzáállás, mégsem kerülhető meg, különösen akkor, ha közvetlenül érintett személytől származik. 1971-ben született Neusiedl/nezsideri szerzőről van szó, akinek VERS|TAND címmel nemrég jelent meg legújabb kötete. Az érdeklődőt nyilvánvalóan arra készíti a kíváncsiság, hogy nyomába szegődjön, miután megütötte fülét/szemét a hír, **Michael Hess** felolvasást tartott valahol Burgenlandban.

Mindjárt a dolgok közepébe vágva azt kell rögzíteni, hogy Eisenstadt/Kismartonban a tartományi könyvtárban dolgozó költő egész megjelenésében van valami csibészes, és ez valamelyest egyéniségére, költői mivoltára is enged következtetni. Említett kötetét átböngészve úgy tűnik, hogy az egyéniség és alkotásai összhangban vannak egymással. Mindazonáltal óvakodni kell az egysíkúságtól, hiszen helytelen lenne a pajzán, játékos, a nyelvvel, szavakkal zsonglőrködő Michael Hess-t csintalan „szóbohóccá” avatni, ugyanis ez csak egyik, és nem is egészen meghatározó éneke. A cím választóvonal nélkül értelemmel fordítható. A választóvonal azonban frivol szóösszetétellel változtatja a jelentést, ugyanis ebben az alakzatban *vers|limlom*, *-kacatolvasható ki belőle*

Pedig ki kell emelni ezt, amikor a nyelv valamennyi megnyilvánulásával önálló létről tanúskodik; vagyis az egyes írások, szerzemények önmagukért vannak, önmagukról vallanak, nem pedig csupán közvetítő eszközként bármit is akarnának közölni, kifejezni. Bravúros szójátékok sorjáznak, mindenre kitalál valamit, meghökkentő asszociációs szójátékai epikus jellemzéssé sűrűsödnek, jelesen a *Drunft im Burgenland – very extended Version* c. kétértelmezésű „topográfiajában” a helynevek meglepő jellemzéseikül szolgálnak. A jegyzékbe vett nevekből tréfás, játékos meghatározások, utalások annyira Hess nyelvéhez kötődnek, hogy külön tanulmányban lehetne csak példálózni, helyesebben megkísérelni, mennyiben lehetséges lefordítani, átültetni más nyelvre, történetesen magyarra, anélkül, hogy elsekélyesedne a csintalanság zamata (33-35. old.). (Ez a leírás *Bonus-Track: Drunft im Burgenland* címmel, előző, *laut mal laut*, 2013-ban megjelent kötetében is megtalálható.) Hasonlóan lehet vélekedni a szellemesen megírt Fritz nevű halászárról az Északi-tengerhez írt ódában (46-48. old., aki „halász nyelven” mondja el szerelmi történetét, annyira elrugaszkodottan, hogy még az eredeti neveket is kiforgatja. Így lesz a *Schal*-ból *Aal* (angolna), a *Mütze*-ből (sapka) *Pfütze* (pocsolya) már csak a hasonló hangzás miatt is (46-48. old.).

Hessének nincsenek gátlásai, ezért merészkedik Goethe híres balladájának, az *Erlkönig*nek átköltésére, *Seekönig*nek titulálva hősét. Alig lehetne pimaszabban fogalmazni, mint mikor a végén a Goethe eredetiben az apa holt gyermekét tartja karjában, Hessnél viszont így hangzik a befejezés: *Er erreicht die Mole, mit Müh und Not./ In seinen Armen, der Wein war rot.* (40-41. old.) Ez a jellegzetes fertőtői világ tükröződik a mindennapi tényekkel és eshetőségekkel teletüzdelt kötetben. Reklámszövegekre emlékeztető „epigrammáktól” a kuplékig minden megtalálható, csupa derűt, mosolyt kiváltón, nem nélkülözve a nevetést sem a cimborák számára.

A leírtak hiányt támaszthatnak, és így is lenne, ha nem merülnénk Hess gondolataiba: tele ugyan csak elgondolkodtató komolysággal-komorossággal, viszont nem ismeri a tragédiát, nem mélyed el a dolgok mögötti dolgokban, legfeljebb megpedz itt-ott léten túli sejtéseket, de ez alig foglalkoztatja. A vég-végzet pedig éppenséggel ismeretlen számára.

A leírtak hiányt támaszthatnak, és így is lenne, ha nem merülnénk Hess gondolataiba: tele ugyan csak elgondolkodtató komolysággal-komorossággal, viszont nem ismeri a tragédiát, nem mélyed el a dolgok mögötti dolgokban, legfeljebb megpedz itt-ott léten túli sejtéseket, de ez alig foglalkoztatja. A vég-végzet pedig éppenséggel ismeretlen számára.

A komolytalan komolyság világában üdítően hat ez a fenegyerek, allűröktől mentes költő, akit szinte maradéktalanul lekötnek és kitöltenek a mindennapok szeszese hangulatú élményei. Aki igazán meg akarja ismerni a Fertő vidékét boraival és hóbortjaival, Michael Hess verseiben kell elmélyednie. Ő annál inkább is eredeti, mert tájnyelven ír, amit külön meg kell érteni, hogy átéljük a nyelv és az ember szétválaszthatatlan eredetiségét, zamatát. Olyan költővel ismerkedhet meg az olvasó, aki saját magát sem veszi komolyan, nem is beszélve mondanivalójáról. Vagy hogyan lehessen vélekedni arról, aki mindjárt kötetkezdő versével így mutatkozik be: *Jammern auf hohem Niveau*, rácsattintva *Ich schreib a Biechl/ und hob gor nix zum Sogn?* (7. old.). Természetesen ez is csak tréfa, tele komolysággal: hogyan állnak össze a kis dolgok életvitellé. Michael Hess egyes szám első személyben ír, valójában mégis környezetének tolmácsolója, tükrözője. Tele szellemes üdeséggel, vidámsággal, játékosággal. Bacchus él!

Michael Hess: Vers | tand. Edition lex liszt 12, Oberwart, 2018, 189 (194) oldal

Michael Hess

(1971, Neusiedl/Nezsider)

Látás

Becsukom szemem
és téged látok.

Becsukom szemem
és követem a fényt.

Becsukom szemem
és nem alszom.

Becsukom szemem
és felébredek.

Becsukom szemem
és látni foglak téged.

Sehsinn

Ich schließe die Augen
und sehe dich.

Ich schließe die Augen
und folge dem Licht.

Ich schließe die Augen
und werde nicht schlafen.

Ich schließe die Augen
und werde erwachen.

Ich schließe die Augen
und werde dich sehen.

Hallópélda

Nagymamám és nagypapám,
mindkettőnek van hallókészüléke.
Természetesen soha sincs a fülükben.
És ha igen, nem kapcsolják be.

De azért mégis jól megértik egymást.

Hörbeispiel

Mei Oma und mei Opa,
olle zwa hobms an Hörapparat.
Den hobms natialich ni drin.
Und waun, daun is a ned eingeschoit.

Trotzdem vastengan sa si guat.

Vive la France

Egyesek testvériséget akarnak.
Egyesek egyenlőséget akarnak.
Én inkább teát iszom.

Vive la France

Manche wollen Brüderlichkeit.
Manche wollen Gleichheit.
Ich trinke lieber Tee.

unveränderlich

ich bin ein schreiber
ich bin ein träumer
ich bin ein spieler
und du, du bist mein letzter atemzug

ich bin ein arbeiter
ich bin ein faulenzler
ich bin ein lernender
und du, du bist mein letzter atemzug

ich bin ein sprecher
ich bin ein zuhörer
ich bin ein schweiger
und du, du bist mein letzter atemzug

ich bin ein freund
ich bin ein vater
ich bin ein kind
und du, du bist mein letzter atemzug

ich bin ein ehemann
ich bin ein liebhaber
ich bin ein geliebter
und du, du bist mein letzter atemzug

változatlanul

író vagyok
álmodozó
játékos
és az utolsó leheletem te vagy

munkás vagyok
naplopó vagyok
tanulékony
és az utolsó leheletem te vagy

beszélő vagyok
odafigyelő
hallgató
és az utolsó leheletem te vagy

barát vagyok
apa vagyok
gyermek vagyok
és az utolsó leheletem te vagy

férj vagyok
kedvelő
szerető vagyok
és az utolsó leheletem te vagy

Részeim összegénél több vagyok

Ma majdnem pontosan keltem fel.
Ma majdnem pontosan érkeztem a munkába.
Ma majdnem segítettem a kollégáknak.
Ma majdnem sikerült leennem magam.
Ma majdnem elmentem az orvoshoz.
Ma majdnem kirámoltam a mosogatót.
Ma majdnem kiejtettem kezemből a távirányítót.
Ma majdnem azt mondtam feleségemnek, hogy kedvelem.

De nem tehetek róla.
Ma majdnem napom van.

Mehr als die Summe meiner Taille

Heit war i fost pünktlich aufgstaundn.
Heit war ich fost rechtzeitig in d'Oarbeit kumma.
Heit hätt i fost mein Kollegn ghoifn.
Heit hätt i mi fost ned mit da Suppn audrenschkad.
Heit war i fost zum Oazt gaunga.
Heit hätt i fost in Gschiaspüle ausgramt.
Heit hätt i fost die Fernsteiarung aus da Haund gebm.
Heit hätt i fost meina Frau gsogt, dass i sie gean hob.

Owa i kaun nix dafia.
Heit is mei Fosttog.

Deák Ernő fordításai

Bedi Kata

Zene, élet, nevelés

Stirber Lajos neve nem csak Komáromban fogalom, hanem az egész Felvidéken. Neve évtizedek óta egyet jelent a zenepedagógiával, a kórusénekléssel és zenei rendezvények szervezésével. Több zenepedagógiai témájú könyv szerzője. Ma is vezet kórust a komáromi Jókai Mór Alapiskolában, a Szlovákiai Magyar Zenebarátok Társaságának vezetőségi tagja. Országos zenei rendezvények szervezésében vesz részt és Komáromban is szervez zenei rendezvényeket. Életpályájáról beszélgettünk, s csak remélni tudom, hogy a leírtakból átsugárzik az a derű és a szelíd okos humor, ami Lajos bácsit leginkább jellemzi.

– A háború alatt született, 1942-ben Komáromban. Milyen volt a gyermekkora?

– Csodálatos. Annak ellenére, hogy a háború kellős közepén láttam meg a napvilágot - és apámat nem is ismerhettem meg, mert ugyan a Don – kanyarból még sikerült visszajönnie, de azután, hogy újfent berukkoltatták, orosz fogságba esett, és már soha többé nem láttuk őt. Nekem mégis csodálatos gyermekkorom volt, mert Édesanyám, apai nagyanyám és nagynéném – keresztanyám (apám bátyjának felesége) ők négyen, a minket – unokanővéremet és unokaöcsémeket – felnevelők, mindent megtettek értünk, hogy a körülményekhez képest hiányt semmiben ne szenvedjünk. Nagybátyám itthon, apám meg valahol az Ural hegységben hunyt el 1944-ben, így nagyanyánk lett a „fő“

nevelőnk, hiszen édesanyáméknak dolgozniuk kellett, hogy legyen miből élnünk. Az ő példaértékű összefogásuk által – mi a félárva - annyi szeretetet kaptunk, hogy bizonyára ezért emlékszem úgy, hogy nekem csodálatos gyermekkorom volt. Igaz: sem a háború alatt, sőt befejeződése után sem volt minden „mi Szem - szájnak ingere“, azonban volt krumplicukor, meg fillérekért kapható – és számomra akkor a legízletesebb édesség – összetapadt cukorkatörmelék; meg marmaládés (lekváros) és margarinós, később már zsíros kenyér is. Mi több: apáinkra és más felmenőinkre való állandó szeretetteljes visszaemlékezés – sok léleképítő, szívet gyönyörködtető „mese“!

– **A gyermekkori/iskolás éveiben mennyire érezte az akkori rendszer – mondjuk úgy – „visszасágait“?**

– Én egyáltalán nem éreztem. A gyerek mindig gyerek: akkor is az volt, most is az, és 100 év múlva is az lesz. Kimondottan irritál, amikor valaki megszületésétől kezdve eredeztetni – jóval későbbi – politikai okosságát – hősies ellenzékiességét. Hangsúlyozom: a gyerek minden körülmények között gyerek: azért lettem ministráns, mert be lehetett öltözni, lehetett csengetni – szerepelni, mint ahogy focisták is azért lettünk, mert dresszet – mezt kaptunk és lábunkra stucnit (lábszárvédőt) húzhattunk. De a pionír nyakkendőt sem a rendszer iránti elkötelezettségből engedték a nyakunkba kötni, hanem azért, mert a gyereket a külsőségek vonzzák, meg mert a „ceremónia“ jó buli volt. Vagy, amikor elsőáldozók lettünk, az meg azért volt ünnep, mert új ruhát, új cipőt, meg kakaót kaptunk; azért lett az a nap felejthetetlen számunkra. A gyerek akkor örül, ha történik vele valami, ha zajlik az élet körülötte s vele. És a – később ellaposodott – május 1-jéket gyerekként azért éltük meg nagy ünnepként, mert vártuk a feldíszített – allegorikus teherautókat, az azokon éneklő-muzsikáló ifjakat, az egyenöltözékekben önfeledten vidáman vonuló tömeget és a fagyaltozást.

– **Mint család, hogy élték meg a háború utáni időszakot?**

– Ami számomra, a gyerek számára jó volt, már lényegében elmondtam. Persze Édesanyáméknak – a felnőtteknek sokkal nehezebb volt, mint nekünk, gyerekeknek. Komárom északi része ismét Csehszlovákiához került, már ez is nagy trauma volt, így sok családot szakítottak szét. De a „feketeleves“ a hontalanság évei (1946-1948) még csak ezután jöttek. Mi magyarok Csehszlovákiában, az akkor regnáló politika által háborús bűnösnek ítélttünk. Beindult az ún. reszlovakizáció, ami valójában szlovakizáció -elnemzetesítés – elszlovákosítás volt. A magyar iskolákat, kulturális intézményeinket megszüntették. Aki nem vallotta magát szlováknak, az elvesztette az állampolgárságát és az állását is. Kezdetben, a leggazdagabb magyarokat - itt hagyatva velük minden ingóságukat, vagyonukat – Csehországba deportálták. Ott családokat szétszakítva – mint hajdan a rabszolgákat - prédaként bocsátották a cseh gazdák rendelkezésére. Később Benešék kieszközölték a nemzetközi jogban lakosságcsere néven hazudott újabb „merényletet“: elindították eleink Magyarországra való kitelepítését. Lényegében igaz, hogy lakosságcsere történt, de míg a Magyarországról eljönni akarókat házat, földet ígérve nekik toborozták, onnan zömmel a nincsteleneket hozták, tőlünk meg a leggazdagabbakkal indították el az újabb gaztettüket: parancsra, fegyveres bevagonírozással vitték őket; és az áttelepítéssel „lefejezték“ a felvidéki magyar értelmiséget.

Az említett szép emlékek mellett bennem is maradt keserűség. Egyfolytában éreztem az apám hiányát, ráadásul apám unokabátyját, szeretett Pista bátyánkat, az egyetlen férfit, aki a családunk segítségére lehetett volna, őt is áttelepítették. Mivel abban az időben nem látogathattuk egymást: mi a Duna bal partján, ő pedig a jobbon guggolva kiabáltunk át a Dunán, hogy néhány mondatot váltsunk egymás hogylétéről. Vagy, amikor 1948-ban iskolás lettem, magyar iskola nem lévén: a kedves fiatal szlovák tanító néni azért sírt, mert az osztály többségét, bennünket magyarokat nem értett, mi meg azért sírtunk, mert mi meg az ő szavát nem értettük. De ezt is átvészeltük.

Mert hogy is írta Ady: „Az élet él és élni akar.“ A háborút követően minden család elsiratta

halottait, aki viszont életben maradt, annak élnie kellett tovább. Hatalmas perspektíva nyílt az emberek előtt, hiszen fel kellett építeni egy romba dőlt országot! Az emberek többsége örült, hogy él és dolgozhat. A közös cél az együvé tartozás érzését oltotta az emberekbe: százszorta jobban szerették egymást, mint ma. Kijelentem: nem voltam párttag, és nem is sírom vissza az ún. szocializmust!

– **Mennyire foglalkoztatja a történelem és annak elmondása?**

– Mivel jócskán megvénültem, így sok mindent módomban állt megélni, tapasztalni, így rögeszmésen vallom: kutya kötelességem igazat mondani, csakis az igazat és a stafétabotot átadni az utánunk jövő nemzedékeknek. Ezzel a céllal írom cikkeimet, állítom össze a GAUDIUM vegyes kar és hangszeres kamaraegyüttes műsorait, szervezem rendezvényeinket. Minden eszközt meg kell ragadni, hogy az iskola, mint olyan történelem gyanánt mindmáig hazugságokat tanító tevékenységét némiképp próbáljuk meg ellensúlyozni.

– **Hogyan jött a zene az életébe?**

– Édesanyámtól kaptam a legtöbbet - az életemet, apámtól pedig a hegedűmet. Apám egykori munkatársai szerint, kiváló szakember, szobafestő-mázoló volt. Azonban két kedvtelésnek hódolt: korabeli képeslapok alapján akvarell és olaj-tájképeket festett, és autodidaktaként megtanult hegedülni. Ő mondta Édesanyámnak: amint a gyerek hegedűt tud fogni a kezébe, taníttatjuk. Édesanyám teljesítette apám kívánságát: 6 éves koromban elkezdte taníttatásomat. Édesanyám özvegyen élte le az életét, csak nekem élt. Neki is kiváló hallása volt: ha vasalt vagy énekelt, vagy (gyönyörűen) füttyült. Ilyenkor mellé álltam, tőle tanultam a magyar-nótákat, az operett részleteket hallás után hegedülni. Sok dalt ismert, mert Komáromban mindig gazdag kulturális élet zajlott, így benne ifjú kora óta élt a kultúra iránti igény. Neki és nagynénémnek köszönhetem, hogy a Komáromi Területi Színház első – Tűzkeresztység című előadását is láttam. Édesanyám és nagynéném megtartva az íratlan szabályt: magányos hölgyeknek nyilvános helyen megjelenni férfi kísérel nélkül nem illik, (jobb híján) engem mindenhová magukkal vittek. Ilyen megfontolásból a Csemadok rendezvényeket is rendszeresen látogattuk. Én pl. olyan(.....) kiválóságok fellépéseit is láthattam Komáromban, mint Latabár Kálmán, Rátonyi Róbert, Sárdi János, Németh Marika, Zentai Anna, a magyar operett csillagait, vagy a legenda cseh humorista Vlasta Burianét, és még sok más nagyságét is. És természetesen a „csemadokosoktól” – a komáromi csillagoktól a Schmidt Viktor tanár úr vezényelte ének és zenekartól, s a kiváló szólístáktól – Magyarics Magdolna, Szűcs Sándor, Csík János és mások – sok szépet hallhattam és sok mindent tanulhattam. Azt, hogy zenepedagógus lettem, főképpen Krizsán Józsefnek, hegedűtanáromnak köszönhetem. A zeneiskola általa vezetett növendékzenekarában szerettem meg a közös muzsikálást, s az ún. „nemesebb zenét”.

– **És hogyan került a pedagógusi pályára?**

– 1959-ben érettségiztem szülővárosomban, Komáromban, az akkor (nem gimnáziumnak nevezett) 11 éves középiskolában. Gyermekkorom óta humán beállítottságú voltam – nem szerettem a gépeket, fegyvereket és a kártyát – leginkább a sportot és zenét szerettem. A mi nemzedékünk reggeltől estéig focizott, hiszen minden srác Kocsis, Czibor, Puskás, Grosics- és az ún. aranycsapat többi tagja – akart lenni. Rájuk voltunk büszkék, ők erősítették magyarság tudatunkat.

A pedagógusi pálya tulajdonképpen már harmadikos elemista koromban felötlött bennem. Akkori tanítóm, Nagy Árpád irántunk – gyerkőcök iránti szeretetével, még az egész gyermekkoromat beárnyékoló apahiányomat is némileg tudta enyhíteni. Már ekkor felötlött bennem: olyan szeretnék lenni, mint Ő!

Az érettségi után a pozsonyi Vyššia pedagogická škola (felépítményi pedagógiai) iskolába adtam be jelentkezésemet. Azonban ezt az intézménytípust az 1959/60-as tanévben már nem indították, az oda jelentkezőket átirányították, az orosz mintára létesített négyéves főiskolába, a Pedagogický inštitút-

ba (pedagógiai intézet) – amelyet egymás közt csak „pozbieraní idioti”-nak (összeszedett idióták) neveztünk - a PI magyar tagozatára. Az első tanévet még Pozsonyban jártuk, de a továbbiakat már Nyitrán, mivel önálló magyar tagozatnak nem volt létjogosultsága. Két „általános” tanév után lehetett szakpárokat felvenni – alapiskolai felső tagozatos képesítést szerezni. Ekkor jött a nagy dilemma; testnevelés vagy zene? A hegedű győzött. Orosz nyelv-földrajz-zenei nevelés szakon szereztem diplomát. Csak a legnagyobb tisztelettel és hálával tudok visszaemlékezni főiskolai oktatóimra – a hozzám legközelebb kerültekre, zenetanáraimra - Zsakai Erzsébetre, Erdős Dezsőre, Kopasz Elemérre, azért, hogy vállaltak bennünket, vállalták magyar nyelven való képzésünket.

– A főiskola után hogy alakult az élete?

– 1963-ban befejeztem tanulmányaimat, augusztusban behívtak letölteni az akkor kötelező katonai szolgálatot. Közben megnősültem, mikorra leszereltem Péter fiam már 11 hónapos lett. Munkára jelentkeztem a járási tanügyi osztályon, ahol erőnek-erejével (ugyan helyben) szlovák tannyelvű iskolában akartak elhelyezni, amit elutasítottam. Így kerültem az akkori komáromi II. lakótelepi, később Béke Utcai, jelenleg Jókai Mór Alapiskolába, amely – nem érdem, de nagy szerencse – negyven éven át volt szeretett munkahelyem. A sors kegyeltjének tartom magam, hogy ebbe az iskolába kerültem. Zenei szakfelügyelőként látogatva a komáromi járás iskoláit kijelenthetem: kevés olyan összetartó, egymás munkáját elismerő tantestület volt a járásban, mint a miénk. És a szülők – a gyermekeiket nem majomszeretettel, hanem szerető szigorral nevelő – zömmel dolgoz, becsületes hajógyári munkások is tisztelettel voltak az „iskola” iránt, segítették munkánkat. 1969-ben megszületett Zoltán fiunk, aki édesanyja szakmáját választotta, tanulta ki: fogorvos lett. Jómagam orosz nyelvet, zenei nevelést – később polgári nevelést tanítottam és bekapcsolódtam - a Pálincás Zsuzsa (az iskola matematika-fizika szakos pedagógusa) vezette, akkor már negyedik éve működő gyermekkar munkájába, amelynek később, nyugdíjba vonulásomig vezetője voltam. A Csemadok Városi Szervezete vezetőségi tagjaként egyike voltam a mindmáig működő Komáromi Kamarazenekar megalapítóinak; s egyben 45 éven át brácsása is.

– Úgy tudom, jelenleg is kórust vezet, a Jókai Mór Alapiskolában, zenei rendezvényeket szervez Komáromban, és a Szlovákiai Magyar Zenebarátok Társaságának vezetőségi tagjaként egyike az országos zenei rendezvények, műveltségi vetélkedők szervezőinek.

– Így van. A Jókai Mór Alapiskolában jelenleg három kórus működik: 47. éve a Kaszás Jánosné alapította alsó tagozatos „kicsinyek”- Pfeiferlik Annamária, 57. éve a felső tagozatos „nagyok” kórusa – Juhász Mónika, valamint a GAUDIUM vegyes kar és hangszeres kamaraegyüttes – az iskola gyermekkarainak egykori tagjai által (15 évvel ezelőtt) alapított felnőttekből álló csapat. A társaság – kimondhatatlan nagy örömömre – engem választott karnagyául. A GAUDIUM egyben polgári társulás is, így módjában áll pályázni, saját rendezvényeket szervezni. Jelentős támogatást kapunk a várostól azáltal, hogy mind a jókais gyermekkarok, mind a GAUDIUM a Komáromi Városi Művelődési Központ együttese. Már 18. éve VOX HUMANA megnevezéssel szervezzük a komáromi énekkarok tavaszi fesztiválját, amelynek rendszeresen vannak vendégfellépői, nyár elején nemzetközi kórustalálkozókat szervezünk, a jókaisok együtt énekelünk a hagyományos Adventi koncertjeinken is. Az iskola „nagyok” kórusa az egyedüli olyan felvidéki gyermekkar, amely az eddigi (három évente megrendezésre kerülő) összes – 17 – Csengő Énekszó, a szlovákiai magyar gyermek- és ifjúsági énekkarok országos seregszemléjének, egyben minősítő versenyének szereplője volt.

A GAUDIUM nem vesz részt versenyeken, hazai, magyarországi, morvaországi baráti kórusaival kölcsönösen látogatják egymást, szerepelnek egymás rendezvényein. Saját rendezvényei mellett, eleget téve a helyi polgári társulásoknak, szerepel azok rendezvényein; közösen szervezik a magyar kultúra fátylavívői tiszteletére rendezett emlékesteket.

– **Hol van ma a zene az emberek életében?**

– Mindenütt és sehol! Mindenütt dübörögnek a decibelek, de az emberek többségének életében

egyre kevesebb „a zene”. Az, ami Kodály Zoltán szerint: „... lelki táplálék és semmi mással nem pótolható... (...). Vannak a léleknek régiói, amelyekbe csak a zene világít be...”, de „Nem minden zene. Sőt többsége annak, amit naponta szerte a világban hallunk: a mindennapok, hétköznapi, emberi gyarlóságok zenéje – nem is érdemli a zene nevet.”; csak megjegyzem: az előbbieket a „mester” 1944-ben vetette papírra. Vajon, mit írta ma? Azonban, ahova süllyedtünk (szerintem) nem teljesen az „emberi gyarlóságok” zenéjét fogyasztók bűne, hanem elsősorban az iskolapolitikáé, azoké a „szakembereké”, akik iskoláink nevelőrendszeréből száműzték a zenére, s a zenével nevelést; az érzelmi nevelést. Pedig a haladó pedagógia már arra keresi a választ: mivel alapozható meg a sikeres életút? „...a végleges megoldást nem a tudás halmozása – nem is annak mellőzése! -, sokkal inkább az érzelmi intelligencia fejlesztéséhez kapcsolt, naprakész, mobilizálható tudás teremtheti meg. Ennek egyik fontos eszköze a művészeti nevelés, kiemelten a zene.”; olvasható Pécsi Géza – Uzsálné Pécsi Rita: Kulcs a muzsikához c. munkájukban.

– **Soha nem bizonytalanodott el a pályáját illetően?**

– De, igen. Negyven évesen szinte teljesen kiégettnék éreztem magamat. Úgy éreztem, hogy amit csinálok annak a világon semmi értelme, végül egy mély depresszióba estem. Azonban a segítő családi és baráti háttérrel és kiváló szakorvosi segítséggel sikerült kilábalnom az áldatlan állapotból. Egy napon azután minden megvilágosodott előttem. Amit én azóta elképzelek, ami rajtam múlik, mindent sikerül megvalósítanom. 62 évesen kértem nyugdíjaztatásomat, hogy szakmabeli – a gyermekemmel tőlem átvevő - utódom teljes óraszámossal taníthasson. Majd hamarosan jött a felkérés: óraadóként vállalom a Selye Gimnázium nyolc osztályos tagozatában a zenei nevelést és újítsam fel az intézmény énekkarát; az idei volt a nyolcadik tanévem a gimnáziumában. Arra, hogy számomra ez a pálya „rendeltetett”, a GAUDIUM 15 éves léte a legékezebb bizonyíték. Ma sem választanék más pályát! A GAUDIUM fellépéseim gyakran hangoztatom: ők számomra több, mint gaudium – öröm, ők számomra az elixír, az éltető erő. Ezúton is köszönöm nekik a velem való együttműködést; szeretetüket.

– **És a mai iskolát, a mai kollégákat milyennek látja?**

– Szerintem a mai iskola sajnos nagyon rossz útra tévedt. A teljesítmény lett az úr: az ego, az önzés, a szakbarbarizmus. A nevelés, mint olyan, teljesen a peremre szorult. Az alapiskola megnevezésében hordja feladatát: biztos alapot kellene adnia tanulóinak a továbbtanuláshoz, a mostaninál sokkal több sikerélményt kellene biztosítani a gyerekek számára. Ezt nem teszi: sokat markol, ezért keveset fog. Teljes szemléletváltásra van szükség. A jövő: az integrált tantárgyaké, az oktató - nevelő iskola helyett át kell állni a nevelő – oktató iskolára.

A középiskolákra, kiváltképpen a gimnáziumra teljesen rátelepedett a politika. Azokat nem a szakma irányítja, bürokrata percmemberké (félre) vezetése által, ez az iskolatípus – „...amely az általános műveltség megadásával az egyetemekre készít elő,” (lásd Bakos V. Idegen szavak és kifejezések szótára) – szakbarbár versenyistállóvá vált. A cél: neked kell győznöd, bármi áron is: a cél szentesíti az eszközt, neked kell „pontot” gyűjtened: nincs barát, nincs közösség, csak ego van. Nincs érzelmi nevelés, nincs szeretetre nevelés. Nincs nevelés!

A pedagógusnak meg - ha már erre a pályára adta a fejét - valamiből mégis csak meg kell élni, ezek között a körülmények között kell járható utat találnia. Egyébként meg minden szakmának volt és van; eleje, közepe meg alja is. Mindenek ellenére azt tapasztalom, az ifjú kollégák többsége, ma is hivatástudattal teszi a dolgát!

Fotók: Görföl Jenő

Varga Gabriella

Világszerte visszhangzik, hogy Vivat Mathias!

Csibi Krisztina a Mátyás király Emlékév eddigi tapasztalatairól

Tematikus esztendő még soha ekkora figyelmet nem vonzott magára és ilyen széles tömegeket nem mozgató meg, mint az idei, a Mátyás király tiszteletére, születésének 575. és trónra lépésének 560. évfordulója alkalmából a Nemzetpolitikai Államtitkárság által meghirdetett emlékévk. Bizonyára azért van ez így, mert történelmünk leghíresebb és legismertebb uralkodójáról, mesék, mondák, legendák hősről, az emlékezetben bölcs és igazságosként élő uralkodóról van szó, aki óvodák, iskolák falai között, könyvtárak, múzeumok világában, hagyományőrzők, reneszánsz kort kedvelők körében: gyakorlati értelemben mindenütt, mindenki számára érdeklődést, kíváncsiságot kelt. Az elmúlt félévben Háromszéktől Kanadáig megszámlálhatatlanul sok vetélkedő, pályázat, előadás, kiállítás és egyéb, Hunyadi Mátyáshoz kapcsolódó rendezvény szerveződött, s nem lesz ez másként az előttünk álló időszakban sem. A Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes fővédnökségével zajló Mátyás király Emlékév eddigi tapasztalatairól az eseménysorozatot lebonyolító Magyarország Háza igazgatóját, Csibi Krisztinát kérdeztük.

– Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkár 2017. december 11-i, Várkert Bazárban tett bejelentését, miszerint a kormányzat idén Hunyadi Mátyás emlékét állítja az összmagyarság figyelmének a középpontjába, milyen események követték?

– A partnerszervezetekkel folytatott egyeztetések, a honlap kialakítása és más előkészületi munkák után az emlékévet hivatalosan 2018. január 12-én, a Hunyadi Mátyás trónra jutását segítő szegedi egyezmény aláírásának 560. évfordulóján nyitottuk meg Szegeden: a dómban Kiss-Rigó László püspök által bemutatott ünnepi szentmisével, a Látogatóközpontban reneszánsz forgataggal és a Dóm téren kézi ágyúk díszsortüzével. Az 1458. január 24-i királyválasztó események 560. évfordulóján pedig a Magyarország Házában rendhagyó, interaktív reneszánsz kavalkádot szerveztünk több száz kisiskolásnak.

Hunyadi Mátyás születésének 575. évfordulóján, 2018. február 23-án Mátyás szülővárosában kezdetét vette a XXVI. Kolozsvári Mátyás Napok rendezvénysorozat. Három nap alatt hat helyszínen, tizenhat programon résztvevők ezrei ünnepelték a király születésnapját, egyebek mellett fáklyás felvonulással – amelyen ötszázhetvenöt fáklya fénye világította be a kincses város utcáit – és Mátyás szülőházán monumentális épületvetítéssel. Ugyancsak 23-án, Budapesten a Mátyás-templomban az Angelica Leánykar ünnepi hangversenyt adott.

Március 7-én a Pozsonyi Magyar Intézetben megnyílt a *Mátyás király – Mecénás és katona* című, Merényi Zoltán és Somodi András réz-acél-vászon-kompozícióit bemutató exkluzív kiállítás, Budapesten pedig *Mátyás király, az államférfi és törvényhozó* címmel emlékülés volt a Parlament Delegációs termében. Megkoronázásának évfordulóján, március 29-én egész napos programsorozattal vártuk az érdeklődőket az ősi koronázóvárosban, Székesfehérváron, amelynek keretében a Pozsonyból érkező, *Mátyás király – Mecénás és katona* című kiállítás is bemutatkozott. A tárlat innen Zentára,

majd Eszékre vándorolt tovább, jelenleg Lendván várja a látogatókat, nyáron Madéfalvára érkezik, és év végéig a Kárpát-medence több más pontjára is elvezet az útja. Ezzel párhuzamosan három másik, könnyített installációjú, pannóváltozatú kiállítás is úton van, ezek közül a *Hunyadi Mátyás élettere* című április 27-én Sepsiszentgyörgyön a Szent György Napok keretében, június 22-én pedig Nagyváradon a Szent László Napokon nyílt meg.

Kiemelkedő eseménye volt az első félévnek június 2-án Bécsben a Stephansdomban Kiss-Rigó László szeged-csanádi megyéspüspök, Pál László kismartoni püspöki vikárius, Vencser László, az ausztriai idegen nyelvű katolikus lelkészségek országos igazgatója és Varga János, a Pázmáneum rektora által bemutatott, a Pécsi Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara zenei szolgálatával, a Kárpát-medence különböző szegleteiből összesereglett több száz hívővel együtt ünnepelt Mátyás király-élmise. Idén a Nemzeti Összetartozás Napjához kapcsolódó programsorozatunkat is a Mátyás király Emlékév jegyében szerveztük: június 3-án és 4-én a fővárosi Akvárium Klubban 150 fellépővel, több ezer érdeklődővel közösen adóztunk az igazságos uralkodó emlékének és tettünk hitet az összetartozás mellett.

– *Mindeközben azt is látjuk, hogy különböző intézmények, szervezetek meglepően sok rajz-, fotó-, videó-, képző-, valamint iparművészeti és más pályázatot hirdetnek meg világszerte, továbbá a mesemondó versenyek, előadások, történelmi estek száma is egyre növekszik.*

– Örömmel szemléljük magunk is ezt a sok kezdeményezést. Jó látni, hogy Mátyás király személye és kora ilyen sokakat érdekel és a legkülönbözőbb megemlékezések szervezésére ösztönöz. Március 24-én mi is jelen voltunk Vaskúton a Bukovinai Székelyek Országos Szövetségének huszonegyedik Sebestyén Ádám Székely Mesemondó Versenyén, s úgyszintén április 14-én Bécsben a

Mátyás király Bécsben

A XI. Nagymegyeri Corvin Mátyás Napokon is jelen voltunk idén: az igen színes és gazdag programsorozat keretében május 2-án a Városi Művelődési Központ kiállítótermében megnyílt a *Mátyás Corvinái* című kiállításunk.

– *Új programelemek, érdekességek is megjelentek a Mátyás király Emlékéhez kapcsolódóan. Melyek ezek?*

– A két tulajdonos: Janek György atlétaedző és Foltán László kenus olimpiai bajnok jóvoltából Csíksomlyón a pünkösdszombati szentmise szabadtéri oltárán is láthatta a Kissomlyó-hegy és a Nagysomlyó-hegy közötti nyeregbe felkapaszkodott több százezer hívő Mátyás király díszes halotti pajzsának és kálváriájának másolatát (az eredeti Mátyás-pajzs továbbra is Párizsban van az Invalidusok Múzeumában, ahová még Napóleon vitte 1805-ben Bécsből). A két relikviámásolat a Csíksomlyó Express zarándokvonaton utazva Csíksomlyó és Csíkszereda mellett eljutott Madéfalvára, valamint az ezeréves határhoz, Gyimesbükkre is. Június 2-án a bécsi Stephansdom oltára előtt emlékeztetett az igazságos uralkodó szellemi örökségére, miszerint: „Az isteni szolgálatra bármilyen idő alkalmas, és mindaz, amit a haza érdekében tesz az ember, nem egyéb, mint Isten szolgálata” illetve hogy „Az égben a haza szabadítóinak van a legnagyobb becsülete.”

Hunyadi Mátyás európai hírű könyvtárának egyik legértékesebb darabja, *Az újraálmódott Róma* című corvina az egyetlen ismert, teljes kéziratos példánya Flavius Blondus (1392–1463) reneszánsz író művének. Blondus a Vatikánban IV. Jenő pápa titkára és kortársai között az ókori Róma legjobb ismerője volt. Leon Baptista Alberti építésszel feltérképezte az ókori romokat és emlékműveket, feltárta és azonosította a különböző tárgyi emlékeket, épületeket, közműveket, szentélyeket, és azok ókori funkcióját is megmagyarázta. Haláláig írt könyvében összekötötte az európai kultúra

csomópontjait az ókori gyökerektől indulva saját, reneszánszban megújuló korával. A könyv a római régészet alapköve, az első rendszerezett munka, az európai kultúrtörténet egyik különlegessége. Arról, hogy mikor és hogyan kerülhetett Győrbe, csak feltételezések vannak. Ezek közül a legvalószínűbbnek az tűnik, hogy a kódexet Naprághy Demeter (1556–1619) erdélyi püspök hozta magával Gyulafehérvárról, amikor onnan menekülnie kellett. A Mátyás király Emlékévkben a Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár megbízásából a Pytheas Kiadó elkészítette a 2005 óta az Unesco szellemi világörökségének részét képező mű hasonmás díszkiadását. A kötet e mellett Zsupán Edina fordításában magyarul is megjelent, Póczy Klára tanulmányával és DVD-vel, mely a digitalizált kódexet, a magyar fordítást, a tanulmányt, a Piranesi metszeteket, Szabó Béla fotográfus fényképfelvételeit, valamint a Győri Corvina történetét és művelődéstörténeti jelentőségét bemutató dokumentumfilmet tartalmaz. A mű kiadása mindenképpen az emlékévk érdekességei között tartható számon, a május 18-án Győrben a Gutenberg téri könyvtárteremben tartott fényképkiallítás-megnyitó, tudományos előadássorozat és dokumentumfilm-vetítés pedig az emlékévk úgyszintén kiemelkedő eseménye volt.

Az érdekességek felsorolásában mindenképpen említést érdemel Dulcz Gábor és Sitkei Balázs, a Magyar Cukrász Iparosok Országos Ipartestülete két tagjának Mathias Rex tortakölteménye, amelyet a Nemzeti Összetartozás Napján is megízlelhettek az érdeklődők, és erre lesz módjuk a későbbiekben is. A Magyar Nemzeti Bank hamarosan Hunyadi Mátyás-emlékermével jelentkezik, míg a Magyar Nemzeti Levéltár Mátyás király utazásait kereshető térképes adatbázisban jeleníti meg, valamint oktatófilmeket készít az uralkodóról neves szakértők bevonásával.

Az emlékévk legsikeresebb programeleme kétségkívül az álruhás Mátyás király napjainkbeli ismé-

Ipolypásztó

telt országjárása volt. Történt ugyanis, hogy több mint félévezred elteltével, 2018. március 12-én az álrulás Mátyás király ismét útra kelt, hogy bejárja az országot, a Kárpát-medencét, és minél több emberrel személyesen is találkozzon. Mivel titokzatosan járt-kelt, sohasem lehetett tudni, mikor és hol tűnik fel éppen. Leginkább iskolákat, óvodákat keresett fel, de megfordult polgármesteri hivatalban, templomban, kápolnában, püspökségen, plébánián, idősotthonban, konzulátuson, színházban, szerkesztőségben, fogadóban és másutt. Az utcán is gyakran beszédbe elegyedett a járókelőkkel. A nemrég zárult tanév végéig száznál is több helyre látogatott el Kárpát-medence-szerte és azon túl. Hű lantosával együtt ajándékokkal és muzsikával kedveskedtek gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Vándoroltak Magyarországon, Felvidéken, Ausztriában, Szlovéniában, Horvátországban, Vajdaságban, Kárpátalján, Partiumban, Bánságban és Székelyföldön. Megtett útjukról számos pillanatkép fedezhető fel az emlékév honlapján (www.matyasemleke.hu) és közösségi oldalán (Mátyás király Emlékév 2018, www.facebook.com/matyaskiraly2018/). A lelkesedés, amit az óvodások és kisiskolások részéről tapasztaltunk, leírhatatlan, de a felnőttek is remek játékpартnereknek bizonyultak. Már a helyzettel való szembesülés első pillanataiban megértették, hogy e kedves játék célja nem egyéb, mint az, hogy ráirányítsa a figyelmet az emlékévre és a Mátyás-megemlékezésekbe való bekapcsolódásra ösztönözzön – az élményszerzés mellett persze, amelyben a három hónap alatt gyermekek ezreinek és felnőttek százainak részük volt. Az álrulás uralkodó vándorlása folytatódik az év hátralévő részében is.

– *Felvidéken merre vezetett az álrulás uralkodó útja?*

– Kora tavasszal ellátogatott a tardoskeddi Szemerényi Károly Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolába, ahol diákok és Tóth Szilvia igazgatónő társaságában időzött el egy keveset. Később felbukkant Ladmócon, a világ egyik legkisebb magyar iskolájában, majd Lakatos Erika polgármester asszonnyal és a Muzsikussal látták őt a dobóruszakai Szent Kereszt Felmagasztalása tiszteletére szentelt római katolikus templomban is, ahol Dobó István, a hős egri várvédő hamvait őrzik. Őfelsége Csicszerben, a magyar tanítási nyelvű alapiskolában is megfordult, és sok diák mellett annak vezetőjével, Markó Erzsébettel is beszélgetett.

Nemrég Ipolypásztón Ambrus Erika református lelkész és a helyi óvodát kereste fel. Onnan Ipolyszakállosra, az óvodába haladt tovább, hogy ajándécsomagjával és Muzsikusa zenéjével a kis ovisoknak és Pazár Viktória óvodapedagógusnak kedveskedjék. Járt az álrulás király Garamsallón is az iskolában, ahol a gyerekek és Kabáth Erzsébet tanítónő-igazgatónő, valamint Szalma Erika óvónő igen-igen megörültek érkezésének. A Zselízi Alapiskolában a IV. B. osztályba toppant be, ahol éppen zeneóra volt, és ahol Máté Anikó igazgató, Sokol Zsuzsanna igazgatóhelyettes és Mokos Éva tanárnő is jó szívvel fogadta a váratlan vendégeket. Végül, de nem utolsósorban egyszer csak belépett az oroszai Hadtörténeti Magánmúzeum udvarára is, nem kis meglepetést szerezve ezzel Zsákovics Lászlónak, a múzeum alapító-vezetőjének és kedves feleségének.

– *A Mátyás-év valóban a különlegességek emlékéve, a honlapot böngészve is rátalálhatunk egy nem mindennapi összeállításra...*

– Igyekszünk összegyűjteni minél több gondolatot arról, hogy a világ különböző tájain élő, eltérő életkorú, foglalkozású honfitársunknak mi jut eszébe Mátyás királyról. Az *én Mátyásom* című rovatunkban Erdélytől Németországig sokan felfedték már ezt. Néhány név, a teljesség igénye nélkül: Sebestyén István bukovinai székely mesemondó, Szabó Csaba, a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója, Koltay Gergely, a magyar zenei élet emblematikus formációjának, a Kormorán együttesnek a vezetője, Vass István Zoltán, a legendás sportriporter, vagy éppen Farkas Boglárka, az Echo TV vezérigazgatója. Érdekes gondolatok, felidézett emlékek gyűjteménye ez a rovatunk.

– *Ha most lenne december, már akkor is elégedettek lehetnénk az ötletek, kezdeményezések, programok,*

Garamsalló

rendezvények sokaságával és változatosságával, de még csak az emlékév felénél tartunk. Mire számíthatunk az előttünk álló hónapokban?

– Egész nyáron jelen leszünk a Kárpát-medencei nemzetpolitikai táborokban és a nagyobb külhoni fesztiválokon, így július 4–7. között a MartFesztten, július 5–8. között a Gyergyói Nyári Kulturális Fesztiválon, július 15–22. között Adán a XXIV. Vadvirág Néptánc- és Népzenei Táborban, július 16–22. között a Gombaszögi Nyári Táborban, július 24–29. között Tüsványoson, augusztus 19–26. között a Kolozsvári Magyar Napokon, az augusztus 27-től szeptember 2-ig tartó Vásárhelyi Forratagon, szeptember 10–16. között Nagybányán a Főtér Fesztiválon, szeptember 13–16. között Madéfalván a Nemzetközi Hagymafesztiválon, szeptember 28–30-án a Temesvári Magyar Napokon, szeptember 27–30. között a Hunyad Megyei Magyar Napokon. Szeptember 15-én Torontóban egész napos reneszánsz forrataggal tisztelgünk a nagy király emléke előtt, novemberben Bécsben tudományos konferenciát rendezünk, és egész évben vándorolnak tovább a kiállításaink. Az emlékév a budapesti Szent István-bazilikában zárul decemberben.

Célunk, hogy az esztendő folyamán minél többen megértsük, miért jegyezte le a költő Zrínyi Miklós ezt: „Nem mindenik *seculumban* születik Fenix, és sok száz esztendeig kell fáradozni a természetnek, meddig formálhat oly embert, aki világ s országok megbotránkozásának gyógyítója legyen s maga nemzetének megvilágosítója. Ilyen vala a jó Mátyás király, aki mellé avagy igen kevés, avagy senki keresztény királyok közül, kik utána voltak, ne álljon hasonlatosságért, mert bizony megocsusodik érdeme Mátyás mellett, s elvész tündöklősege, mint a csillagok nap támadásán...”, és miért írta róla Bajcsy-Zsilinszky Endre 1939-ben ezt: „Mátyás király... Különös, rejtelmes és mégis: derűsen és édesen zengő visszhangja van ennek a két szónak a magyar ember lelkivilágában.”

Fotók: Magyarság Háza

Kimlei Péter

Bevezetés a hely(i)történetírásba: historiográfiai vázlat

Tanulmányomban kísérletet teszek az utóbbi negyed évezredben született, lakóhelyünk múltjára vonatkozó szakirodalom áttekintésére. Több bibliográfiát állítottam már össze ebben a témakörben a további kutatás segítése érdekében. Vizsgálódásom nem teljes körű: nem írok minden szerzőről és minden könyvről, amelyiket elemzem, azoknak sem közlöm a megjelenési adatait, mert ezek a bibliográfiákban pontosíthatók. Egy vonulatot szeretnék bemutatni időrendben, ahol az általános, a tipikus és a különös, a rendhagyó jól megfér egymás mellett. Az itt bemutatott könyvek mindegyikére rányomta bélyegét az a kor, amelyben születtek. Fontos a történeti munkák háttérében álló politikai, ideológiai vagy netalán gazdasági motivációk tisztázása. Meghatározó a szerzők személye is, akik döntően befolyásolták egy adott időszak kutatásának irányát, színvonalát negatív és pozitív irányban egyaránt. Mindig a művekből indultam ki, majd szerzőik szándékaiból próbáltam következtetéseket levonni, sejtéseket megosztani, több esetben pedig megrekedtem a pusztá tényeknél. Dolgozatom nemcsak reprezentatív leltár, nem csupán tisztelgés az elődök előtt, olvasóimat továbbgondolásra szeretném ösztönözni.

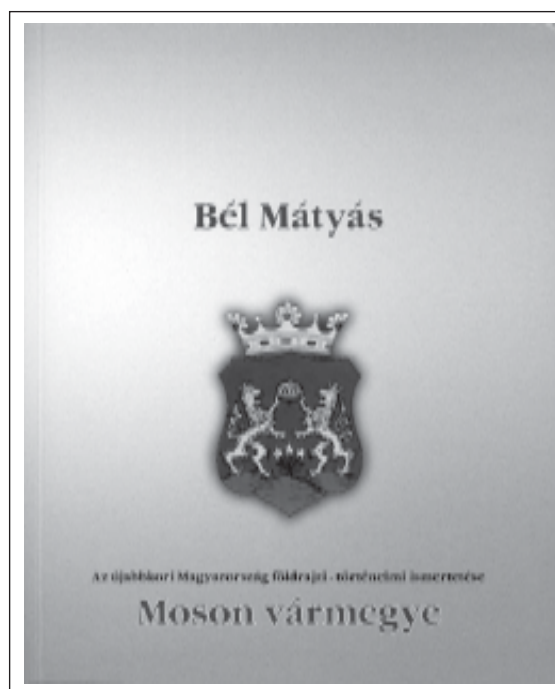
Először a történetírás és a helytörténetírás viszonyát tisztázom röviden. A helytörténet egyrészt egy adott település vagy tájegység múltjára vonatkozó ismeretanyag, másrészt a történettudománynak az egyik ága, amely egy adott hely vagy intézménye, üze me múltjával, az adott helyhez köthető személyek életének tanulmányozásával foglalkozik a források segítségével. Megszületését a honfoglalás 1000. évfordulójának, a Millenniumnak köszönhet. Az évfordulók azóta végigkísérik a helytörténet fejlődését, „üldözik” művelőit. A mindenkori hatalom az ünnepi megemlékezések nélkülözhetetlen kellékének tekintette a történeti összefoglalókat: legyen szó akár a honfoglalásról, a keresztény magyar államiság évszázadairól, vagy akár a szocializmus építésének évtizedeiről. A munkák megjelentetését rendszerint emblematikus országos (895, 1000, 1848, 1919, 1945) illetve helyi (1354, 1939), illetve gyár és intézmény történeti évszámokhoz kötötték. A kiadványok szerzői számára ez egyszerre jelentett felelősséget és lehetőséget: nagyban tőlük függött, hogy eredeti, új kutatási eredményeket tartalmazó munkák vagy egy sémára készült összeállítások kerültek-e az ünnepi asztalra.

A tudományos történetírás kialakulásakor a XIX. század második felében a történészek még foglalkoztak helytörténeti kutatással, a századfordulóra határolódott el egymástól élesen a történész és a helytörténész személye. A helytörténet helyzetéről **Mályusz Elemér (1898-1989)**, a neves történetíró 1931-ben így fogalmazott: *„Nálunk ez a stúdium írói babérokra vágyó dilettánsok és a történeti kutatást iparszerűen űzők vadászterületének számított, amelyet a komoly tudomány lenézéssel került el.”* Mint a későbbiekben látni fogjuk lakóhelyünk esetében is a helytörténészek többsége a XIX-XX. században nem képzett történész, hanem jogász, pap (szerzetes), mezőgazdász, tanár, tanító, újságíró vagy az utóbbi évtizedektől nyugdíjas. Országos szinten több mint ötven, vitákkal tarkított évet kellett várni e tudományterület rehabilitációjára. Ezt az elégtételadást **Vörös Károly (1926-1996)**, aki térségünk múltjával is foglalkozott, így fejezte ki: *„Valójában a helytörténeti kutatás nem alacsonyabb, hanem mélyebb szintű munkát tesz lehetővé – sőt kötelezővé. Alacsony és mély*

pedig egymástól nagyon is különböző fogalmak s ez nemcsak nézőpont kérdése.” A fenti idézet megfontolását és megfontolását ajánlva térek át a történeti áttekintésre.

A felvilágosult abszolutizmus kora: számok és tények, okok és okozatok

Írásomat az újkori államismereti, akkori nevén statisztikai történetírói irányzat jeles képviselőjének, Bél Mátyásnak a bemutatásával kezdem. **Bél Mátyás (1684-1749)**, aki jelentős szerepet játszott a modern történettudomány kialakulásában nem volt történész, sőt még földrajztudós sem. Evangélikus lelkész volt Pozsonyban, aki tanulmányait német földön végezte majd ott ismerkedett meg az ott már honos államismeret tudományával, amely a történelem, a földrajz és közjog szoros kapcsolatára épült. Bél hatalmas forrásanyag feldolgozásával kívánta bemutatni az újkori Magyarország akkori állapotát és történeti fejlődését. Nem csupán időrendi rendszerezésre törekedett, mint a krónikák, hanem kereste az ok-okozati összefüggéseket is. Nem egyedül dolgozott: munkatársainak tucatjait küldte forrás- és adatgyűjtésre. Az elkészült kéziratokat véleményezésre visszaküldte a vármegyékhez. E monumentális munkából teljeséggel csak 11 vármegye leírása jelent meg latin nyelven nyomtatásban 1735-1742 között, 37 vármegye leírása kéziratban maradt. Munkáját a bécsi udvar teljes mértékben támogatta: az itt nyert adatokat a kormányzás céljaira kívánták felhasználni. A Moson megyét leíró V. kötet Bél Mátyás halála után jelent meg 1749-ben kis példányszámban. A könyv második kiadását 1892-ben adta ki **Zichy Jenő (1837-1906)** politikus, Ázsia-kutató. A széles olvasóközönség 1985 óta ismeri ezt a munkát **Mihály Ferenc** levéltáros szakszerű fordításában és alapos bevezető tanulmányával.

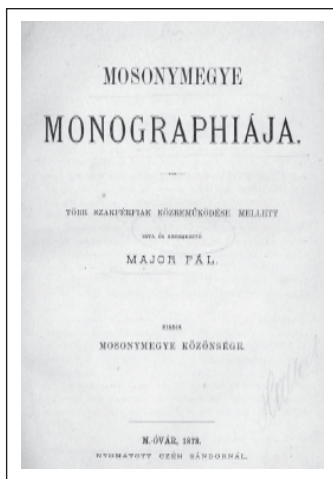

Bél Mátyás követője volt **Vályi K. András (1764-1801)** tanár, földrajztudós, akinek könyve már magyar nyelven jelent meg 1796-1799 között. Innen ismerjük a korabeli Magyaróvár, Moson és Lucsony leírását is, amely a lakosság nemzetiségi összetételére, vallási megoszlásra és a főbb mezőgazdasági termények felsorolására is kitért. Vályi 1795-től kérdőíveket juttatott el a megyei és a járási elöljáróságokhoz, könyvében az így nyert adatokat dolgozta fel. Bélel ellentétben történelmi forrásokkal már csak kisebb terjedelemben foglalkozott, munkája már a mai értelemben vett statisztikákhoz áll közel.

Az államismereti iskola utolsó helyi vonatkozású képviselője, aki Bél Mátyáshoz hasonlóan szintén evangélikus lelkész volt, **Andreas Grailich (1767-1843)**. Grailich német földön tanult teológiát, majd a Moson megyei Zurányban és Miklósfalván teljesített szolgálatot. 1818-ban jelent meg leírása Moson vármegyéről. Honismereti, statisztikai dolgozatában levéltári és egyéb vármegyei adatokból dolgozott. A vármegye társadalmát etnikai megoszlása szerint is bemutatta, továbbá felsorolta a jelentősebb földbirtokosokat. Érdekesség, hogy egyéb adatok mellett közölte a házi és a hadi pénzárba fizetett adó mértékét is.

A dualizmus kora: monográfiák bővületében

A kiegyezés után fordulat következett be a történetírásban mind országos mind helyi szinten. A történelem művelésére társaságok, egyesületek alakultak országosan és megyeszerte is. 1867-ben megalakult a Magyar Történelmi Társulat, amely a történészek, történelemtanárok és a történelem iránt érdeklődő laikusok társadalmi szervezete volt. A társulat lapjában, a „Századok”-ban 1869-ben rövid hír jelent meg arról, hogy **Sztachovics Remig Alajos (1812-1884)** bencés szerzetes tanár, a pannonhalmi monostor tudós könyvtárnoka dolgozik már Mosonyvármegye monographiáján. 1872-ben pedig **Pesty Frigyes (1823-1889)** történész közzétette szintén e lapban a korszerű és tudományos megyei monográfiák tervezetét.

A történeti, helytörténeti kutatás legrégibb alapléte a levéltár. Moson vármegye első függetlenített levéltárnoka **Molnár István** volt 1842-től. A levéltárnok általában a hivatali adminisztráció kiszolgálója volt, sem képzettsége, sem ideje nem volt a történeti kutatáshoz. A levéltárban nagy terjedelmű volt a rendezetlen, mutatók nélküli iratanyag. Adatok vannak arról, hogy az iratrendezési munkákban 1846-tól részt vett **Szale János Ignác (1810-1870)** megyei tisztviselő, a neves festőművész is. **Ékei Antal** levéltárnok működési ideje alatt (1861-1894) már a levéltárban többen folytattak tudományos igényű kutatásokat elsősorban **Major Pál** majd az 1880-as év évektől **Ivánfi Ede** készülő megyei monográfiájukhoz.

Major Pál (1818-1890), aki végzettsége szerint jogász volt, tipikus karriert futott be a megyei igazgatásban, pályája csúcsaként többször választották a megye alispánjává, sőt később országgyűlési képviselőként is szolgált lakhelyét. Fő munkája két füzetben jelent meg 1878-ban és 1886-ban, amit több szakemberrel együtt készített: mérnökök, akadémiai tanárok segítettek adatokkal.

A megye a növény- és állatvilágát bemutató terjedelmes fejezetet **Peck Ágoston (1823-1887)** piarista szerzetes tanár írta. A 2. füzetben az aktuális statisztikai, gazdasági, tanügyi, közlekedési, egészségügyi viszonyok ismertetése mellett Major vázlatokat közölt a megye és vidékének múltjából, megemlítette a főbb helyi vonatkozású történelmi eseményeket. Külön érdekesség, hogy részleteket adott közre magyar nyelven Bél Mátyás 1742-es megyeleírásából, mivel akkor ennek a műnek csak nagyon kevés példánya volt hozzáférhető. Végül egy latin nyelvű okmánygyűjteményt tett közzé a Moson megyei birtokokra, eseményekre és személyekre vonatkozóan (42 oklevél a XI. századtól a XIX. századig), továbbá egy okmányjegyzéket az egyéb fontos oklevelekről.

Ivánfi Ede (1821-1900) piarista szerzetes tanár az 1860-as évektől kapcsolódott be az ekkor új lendületet kapott történettudományi életbe: tagja a volt a Magyar Történelmi Társulatnak, több cikke jelent meg a szaksajtóban régészeti és címtani témákban. 1879-ben került Magyaróvárra, ahol **Sötér Ágost** jogász, **Deininger Imre (1844-1918)** mezőgazdász, akadémiai tanár és **Fábry Nándor (1831-1904)** tisztviselő, numizmatikus mellett kezdeményezője és alapítója volt a *Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egyletnek*, amely már 1882-ben megalakult, de csak 1885-ben hagyták jóvá végleges alapszabályát. Ivánfi több dolgozatot írt a helyi régészet fejlődéséről, a régészeti leletekről és 18 év alatt elkészítette a megye monográfiáját, amit a Magyar Történelmi Társulat is kiadásra ajánlott. A háromkötetes monumentális mű első kötete a megye földrajzát, történelemét, híres intézményeit ismertette, a második kötet az egyes községek, a harmadik kötet pedig a már elpusztult helységek múltját foglalta magába.

A kéziratot közel 150 illusztráció (arcképek, épület-, pecsét- és címerrajzok) tette még teljesebbé. A monográfiát mégsem ismerhette meg a nagyközönség. Kiadásáról a történelmi társulat lapjának a „Századok”-nak a hasábjain vita bontakozott ki a Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet alelnöki tisztét betöltő Ivánfi Ede és az egylet elnöke **Sőtér Ágost (1837-1905)** jogász, amatőr régész között. A vitában igazságot tenni ma sem lehet. Úgy tűnt mintha az egylet és személy szerint annak elnökét meglepetésként érte volna Ivánfi kész dolgozata. Nem tudjuk, hogy szakmai irigység, féltékenység, sértődöttség, a történész és a régész vitája, vagy „csak” anyagi okok és érdektelenség vezettek a könyv kiadásának kudarcához. A konfliktus következtében Ivánfi kilépett a történelmi és régészeti egyletből. Sőtér azon az állásponton volt, hogy az előző, Major Pál által írt monográfia csupán 10-15 éve jelent meg és még hozzáférhető, ezért nincs még szükség egy ilyen munkára. Sőtér valójában a régészetre, a megyei régészeti ásatásokra és az eredmények publikálására helyezte a hangsúlyt. Eredményeit nemcsak az országos régészeti lapokban ismertette, hanem 1898-ban a Millennium alkalmából megjelentette a régészeti és történelmi egylet emlékkönyvét: amely az egylet történetét, gyűjteményeit, könyvtárát és ásatásait mutatta be. Figyelmet érdemel Sótérnek az a tanulmánya, amely az Ausztria és Magyarország közötti határ megállapításával foglalkozott: érveit több oklevél, okirat kritikai elemzésével támasztotta alá. Az Ivánfi - Sótér ügy után az országos történettudományi sajtó közel száz éven át nem foglalkozott lakóhelyünket érintő kiadványokkal, mert nem születtek itt országos figyelmet érdemlő könyvek.

Moson vármegye és települései azonban bemutatásra kerültek a XIX. század vége népismertinek nevezett könyvsorozatában, amit a köznyelv egyszerűen csak a „főherceg könyvének” nevezett a vállalkozás elindítójáról, Rudolf főhercegről. A monarchiát írásban és képen bemutató reprezentatív munka megyei részét **Rodiczky Jenő (1844-1915)** mezőgazdász, akadémiai tanár írta, akit széles körű érdeklődés jellemezett.

A századfordulón, a millenniumi megemlékezések hatására divatba jött a helyi múlt emlékeinek kutatása: a korszak levéltárosai **Szélessy Károly (1849-1912)** és utódai **Osváth Gyula** és **Szabó Vendel** egyre több levéltári forrást tettek közzé a helyi sajtóban a nagyközönség számára. A Széchenyi Körben pedig már 1911-ben elhatározták, hogy az egyesület könyvtárában külön elhelyezve és rendszerezve gyűjtik a Moson megyei irodalmat. Ezzel egy helyismereti gyűjtemény alapjait tették le. A helyi múlt ismerete nem maradhatott ki az alapfokú oktatásból sem, amit a földrajz tantárgy tanterve elő is írt. Több kiadást értek meg a XIX. század végén **Merényi Kálmán (1852-1900)** tanár és a XX. század elején **Pataki Vilibáld (1864-1927)** tanító munkái, amelyek *Szülőföldisme* (Szülőföldismeret) illetve *Mosonvármegye földrajza* címmel jelentek meg. E tankönyvek kiindulópontja az volt, hogy a szülőföldet (és a hazát) igazán szerethessük, ismernünk is kell. Felépítésük hasonló volt: az égtájakkal való ismerkedés után a lakóhely (Magyaróvár és Moson) majd a járások végül magának a vármegyének az ismertetése következett. Rövid számsorokat is közöltek a lakosság számáról, vallási megoszlásáról. Módszertani tanácsként azt javasolták, hogy a szabadban tett kirándulásokkal még jobban el lehet mélyíteni könyvben szerzett ismereteket.

A dualizmus kora: uradalom és intézménytörténetek

Az első uradalomtörténeti dokumentum, amit először bemutatok még a XVIII. században készült. Szerkezete, szemlélete alapján joggal kaphatna helyet a korábban felsorolt államismereti, statisztikai források között. Témája miatt úgy döntöttem, hogy a száz évvel későbbi utódjával egy helyen szerepeltetem. Abban is különbözik a többiektől, hogy csak kézirat formájában maradt fenn,

tehát levéltári dokumentum. Gazdasági, gyakorlati céllal készítették, de ez a többi államismereti munkáról is elmondható. Készítője Bél Mátyás kortársa **Carl Joseph Hug von Hugenstein** a magyaróvári uradalom kormányzója (adminisztrátora) volt, aki a magyaróvári Nepomuki Szent János szobrot is emeltette. 1746-ban a magyaróvári uradalom egy bécsi banktól a Magyar Kamara kezelésébe került át. Hug von Hugensteint bízta meg kamara az uradalom állapotának felmérésével, aki nem csupán egy német nyelvű leltárt készített: foglalkozott többek között az igazságszolgáltatás módjával, a vadászati, halászati joggal, a kegyúri joggal, az egyházi tizeddel, a pálinkafőzési joggal is.

1861-ben jelent meg sokkal nagyobb terjedelmű „utódja” **Wenzel Hecke (1824-1900)** mezőgazdász tollából, a magyaróvári uradalomról és a gazdasági tanintézetéről. Hecke 1850-ben érkezett Magyaróvárra, előbb a tanintézet hallgatója majd annak tanára lett, könyve megírása előtt közel 10 éven át tanulmányozta a térség mezőgazdaságát. Könyvéből részletes, pontos kép nyerhető a főhercegi uradalom korabeli gazdálkodásáról (a föld megmunkálásának módja, művelési ágak, takarmánynövények, ipari növények), bemutatta az egyes birtoktesteket és majorokat, továbbá magát a gazdasági tanintézetet is.

Az 1818-ban alapított gazdasági tanintézetéről készített első történeti munkának **Hugo Hitschmann (1838-1904)** mezőgazdász, mezőgazdasági szakújságíró 1865-ös összeállítása tekinthető a tanintézet eddigi tanáraitól és hallgatóitól. A tanárokról rövid életrajzokat is közölt. A könyvhöz külön kötetekben arcképeket tartalmazó melléklet is készült. Hitschmann távozásakor munkája folytatását Balás Árpádra, a tanintézet fiatal tanársegédjére bízta.

Balás Árpád (1884-1905) mezőgazdász, akadémiai tanár 1884-től a Magyaróvári Gazdasági Akadémia igazgatója volt. 1897-ban, a Millennium alkalmából jelent meg az ország mezőgazdasági szakoktatását bemutató reprezentatív emlékkönyve, amely egyben Balás búcsúja is volt Magyaróvártól, ahol tanárként közel tizenöt évet töltött. Ebben az évben nyugdíjba vonult, Budapestre költözött, ahol elfoglalta az újonnan alapított Magyar Mezőgazdasági Múzeum igazgatói székét. Emlékkönyvében a többi gazdasági akadémia (Keszthely, Debrecen, Kassa, Kolozsvár) mellett a magyaróvárit hangsúlyozottan szerepelteti. Bemutatta múltját, jelenét, szervezeti felépítését. A könyvből nem hiányoztak a középfokú mezőgazdasági szakoktatást szolgáló intézmények, a földműves iskolák sem. A történeti, helytörténeti kutatás számára talán a kiadvány legértékesebb része a függelék, ahol a tanári, tanítói, tisztviselői személyzet névsorát intézményenként, korszakonként, majd betűrendben is közölte. Balás Hugo Hitschmann összeállítását, mutatóját a tanárok vonatkozásában nemcsak folytatta, hanem magas színvonalon országos szintre emelte. Forrásul szolgáltak számára az oktatási intézmények évkönyvei, értesítői is.

Gimnáziumi értesítőkre és a piarista rend névtáira is támaszkodott **Rappensberger Vilmos (1848-1928)** piarista szerzetestanár, földrajztudós, amikor megírta a piarista rend magyaróvári gimnáziumának történetét szintén a honfoglalás ezredik évfordulója alkalmából. Rappensberger sokat kutatott a rend levéltárában is, amit könyvében rendeletek, okiratok teljes terjedelemben és eredeti (latin, német) nyelven való közlése bizonyít. Műve foglalkozott az 1739-es iskolaalapítással, az intézmény fejlődésével, bemutatta az itt használt tankönyveket tantárgyanként időrendben. Megemlékezett a gimnázium tanáraitól, továbbá támogatóiról és jótéteményeiről is. Végül részletesen ismertette a fegyelmi rendszabályokat.

Az Első Világháború kitörése véget vetett a boldog békeidőknek, az élet minden területén új utak keresésére volt szükség, így a helytörténetben is.

A két világháború között: az amatőrök aranykora és egyfiókban maradt tankönyv

A világháború elvesztése, a forradalmak és a trianoni békeszerződés okozta sokkból az országhoz hasonlóan nehezen tért magához Moson vármegye is. Különösen vonatkozik ez a helytörténeti kutatás potenciális művelőire és fogyasztóira, akik az értelmiségi, hivatalnoki rétegből kerültek ki.

A volt vármegyei közigazgatás tisztviselői fölül eltűnt a megye, mivel területének jelentős részét Ausztriához csatolták. A középosztályt érintő tömeges munkanélküliséget a történelmi Magyarország más régióiból (Felvidék, Erdély) ide menekülő volt hivatalnokok is növelték. Az új igazgatási rendszert (Győr – Moson – Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék) a mihamarabbi revízióban bízva ideiglenesnek tekintették. A helyi, Moson megyei (mosoni és magyaróvári) identitást, az önálló formában már nem létező megye nevét címében viselő lap munkatársai képviselték a leghatározottabban.

Ruff Andor (1879-1950) újságíró lapszerkesztő 1928-ban, elődlapja megjelenésének negyedszázados évfordulóján könyvet adott ki *Mosonvármegye emlékkönyve* címmel a szűkebb haza múltjáról és jelenéről. A kötetben képviseltette magát az akkori város és (a már nem létező) megye politikai, gazdasági, társasági és szellemi elitje. Számunkra elsősorban a történeti tárgyú írások az érdekesek. Ennek alapján igyekszem bemutatni a korabeli hely(i)történetírás reprezentánsait és műveiket. Ruff maga egy nagy ívű helyi sajtó- és irodalomtörténeti tanulmánnyal van jelen. Ruff Andor hatással volt a teljes helyi művelődésre, fontosnak tartom azonban kiemelni a helyi népmondák, népregék gyűjtésében és közreadásában vállalt szerepét. A gyűjtőmunka elindítói a magyaróvári gimnázium tanárai voltak. **Konrád György (1900-1928)** piarista szerzetes tanár és **Murányi Kálmán** a gimnázium világi történelemtanára az 1920-as évek végén feladatuk adták diákjaiknak a mondák gyűjtését, amiket Ruff folyamatosan megjelentetett a lapjában, 1938-ban pedig jegyzetekkel ellátott kötetet szerkesztett belőlük. A *Mosonvármegye emlékkönyvében* **Murányi Kálmán** írta Magyaróvár történetét, aki 1919-1931 között tanított a helyi gimnáziumban.

A megye múltjáról **Vajda György** levéltáros adott számot, aki Erdélyből menekült tisztviselő volt. Vajda 1921-1940 között dolgozott a levéltárban, több helytörténeti cikket is írt a helyi sajtóba. Érdekesség, hogy az emlékkönyvben külön fejezetben mutatta be az építészeti emlékeket **Kováts István (1893-1955)** városi főmérnök. A Moson fejezetet nem véletlenül választotta **Gálosi Soma (1874-1945)** gálosi születésű, de már Mosonban felnőtt tisztviselő, újságíró. 1923-ban jelent meg könyv formájában Mosonról, a mosoniakról szóló anekdotafüzére. Érzelmektől sem mentes visszaemlékezés ez azokra az időkre, amikor Mosonban a német szó még használatosabb volt, mint a magyar. Emlékezés a 40-50 évvel ezelőtti időkre, híres emberekre (Ostermayer Károly, Kühne Ede), jellegzetes figurákra (kocsmárosok, kereskedők, doktorok) anekdoták formájában. A szerző bevallottan az életszerűséggel, a népelettel foglalkozott a száraz statisztikai adatok, tényyszerű régészeti és történelmi források elemzése helyett. Fő témája, a népelet és a szokások bemutatása, színes élvezetes, akár tréfás stílusban is. Műve cikksorozat formájában a helyi lapban már korábban napvilágot látott.

Gálosi munkájának magyaróvári, lucsonyi „ikerpárja” volt **Schweiffer Károly (1870-1944)** tisztviselő cikksorozata a Mosonvármegye c. lapban az 1930-as évek végéről, amelyben hangulatokat, történeteket, híres embereket (akadémiai és piarista tanárokat) villantott fel közel ötven év távlatából. A korszak eddig tárgyalt valamennyi szerzője amatőr, műkedvelő volt a szó nemes értelmében. Nem művelték tudományos módszerességgel a helytörténetet, hanem kedvelték és másokkal is igyekeztek megkedveltetni azt. Őszinték voltak, tisztában voltak írásaik színvonalával: címeikben messziről kerültek a monográfia szót, emlékkönyvet, emlékeket, színes mozaikokat írtak, napi elfoglaltságuk mellett erre voltak képesek és talán olvasóik részéről is erre volt igény.

Külön figyelmet érdemel **Haller János (1881-1968)** tanító, helytörténész munkássága. Írásai hatalmas levéltári és könyvtári forrásismeretről tesznek bizonyosságot. Nagyon sok könyvtárban, levéltárban kutatható országsszerte, illetve kiterjedt kapcsolatrendszerrel építhetett ki tanárokkal, levéltárosokkal. Fő munkája a Moson vármegye történelmi földrajza.

A kézirat 1941-ben készült el, 1957-ig toldott bele kiegészítéseket. Könyv formájában 1998-ban jelent meg **Tuba László, Thullner István és Fogarasiné Tóth Zsuzsanna** gondozásában. Haller népszerűsítő művét iskolásoknak szánta a szűkebb haza szeretetének erősítése érdekében, a trianoni trauma, a történelmi Moson vármegye felbomlása miatt érzett fájdalmában. Felépítése hagyományosan a Bél Mátyás által kidolgozott mintát követi: földrajzi áttekintés, majd demográfiai, vallási, műveltségi áttekintéssel folytatódott. A vármegye után járásonként mutatta be az egyes települések múltját, nevezetességeit.

A könyv fő üzenete az volt, hogy a megcsonkítás ellenére is őriznünk kell múltunk emlékeit. Életrajzi összeállítása, ami kéziratban maradt közel 100 portrét közölt híres tudósokról, írókról, politikusokról, uralkodókról, történelmi személyekről, akik valamilyen módon kötődtek a városhoz és a megyéhez. Haller János a szó tágabb értelmében vett tanító volt, nemcsak hivatása szerint, aki a XX. század közepén, a kiadás reménye nélkül is folytatta helytörténeti munkáit a jövő nemzedékek nevelése érdekében.

A két világháború között: egy rendhagyó akadémiatörténet és néhány országos vállalkozás

A Magyaróvári Gazdasági Akadémia az 1926-27. tanévben élte fennállásának 108. évfordulóját. Akkori igazgatója, **Bánvárt Sándor (1876-1930)** mezőgazdász ekkor látta konszolidáltnak a helyzetet az intézmény múltjának és jelenének bemutatására. Egyrészt pótolni szeretne azt, hogy a tanintézet alapításának kerek, századik évfordulójára az akkori körülmények miatt nem tudtak megjelentetni semmilyen összefoglalást, másrészt már a nyugat-európai és a tengerentúli kiadványok példája is a szemelőtt lebegett. Bánvárt 1899-ben gyakornokként kezdte pályáját az akadémián, amelyhez haláláig hű maradt. Személyesen ismerte még a „nagy tanári kar” tagjait, átérzte az oktatási intézmény jelentőségét. Könyve szövegében méltó folytatása volt Balás Árpád munkájának. Egyedülálló a kötet képanyaga: a neves tanárokról készült portrék mellett bő betekintést nyújtott az oktatás mindennapjairól, továbbá az intézmény sport- és szabadidős tevékenységéről.

Városunk és környéke kimaradt **Borovszky Samu (1860-1912)** történész könyvsorozatából, amiből 1896-1914 között 26 vármegye illetve városismertető kötet jelent a szűkebb haza jobb megismertetése céljából. Budapestről indult az 1920-as évek végén az a helyi adatközlőkre építő vállalkozás, ami az akkori összes vármegye teljes bemutatását vette tervbe. A könyvsorozatból csak egyetlen kötet jelent meg: az, amelyik lakóhelyünkkel foglalkozik (*Győr – Moson – Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék és Győr törv. hat. jogú város részletes ismertetője és monográfiája az 1929-1930. évekre*). 1927-1942 között Ladányi Miksa könyvkiadó „Magyar városok és vármegyék monográfiája” címmel rendezett sajtó alá egy sorozatot, amelyben 36 kötet látott napvilágot. Lakóhelyünk bemutatása a Dunántúli vármegyék című kötetben található, amit **Szeghalmy Gyula (1876-1963)** tanító, régész szerkesztett. Nem szigorúan vett tudományos feldolgozás volt, hanem a „művelt nagyközönség” részére készült népszerűsítő áttekintés illetve adattár, meglehetősen sok pontatlansággal. 1932-ben jelent meg az első magyaróvári útikönyv, amit **Székely Jenő (1895-1981)** városi tanácsnok és **Thirring Gusztáv (1861-1941)** földrajztudós szerkesztett. 1943-ban egy tudományos genealógiai munka is született **Lengyel Alfréd (1908-1993)** levéltáros jóvoltából Moson megye 1754-ben igazolt nemes családjairól.

1945-1990 között: lelkiismeretes profik és lelkes amatőrök

A második világháború befejeződése, majd az azt hamarosan követő kommunista hatalomátvétellel a történetírásban új fejezetet nyitott, amelybe a helytörténet művelése kezdetben alig fért

bele. A történettudományban jelentősen eltolódtak a kutatási arányok, hangsúlyok: elsősorban a munkásmozgalom és az úgynevezett haladó mozgalmak kerültek előtérbe, természetesen úgy, hogy az akkor uralmon lévő párt politikáját támogassa. A régebbi korok kutatását az aktuális ideológiai szempontok mellett, a nyelvismeret hiánya (latin nyelv) is gátolta. Politikai tisztogatást hajtottak végre a történeti kutatást támogató, segítő intézményekben: a levéltárakban, könyvtárakban és a múzeumokban, amelyek a háború következtében és azt követően is gondatlanságból és hozzá nem értésből jelentős károkat szenvedtek. Az 1950-es évek közepétől a helytörténetet érintő nyomás is enyhült: a megyei, városi kulturális intézmények megyei, városi kezelésbe kerültek. A nagyobb könyvtárakban megkezdtek a helyismereti gyűjtemények kialakítását. Azonban továbbra is központilag határozták meg a kutatás és publikálás irányait: a helytörténeti munkákban a haladó mozgalmak (elsősorban a munkásmozgalom) szerepének „kidomborítása” és az 1945 óta megvalósult „fejlődés” bemutatása alapkövetelménynek számított. Mosonmagyaróvár és környéke ebből a szempontból szerencsésnek mondható mivel a „haladó mozgalmak” (Dózsa, Rákóczi, 1848, 1919) nem hagytak mély nyomot történetében. Jórészt sikerült elkerülni, hogy sematikus, irányvonalas munkák szülessenek, többé-kevésbé azt is sikerült bemutatni, ami árnyalta az országos képet, és sikerült megtalálni néhány helyi sajátosságot, ami valóban a kutatás értékét adja.

1958-ban a megyei idegenforgalmi hivatal adta ki Uzsoki András *Mosonmagyaróvár* című úti-könyvét, ami nem is útikönyv valójában, hanem hiteles adatokra épült népszerű formában megírt várostörténet, amely a műemlékek mellett a helytörténeti jelentőségű épületeket is számba vette. A könyv több kiadást megért, a benne leírtak kiállták az idő próbáját: valamennyi későbbi városismertető alapja lett. **Uzsoki András (1925-2011)** régész, muzeológus 1955-1958 között volt a mosonmagyaróvári múzeum igazgatója. Később az általa szerkesztett megyei múzeumi kiadványban, az Arrabonában több részletes tanulmányt jelentetett meg városunk jelentős személyeiről (Huszár Gál, Nikolaus Lenau, Szále János.) Uzsoki Andrást **Pusztai Rezső (1926-2004)** régész, muzeológus követte az igazgatói székben, aki közel 30 éves munkássága alatt több régészeti feltárást végzett a városban és környékén, várostörténeti tanulmányokat írt, és egyik szervezője, ösztönzője volt a helytörténeti kutatásnak.

A mosonmagyaróvári levéltárban 1958-1974 között dolgozó **Kulcsár Imre**, már 1963-ban publikálta terjedelmes tudományos dolgozatát Moson megye feudális korának egészségügyéről. A múzeum és a levéltár mellett a könyvtárba is olyan személy került 1966-ban **Tuba László** személyében, aki felismerte a helytörténeti kutatás fontosságát. Nagyot lendített az ügyön a megyei napilapnak a „Kisalföld”-nek a kampánya, amely a kor tipikus akciója volt. 1967-ben a napilap, a megyei tanács és a társadalmi szervezetek támogatásával, meghirdette a „Szülőföldünk a Kisalföld” című politikai, gazdasági és kulturális vetélkedőt első körben a községek részére a „szocialista hazafiság elmélyítésére” és „a helytörténet kutatásának inspirálására”. Elsősorban a jelenig megtett út, a fejlődés bemutatását várták a pályázó községektől. 1969-ben a versengést a városok körére is kiterjesztették. A fő téma elsősorban a munkásmozgalom volt, hiszen akkor ünnepelték az akkori politikai rendszer előképének tekintett Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulóját is. A „Kisalföld” folyamatosan közölte a beérkezett pályamunkákat, amiket később könyv formában is közreadtak. A könyvtárak, múzeumok és levéltárak látogatottsága, használata a kampány következtében megnőtt. Ekkor kezdődött a mosonmagyaróvári könyvtár helyismereti gyűjteményének a kialakítása, a helyi múzeum könyvtárának duplum példányaiból, hagyatékokból és ajándékokból. Az 1970-es évekből említést érdemel **Tuba László** oktatástörténeti dolgozata a Mosonvármegyei Általános Tanítóegyletről.

1979-ben, a várossá nyilvánítás 625. évfordulójára jelent meg **Gecsényi Lajos** levéltáros szerkesztésében az a tanulmánykötet, ami több szempontból is figyelmet érdemel. A tanulmányok lényeges kérdéseket tárgyaltak, több helyi (**Ács Anna**, **Mihály Ferenc**, **Pusztai Rezső**, **Rákóczi Tibor**, **Szirányi Péter**) és győri (**Bedécs Gyula**, **Sáry István**) szerző mellett két ausztriai kutató (**Harald Prickler**, **Felix Tobler**) írása is helyet kapott benne. A kötetet egy válogatott bibliográfia zárta segédletként a város történetének tanulmányozásához (**Jászberényi Ferencné**). A könyvről a megyei „Műhely” című folyóiratba **Unger Mátyás (1921-1985)** lébényi születésű történész írt méltatást a sokatmondó „Egy elfejtett vidék újrafelfedezése” címmel.

Fontos mérföldkő volt, hogy civil kezdeményezésre és finanszírozással a Hazafias Népfront Városi Bizottsága 1982 tavaszán „Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek” címmel sorozatot indított. A szerkesztőbizottságban a népfront titkára (**Moldoványi Géza**) mellett, a levéltáros (**Mihály Ferenc**), a múzeum- (**Pusztai Rezső**) és a könyvtárigazgató (**Tuba László**) is helyet kapott. A sorozat indításával a város és a Szigetköz történelmének, népi hagyományainak megismertetéséhez kívántak hozzájárulni, továbbá publikálási lehetőséget kívántak biztosítani a helyi és az országos kutatóknak. E sorozat keretében jelent meg 1986 decemberében **Rátkai Rudolf (1933-1993)** lelkes amatőr helytörténész két kötetes antológiája, szöveggyűjteménye közel ötven helyi vonatkozású irodalomból. Szak- és szépirodalmat egyaránt tartalmazott, a döntő az volt, hogy érdekes és helyi kötődés legyen benne, legyen szó akár helyi eseményekről vagy helyi híres személyekről. Rátkai több évtizedes kutatómunkáját a legnemesebb lokálpatriotizmus vezette. Szintén ebben a sorozatban jelent meg **Mihály Ferenc** fordításában Bél Mátyás megyeleírása. **Mihály Ferenc** 1974-1995 között dolgozott a mosonmagyaróvári levéltárban, 1986-tól már nyugdíjasként. Szakmai hozzáértése és jó idegen nyelv (latin, német) ismerete lehetővé tette, hogy késő középkori és kora újkori okmányokkal is foglalkozzék.

Figyelmet érdemel a korszakból **Husz János (1931-1999)** gépészmérnök kétkötetes munkája is a Mosoni Vasas sportegyesület ötven évéről, a sportegyesület kiadásában. Husz krónikájában éves bontásban közölte a különféle szakosztályok eseményeit, eredményeit, levéltári dokumentumokat és visszaemlékezéseket tett közzé, amelyeket képek bősége tett még szemléletesebbé.

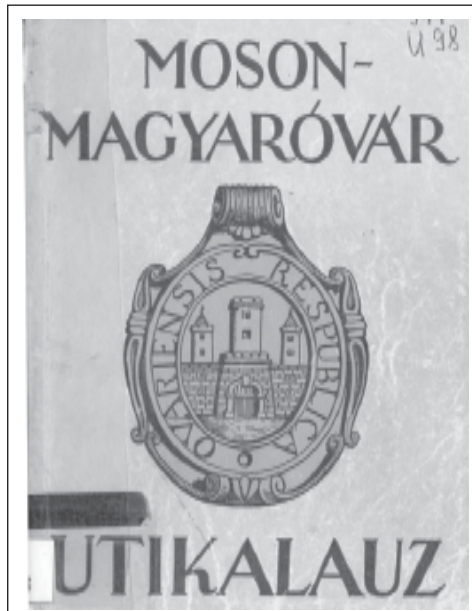
1945-1990 között: üzemtörténetek és/vagy munkásmozgalom-történetek

A második világháború utáni politikai események kezdetben nem kedveztek a hazai üzemtörténet-írási gyakorlatnak. Magyarország szovjet megszállás alá került, és gazdaságpolitikájában is központi elvek érvényesültek. 1956 után olvadás kezdődött, de az igazi áttörés ezen a területen 1968-tól az új gazdasági mechanizmus beindulásával következett be. Nagy jelentősége volt a hazai ipari üzemek történetének feltárása szempontjából annak, hogy 1967-ben megalakult a Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szakosztálya, amely megpróbálta koordinálni ezeket a szándékokat: módszertani útmutatókat adott ki a kezdő helyi kutatók számára, s két évvel később elindította az „Üzemtörténeti Füzetek” sorozatot is. Az első ilyen mosonmagyaróvári üzemtörténet még Magyar Tudományos Akadémia Műszaktörténeti Bizottságának 1956-ban kiírt pályázatára készült és 1959-ben jelent meg. A kiadvány tárgya a mezőgazdasági gépgyár története volt. Szerzői **Sárközi Zoltán (1922-1997)**, **Szigetvári István** és **Szilágyi Gábor** levéltárosok voltak, akik a gyár történetét, az országos fejlődés bemutatása mellett Mosonmagyaróvárnak és környékének a fejlődésébe ágyazták be. Az üzemtörténetet teljes egészében vizsgálták: nem csak gyártmánytörténetet, nem csak munkásmozgalom-történetet, nem is csak az alapítók, tulajdonosok életrajzát írták meg. Munkájukban a levéltári kutatások mellett helyszíni adatgyűjtésre is támaszkodtak. A fenti erényeket figyelembe véve különös, hogy a könyv

tíz év múlva újból megjelent, vagy talán meg kellett jelentetni bizonyos bővítésekkel, hangsúly áthelyezésekkel. A szerzői gárdában Szigetvári István helyét **Szekeres József (1929-2008)** levéltáros foglalta el, aki egyébként az 1959-es kiadást ismertette, méltatta a „Századok” című folyóiratban.

Miben különbözött az 1969-es kiadás a régitől? Kiegészítették az 1920-as, 1930-as évek munkásmozgalmának bemutatását, kiemelték a banktőke befolyását, de ritka példaként felvázolták Kühne Lórántnak, a „jó tőkésnek” a politikai portréját is, kiemelve szociális érzékenységét. A régi kiadásban 20 oldal foglalkozott az 1945-1956 közötti időszakkal. Az újból 150 oldal jutott az 1945-1966 közötti korszakra, az ötéves és hároméves tervek eredményeire és az összevont vállalati eredmények elemzésére.

Egy év múlva jelent meg **Puskás Vilmos** helyi szerzőnek a műve a Kühne gyár elődvállalatáról. Puskás az Üzemtörténeti Szekció ajánlásait figyelembe véve bőven használt és idézett levéltári forrásokat. Könyve ideológiai felhangoktól mentes szakmunka. A mezőgazdasági gépgyár mellett a fémszerelvénygyár és a timföldgyár is pártoló tagja volt a Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szakosztályának, így hamarosan a kor mindhárom jelentős gyárának elkészült a története. A Mosonmagyaróvári Fémszerelvénygyár története 1975-ben jelent **Lengyel Alfréd (1908-1993)** és **Kulcsár Imre** levéltárosok valamint **Horváth Ottó** mérnök munkájaként. A levéltáros szerzők országos és helyi levéltári forrásokból dolgoztak, Horváth Ottó többnyire jelentésekre, munkatervekre és az üzemi sajtóra hivatkozott. **Szűcs Lajos** könyve a timföldgyár történetéről

több kiadást is megért: az üzemtörténeti szekció adta ki az 1933-1972 közötti időszak történéseit bemutató kötetet, majd maga a gyár jelentette meg az újabb kiadást 1984-ig bezárólag. Mosonmagyaróvár példáján is látható, hogy az 1970-1980-as évek igazi sikerkorszaka volt az üzemtörténet-írásnak, amit nemcsak a megjelent munkák száma, hanem azok egyre magasabb színvonala is bizonyít.

A gyártörténet mellett a munkásmozgalm-történet volt a szocializmus korszakának jellemző műfaja. A hatalmon lévő párt, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) megyei bizottsága az 1980-as elejére látta aktuálisnak az időt arra, hogy a nagyobb városokra lebontva megírassa a saját hatalmát igazoló, legitimáló történeti dolgozatát. Az idő sürgetett: közeledett a „felszabadulás” 40. évfordulója. A nehéz feladatra **Bacsó András (1933-2008)**, **Lukács Albin** történészek, a helyi egyetemi kar oktatói és **Tuba László** könyvtárigazgató vállalkoztak, akik ezt becsülettel teljesítették is. Terjedelmes munkájuk, ami levéltári forrásokon és a helyi sajtó cikkein alapult, végkövetkeztetése szerint Mosonmagyaróváron 1919-1945 között a munkásmozgalm, főleg annak kommunista irányzata nem játszott jelentékeny szerepet. A műben számos statisztikai adatot közöltek a helyi gazdaságról, a gyárakról a munkások életkörülményeiről. Elemezték a vizsgált osztály szociális helyzetét és egészségügyi állapotát. Könyvük máig az egyetlen, a Horthy-korszakra vonatkozó helyi társadalomtörténeti munka, a későbbi munkák nem többek pusztán eseménytörténetnél.

1945-1990 között: intézménytörténetek

A tárgyalt korszakban a gazdasági akadémia és jogutódjainak: mezőgazdasági főiskola, agrártudo-

mányi egyetem, történetéről közel fél tucat önálló kiadvány készült. Beszámítottam a kéziratban maradt, vagy később megjelentett összeállításokat is, és ide soroltam az 1993-ban megjelent munkákat is. 1990-et nem tekintettem éles határnak ebben az esetben. A Hugo Hitschmann által elkezdett életrajzi adattárakat a 1940-es évektől **Perjámosi István**, az akadémia alkalmazottja folytatta, ami kézirat formájában maradt fenn. Viszont 1968-ban, az intézmény alapításának 150. évfordulójára nem került kiadásra **Dudits Dénes (1912-1980)** munkája. Dudits, aki megszakítással 1942-1955 között volt az akadémia oktatója, oktatástörténetet írt a jegyzőkönyvek, tantervek felhasználásával, bemutatta a jelentős tanárok életútját és részletesen foglalkozott a tangazdaság történetével is. Adatokban gazdag összeállítását az egyetemi kar 1993-ban, a 175. évfordulóra, a szerző előtt is tisztelegve jelentette meg. Az agrároktatási intézmény súlyát és tekintélyét jelzi az az ünneppsorozat, amit 1968 tavaszán, nyarán rendeztek a 150. évfordulón.

Az évforduló „hivatalos” könyve **Vörös Antal (1926-1983)** levéltáros, történész munkája lett, akinek munkássága mindenekelőtt a magyar agrártörténetre irányult. Intézménytörténetében a hangsúlyt a tanárok munkájának megelevenítésére és az óvári gazdaszélet hangulatának felidézésére helyezte. Nem szabad megfeledkeznünk azokról a nyomtatásban is megjelent előadásokról sem, amiket a korszak jelentős tanárai, oktatói, tartottak, írtak szakterületük fejlődéséről, elődjeik munkásságáról. Ezekben **dr. Varga János (1926-1996)** a növénytermesztés, **dr. Szajkó László (1922-1996)** az állattenyésztés és a rokon tudományok, **Jankó József (1909-1992)** a közgazdasági oktatás, **Galambos János** pedig a mezőgazdasági műszaki fejlesztés, a géptan történetéről értekezett. A 150. évforduló elmúltával sem csökkent az akadémia története iránti érdeklődés: a főiskola, az egyetem lapjában, az Óvári Mezőgazdában folyamatosan jelentek meg cikkek a régi híres, vagy már elfeledett tanárok életútjáról.

1966-ban, nyugdíjba vonulásakor bízta meg a főiskola rektora **Borsa Károlyt (1904-1996)** egy a várban felállítandó múzeum megszervezésére. Borsa Károly eredeti foglalkozása tanító volt, politikai okok miatt 1945 után fizikai munkásként, gondnokként dolgozott, majd nyugdíjas korában helytörténeti kutatással foglalkozott. Az általa vezetett múzeum egyaránt foglalkozott a vár, a főiskola és a város történetével, amit több kiadványban meg is írt, továbbá szakköröket is szervezett. Az egyetemen 1991-ben kiadvány formájában is megemlékeztek a 100 éve alakult Növénytermelési Kísérleti Állomásról, 1993-ban, már a 175 éves évforduló jegyében ugyanígy jelentették meg a növénytermesztés-tani tanszék történetét.

Az 1993-as év folyamán adták közre **dr. Czimmer Gyula (1936-2008)** biológus, agrármérnök és munkatársa **Horváth Károly** szerkesztésében azt a helyi kiadványt, amely a tanszékek és egységek történetét mutatta be 1954-től 1993-ig, ami a tanszékvezetők rövid életrajzát is tartalmazta.

Az év őszén agrártörténeti ülészak keretében nyitották meg a jubileumi rendezvénysorozatot, ahol neves országos és helyi előadók foglalkoztak az intézménynek a magyar mezőgazdaság történetében betöltött szerepével.

A jubileumi összefoglaló megírására **Walleshausen Gyula (1923-2010)** könyvtárost, történészt kérték fel. Walleshausen ekkor már négy évtizede kutatta a hazai mezőgazdasági szakoktatás történetét, ahol számos óvári vonatkozást is talált. Művében egyensúlyba kívánta hozni az objektív (a mezőgazdaság, a tudomány, a szakoktatásügy hazai fejlődését, nemzetközi tendenciáit, a politika hatását) és a szubjektív tényezőket (kiemelkedő tanárok, tudósok, politikusok) és hatásukat, kölcsönhatásukat. A könyv tudományos, „száraz” hangvételtől oldandó egy színes, érdekes „ráadás” kötetet is közreadott az egykori óvári diákok visszaemlékezéseiből a régi, jó gazdaságvilágból.

Közvetlenül a rendszerváltozás előtt, 1989-ben jelent a helyi gimnázium történetét feldolgozó kiadvány **Mihály Ferenc**, **Szakály Ferenc** és **Szirányi Péter** tollából. A könyv az állami gimnázium

elődjének tekintette a piaristák által alapított iskolát, tisztelettel adózott a piarista elődöknek. Akkor még senki sem sejtette, hogy 5 év múlva újraindul a városban a piarista oktatás.

A helytörténet helyzete 1990 után

Az utóbbi 22 év termésével csak fő vonalakban foglalkozom az anyag nagysága és a történelmi távlat hiánya miatt. A helytörténet fellendülésének jót tett a helyi közélet, főleg a helyi sajtó újraindulása. Mosonmagyaróvárnak közel 40 éven át nem volt helyi, városi lapja. A jelentős gyáraknak (mezőgépgyár, timföldgyár, fémszerelvénygyár) és az állami gazdaságnak azonban voltak üzemi lapjai, amelyekben néha foglalkoztak történelmi témákkal is. Ez az esetlegesség jellemezte a megyei lapot, a Kisalföldet is. 1988-tól jelentek meg újra a városi lapok, amelyeknek munkatársai többnyire nem profi újságírók voltak, hanem a múlt iránt érdeklődő tanárok, könyvtárosok stb. Így nem csoda, hogy sokat foglalkoztak a település múltjával a növekvő érdeklődés kielégítése és a helyi identitás megerősítése szándékával.

A helyi identitást erősítették az egyes városrészek múltját bemutató sokszor személyes hangvételű munkák is. Elég, ha **Husz János** gépészmérnök Mosonról, és **dr. Timár Lajos** agrármérnök Majorokról szóló könyveire gondolunk, amelyek megjelentetése mögött városrészi civil szervezetek álltak. Az előbbi szerzőkhöz hasonlóan amatőr kutató volt **Gyopár Ferenc (1922-2009)**, akinek kéziratos kronológiai és a köztéri alkotásokat számba vevő adattárai nélkülözhetetlenek a várostörténet kutatói számára.

Az 1985-ben alakult Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület megalakulásától kezdve arra törekedett, hogy kiadványok formájában is bemutassa a település természeti értékeit, építészeti örökségét és híres személyeit. (A szerzők: **Bacsó András**, **dr. Nagy György (1926-2008)**, **dr. Nagyné Majoros Györgyi**, **Hajdu Frigyes (1917-1997)**, **Lenzsér Imre (1936-1998)**).

1990-től több kísérlet történt egy helyi történelmi összefoglaló, szintézis elkészítésére. Oktatást segítő céllal jelent meg 1993-ban egy helytörténelmi olvasókönyv **Thullner István** szerkesztésében, 1996-ban egy városismertető **Böröndi Lajos** szerkesztésében, 1999-ben egy tanulmánygyűjtemény az 1939-1999 közötti periódusról (**Dimény Gábor**, **Enzsöl Imre**, **Hegedüs Zoltán**, **Major Tamás**, **Szentkuti Károly**, **Thullner István**, **Tuba László**), és 2010-ben egy tanulmánygyűjtemény Moson és Moson vármegye múltjáról (**Aszt Ágnes**, **Beregszászi Balázs**, **Dimény Gábor**, **Hegedüs Zoltán**, **Major Tamás**, **Nagy Andrea**, **Rémiás D. Tibor**, **Székely Zoltán**, **Szentkuti Károly**, **Szirányi Péter**, **Thullner István**, **Tuba László**). Ide sorolhatók az országos sorozatok helyi kötetei is: a CEBA kiadó megyei (**Tuba László**), városi (**Botos Gábor**, **Tuba László**) és régiós kötetei (**Thullner István**), valamint a kistérség bemutatása (**Horváth József**, **Perger Gyula**, **Székely Zoltán**). Szintézisnek és segédkönyvnek tartom a Moson Megyei Életrajzi Lexikont és annak internetes változatát (**Enzsöl Imre**, **Kimlei Péter**, **Thullner István**, **Tuba László**).

Jelentős, önálló kiadványok jelentek meg az ipartörténet (**Thullner István**), az agrártörténet (**Kettinger Gyula (1947-2006)**, **Nagy Frigyes**, **dr. Timár Lajos**) az egyháztörténet (**Thullner István**) a művelődés- (**Enzsöl Imre**, **Szentkuti Károly**, **Thullner István**) és a sporttörténet (**Tuba László**) terén. A közegészségügy fejlődése sem kerülte el a kutatók figyelmét: elkészült a kórház története (**dr. Poór Ferenc**, **Thullner István**), **Tukovics János** pedig összeállította a helyi tűzvédelem múltját tárgyaló kiadványt.

Több helyi kutató foglalkozott a XX. század korábban agyonhallgatott, kényes kérdéseivel is. **Kovács Sándorné Back Irén** tizenöt éves kutatómunkájának eredményét a világhálón tette közzé a helyi zsidóság történetéről és sorsáról. A közel 500 oldalas anyag könyvrészleteket, korabeli

újságcikkeket, levéltári dokumentumokat, fényképeket és közel száz személy visszaemlékezését is közölte a holokausztról. Fájdalmas témával foglalkozott **Husz János** és **Thullner István** magyar és német nyelven is megjelent könyvében, ami a Moson megyei németység kitelepítéséről szólt. **Papp Gyula** kiemelten foglalkozott az 1956-os mosonmagyaróvári sortúzzal. **Böröndi Lajos** és **Garamvölgyi György** dokumentum-gyűjteményt adott közre az 1956-os forradalom helyi eseményeiről. **Simon Zsuzsanna** és **Varga Bálint** a forradalom utóéletének és az áldozatok emlékének megőrzéséről gondoskodott.

Sajátos műfajt teremtett meg lakóhelyünkön **Kiszelka Ferenc** több könyvével, a családtörténet, az üzem-, oktatás- és helytörténet ötvöztetésével. A helyi felsőoktatás szereplőiről vaskos biográfiát készített **Németh Attila**, a gimnáziumi kollégiumi nevelés történetét **Simon Zsuzsanna** dolgozta fel. Több könyv készült a zeneiskoláról (**Tuba Lászlóné**, **Hernádi Sándor**, **Farkas Mihály**) és megjelentek a jelentősebb zenekarok emlékkönyvei is. A középfokú oktatási intézmények újból évkönyveket adtak ki, és több közép- és általános iskola is elkészítette iskolatörténetét. Az úti-könyvek területén közel negyven éven át Uzsocki András könyve volt az egyetlen. 1996 óta fél tucat munka született, mindegyike más és más módon láttatja ugyanazt a várost (**Böröndi Lajos**, **Gyopár Ferenc**, **Papp Albertné**, **Szentkúti Károly**).

Bőséggel állunk szemben a könyvek mellett az időszaki sajtó területén is, akkor is, ha a városi lapban közölt rövid cikkeket nem is veszem számba. Az Arrabonában, a Győrben megjelenő megyei múzeumi évkönyvben több igényes helytörténeti tanulmány jelent meg a közelmúltban (**Aszt Ágnes**, **Dominkovits Péter**, **Enzsöl Imre**, **F. Tóth Zsuzsanna**, **Hegedüs Zoltán**, **Horváth Gergely Krisztián**, **Szentkúti Károly**, **Tuba László**). 1998-tól adták ki a Hansági Múzeum évkönyvét, ami a múzeum éves munkájának bemutatása mellett közreadta munkatársainak régészeti, néprajzi, hely- és művészettörténeti írásait is.

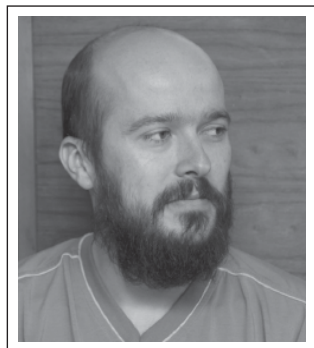
1998 tavaszán több helyi egyesület (Moson Megyei Történelemtanárok Egyesülete, Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület, Mosonmagyaróvári Fotó Egyesület) elindította a város és a kistérség tudományos kiadványát a Moson Megyei Műhelyt. A folyóirat kiemelt rovata a helytörténet, amiben már közel ötven szerző jelentkezett íásaival. A „nagy öregek” mellett a fiatalok is lehetőséget kaptak a bemutatkozásra. Egyre több, nem mosonmagyaróvári történész kezdett el foglalkozni lakóhelyünk múltjával. Jó viszonyt sikerült kialakítaniuk a helyi kutatókkal, akik ennek kölcsönhatásaként munkájukban szakszerűbbek, igényesebbek lettek.

Azért, hogy a legfiatalabb lakosok majdan olvasói és talán folytatói legyenek ennek a sok publikációnak, 2004-ben több pedagógus közreműködésével elkészült a mosonmagyaróvári identitás-program. Ez egy módszertani anyag, ami tíz úgynevezett identitásponthoz kapcsolódóan, az óvodától az általános iskolán át a középiskoláig ad tanácsokat a pedagógusoknak a lakóhelyhez tartozás tudatának a kialakítására, elmélyítésére.

Negyed évezredet átfogó, a (hely)történi kutatás történetét áttekintő vázlatom véget ért. A bemutatott szerzők között lesznek, kiket elfelednek, lesznek, kiket felfedeznek. Széchenyi István felhívását, hogy „*Gyűjtsünk adatokat*”, amelyre Major Pál is hivatkozott könyve előszavában, lakóhelyünkön sokan megfogadták és megfogadják napjainkban is. Major Pált idézve pedig az összes helytörténeti munkáról megállapíthatom, a szakmát jellemző alázattal, hogy „*csak egy kálászgyűjtemény a történelem végtelen mezejéről – csak egy pislogó mécs a rég letűnt kornak sötét csarnokában*”.

Csuthy András

Adatok Kiscétény önállósulásához

Az újkorig Kiscétény önálló történetére kevés adatunk van. Egyrészt Kis-, Nagy- és Nemescétény középkori forrásadottsága viszonylag szegényes, lévén az esztergomi érsekséghez, illetve a verebélyi érseki nemesi székhez tartozó falvak voltak. Hogy ez miért is alakulhatott így, arra a történelem viharai szolgálnak magyarázatul. Nem számolva a korábbi középkori pusztításokat, Esztergomot, az érsekség központját a törökök 1543-ban foglalták el először.¹ Verebély pedig, mint később palánkvárral is rendelkező viszonylag gazdag és népes mezőváros 1530-tól kezdődően sorozatban szenvedte el a török és a keresztény hadak pusztításait (például 1545, 1599, 1627-1628 körül, 1653, 1663²), legutoljára (nem számítva a Rákóczi-szabadságharc helyi katonai eseményeit) talán a párkányi csatát

követően a Thököly csapatait üldöző lengyel-litván (de leginkább lipek) hadak fosztogatásainak eshetett áldozatul.³ Másrészt Cétényt, mint különböző tartalmú helyneveket a középkorban nem különítették el egyértelműen. Ennek oka elsősorban nem is a kései különválásban rejlik⁴, hanem valószínűleg az lehet, hogy a hovatarozástól függően határozták meg a két közeli települést, hiszen az egyik az esztergomi érsekség jobbágyfaluja Nyitra vármegyében, a másik (kettő) pedig a verebélyi szék kuriális települése volt, így oda tartoztak joghatóságilag. Ezért aztán az iratanyagokban sem nagyon keveredhettek, hiszen mindkét joghatóságnak saját közigazgatási rendszere volt, és nem avatkozhattak egymás ügyeibe.

Arra vonatkozóan hogy a különválást megelőzően egységes településként kezelhették a falvakat, az is utalhat, hogy Kiscétény kataszterét ma is szinte körülöleli Nagycétény területe, annak egykor szerves része lehetett, s csak utólag hasíthattak ki egy nemesi jogállású és katonai telepítésű egységet. A különválás források alapján pontosan nem meghatározható idejének ellenére léteznek szórványos adatok, melyek utalhatnak a külön való jogállásra. Ezen túlmenően gyanítható, hogy szinte minden korai Cétényre vonatkozó a verebélyi szék joghatósága alatt keletkezett vagy azzal kapcsolatos iratban Kiscétény vagy Nemescétény (mint Nagycétény speciális része), esetleg ezek kezdeményei bújhatnak meg a rövid Cétény megnevezés alatt.⁵

A különválás tényét Jozef Novák professzor szerint egyértelműen egy 1616-os keltezésű pecsételt irat dokumentálja. Ezt az évet időben megelőző forrásaink alapján az elkülönülést azonban már jóval korábban feltételezhetjük. 1599-ben a cétényi officiolátuson belül elkülönítették a két települést (Nagy Czeteny, Kys Czeteny). Az 1570-es török defterben Kis- és Nemescétény külön szerepel, sőt ekkor a két helység együtt (?) „népesebb” lehetett Nagycéténynél.⁶ Az 1571-1573 közti urbáriumok alapján is feltételezhető a különállásuk. Hasonló módon elkülöníthető a két település az 1550-1554 közötti érseki urbáriumokban⁷, illetve már 1549-ben is.⁸ 1545-ben török dúlást említenek Alsó- és Felsőcétény esetében, kérdés azonban, hogy melyik jelölte Kiscétényt. Egy 1492-es (?) számadáskönyvben, melyet Bernard Monello adminisztrációja alatt készítettek, szerepelnek Naghcethen és Kyscheten is.⁹ 1477-ben a nyitrai káptalan berencsi birtokába való beiktatáskor különböző jogállású cétényiekre utalhatnak (Nobilibus Archiepiscopalibus, Iobagionibus Archiepiscopalibus), s ez alapján

Kis- és Nagycétény az első katonai felmérés térképszelvényein 1783-1786 körül (forrás: mapire.eu)

már ekkor legalább két különböző jogállású Cétényt gyaníthatunk az Esztergomi Érsekségen belül.¹⁰ Végül pedig a legkorábbi általam ismert idevágó forrás 1435-ben Berencs határjárásakor említ 3 nemesi ún. kúriát¹¹, ami szintén nem egy jobbágytelepülésre utal. Ez alapján a 15. század első felében már bizonyosan létezhetett érseki nemesek által lakott rész Nagycétényben vagy a különvált (?) Kiscétényben, bár utóbbi közvetlenül nem határos Berencssel, legalábbis manapság nem.

Hogy pontosan mikor települt Kiscétény, és mikor válhatott jogilag különálló településsé (ami nem feltétlenül történt egy időben, de mivel mint említettem a joghatóság különbsége miatt, mégis azonnalinak lenne tekinthető) arra több feltételezésünk is lehet. Az első lehetőség, hogy az állítólagosan Szent István által létrehozott állami és egyházi szervezettel, illetve a bandériális katonai szervezettel egyidős, hiszen az esztergomi érsek volt az egyik leggazdagabb és legerősebb Magyar Királyság-beli főúr. Erre azonban semmiféle megerősítő adatunk nincs, hiszen Cétény első említése is kései és később is elég szórványos. Az azonban valószínűsíthető, hogy az érseki nemesek

jogrendszere már létezett a tatárjárás előtt, mivel e nemesek 1255-ös első ismert említései (nobiles iobagiones ecclesie Strigon. exercituantes) Érsekvadkerten már a rendszer működésének ideiglenes leépülésével számolhatunk, legkésőbb tehát az Aranybulla kibocsátásakor (1222) már feltételezhetnénk egyházi nemeseket.

A második még valószínűbbnek tűnő eredete Cétény katonai telepítésének a tatárjárást követő időszakra tehető, amikor az egész rendszert megújították és átszervezték¹², s a Verebély központú szék főbb útvonalai mentén az érsek birtokokat adományozott és cserélt¹³, hogy biztosítsa a banderális rendszerének is a gazdasági alapjait (kereskedelem, vámok). A tatárjárást követő időszak sem volt azonban békés, és a Nyitra vidéki érseki birtokokat és szolgálókat is mindig próbára tették a történelem viharai, sőt a békés időszakok is (például Mátyás uralkodása), de a verebélyi székhöz tartozó falvak mégis átvészelték az évszázadokat és nagyrészt megújították (újraadományozták) lakosaik kiváltságos helyzetét.

A felsorolt adatok mindegyike nem alkalmas Kiscétény különválási idejének pontos meghatározására, mint ahogy a különállás jogi tényének megállapítására sem, de árnyalhatják az elképzeléseinket a kuriális település eredetét illetően, mint ahogy a falu mostohán kezelt helytörténetének megismeréséhez is hozzájárulhatnak.

¹ Ugyan az esztergomi levéltárakat még az ostromot megelőzően Nagyszombatba költöztették, kérdés marad, hogy ha volt is több a középkori érseki nemesekre és a verebélyi székre vonatkozó iratanyag Esztergomban, az ekkor még megmenekülhetett-e?

² Vö. a környék további pusztításaival, lásd: Buday, P. – Csuthy, A. – Fehér, S. 2014: A nagycétényi hegykönyv. Budapest, 25, 28-29, 31-32.

³ Semkowicz, W. 1934: Litovské vojsko Sobieského na Slovensku roku 1683. Sborník Muzeálnej slovenkej spoločnosti XXVII-XXVIII, 18; Vö. Varga, J. J. 2007: Válaszúton - Thököly Imre és Magyarország 1682-1684-ben. Budapest, 199.

⁴ Nem számolok azzal az eshetőséggel hogy Kiscétény a kezdetektől létező és különálló település lett volna, ennek a jelzős névszerkezet is ellentmond.

⁵ Buday, P. – Csuthy, A. – Fehér, S. 2014: A nagycétényi hegykönyv. Budapest, 22 91. jegyzet; Ennek némileg ellentmond, hogy a kora újkorban (1570 körül) mindkét Cétényben feltűntettek érseki nemeseket (lásd például UC 43: 3, pag. 139).

⁶ Fekete, L. 1943: Az Esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása. Budapest, 157-158 No. 333, 337; "Török átírás" formában Nagy Csitún. A defter természetesen csak az adófizető férfiakat, illetve a házakat vette számba, ezek alapján lehet becsülni a teljes lélekszámot.

⁷ Ethy, Gy. 1936: A Zoborvidék múltjából. Nyitra, 51; Presinszky, L. 2002: Mit hagytak ránk a századok? Fejezetek Nagycétény történelméből. Somorja, 122.

⁸ Maksay, F. 1990: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén I. Budapest, 549, 553 Kys és Nagh Cheethen alakban.

⁹ MTA, Ms.4998.4; Ms.4998.5; ASMo, Amministrazione dei principi 696, Ferrarai számadáskönyvek, Registro di entrate 1492-1494; Amministrazione dei principi 701, Ferrarai számadáskönyvek, Registro di entrata e uscita (lásd: vestigia.hu)

¹⁰ Nyitrai káptalan magánlevéltára, fasc. X; Vagner, J. 1896: Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez. Nyitra, 435.

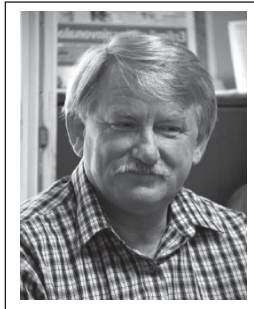
¹¹ DLDF 50570, p. 4; Fejér, G. 1843: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis X/7. Buda, 687-688.

¹² Vö. Ozorai, J. 1887: Az egyházi vagy praediális nemesek és birtokuk. Esztergom, 125; Keresteš, P. 2015, 45.

¹³ Vö. Csuthy A. sa. 1, Kézirat 19-26. jegyzet; sa. 2: Pamiatky, ich rodové väzby a moznosti prezentácie histórie obce Paca. Kézirat 3. oldal.

Böröndi Lajos

Berlini emlékek

1978 júniusában voltam először Berlinben, s 2017 nyarán legutóbb. A közte eltelt közel negyven év alatt legalább húsz alkalommal róttam széles utcáit.

Berlint nem lehet nem szeretni, másként szép mint Budapest, izgalmasabb Bécsnél. S elképzelésem szerint legalább öt-hat város található benne. Kelet-Berlin és Nyugat-Berlin még ma is két külön világ.

Első alkalommal természetesen Kelet-Berlinbe utaztunk, az NDK fővárosába, s a vonat az Ostbahnhofba zötyögött be. Itt leendő feleségem bátyja várt bennünket, aki itt dolgozott „vendégmunkásként”. Már nem sokan tudják, a hetvenes években jelentkezni lehetett különféle munkákra az NDK-ba, vendéglátónk nyomdászatot tanulni került ki a Neues Deutschland nyomdájába.

Itt nyomták a hajdani keletnémet pártlapot, a német Népszabadságot. A fejlettebb nyomdatechnika okán is szívesen küldtek az NDK-ba a magyar nyomdák tanulni fiatalokat.

Furcsa volt Berlin. A huszonéves magyar kíváncsiskodóban a csönd maradt meg leginkább. A

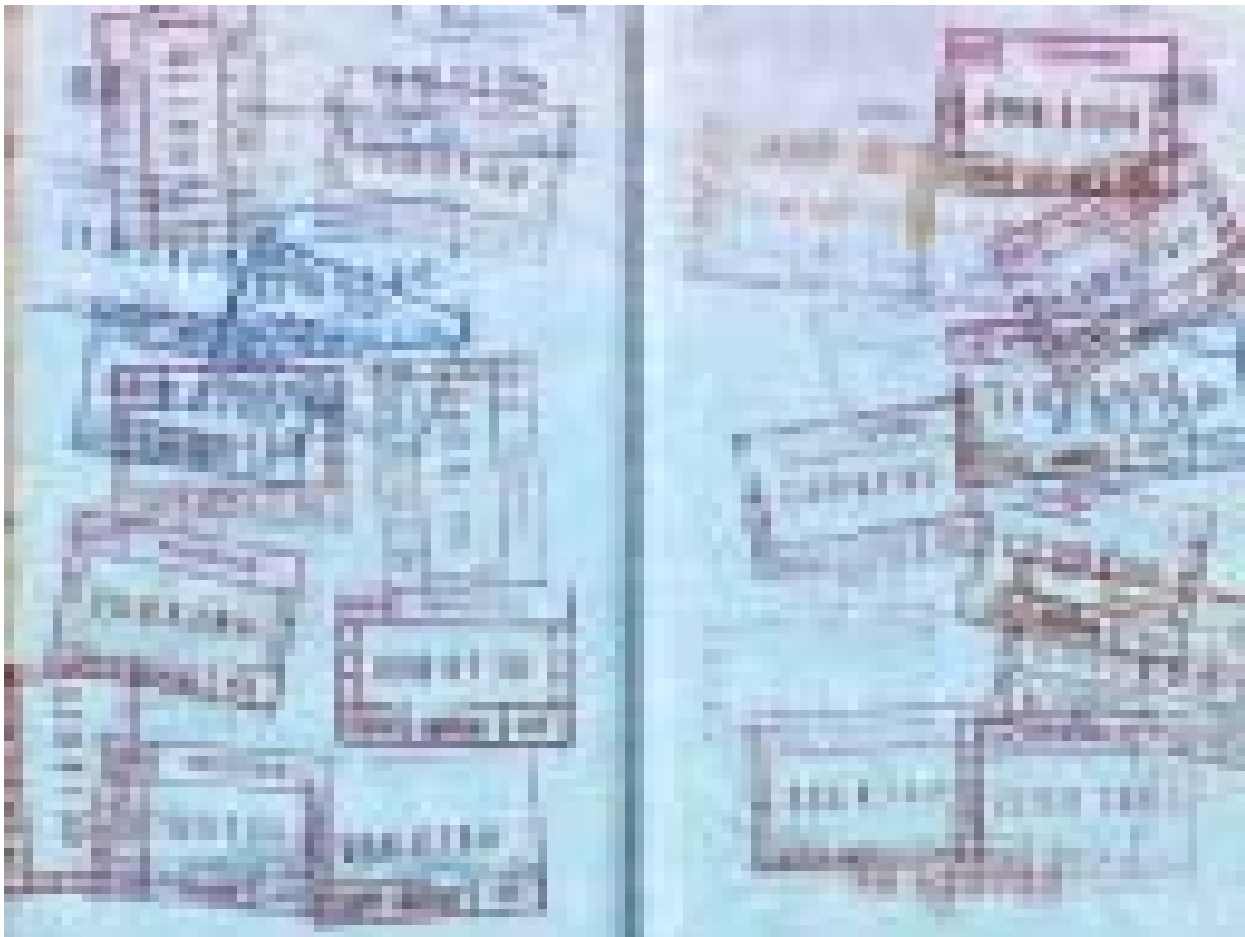
vidám, színes tömeg hiánya. Tömeg volt ugyan, de beszélgető ember nem. A villamos tömve volt, s mindenki balra fordította a fejét, amikor a falhoz közeledtünk, de senki nem beszélt. Ugyanez a vonaton is. Az Unter den Linden is csendes volt, a kordonig el lehetett menni, s Branderburgi kapu mögötti sugárútból csak rémlett valami. (Felvételünk 1987-ben készült.)

A magyar nagykövetség közel volt a kapuhoz, lengett a háromszínű zászló, s csak magunk közt jegyeztük meg, hogy jó helyen van, ha menekülni kell a túloldalra. (Megjegyzem, a követség ma is ott van.)

Miután az állatkerthez közeli lakásba megérkeztünk, ahol néhány magyar gyerek együtt lakott, leendő sógorom elkérte az útleveket, s leballagott velük a házmasterhez, aki egy nagy könyvbe följegyezte érkezésünket. Aztán nyakunkba vettük a várost, két-három napot töltöttünk el benne. Treptowra emlékszem még, a monumentális sztálinista szobrokra. A metróra, amely a Friedrichstrasséig ment, azon túl már a másik világ.

Az első találkozáskor Berlinnek talpfaszaga volt. Vasúti talpfaszaga, ami jó belém ívódott gyermekkoromban, hiszen vasútállomáson laktunk, s gyakorta kutyaoltam az előjelzőhöz a talpfák között kezemben petróleumlémpával. Számomra ez nem volt kellemetlen illat, valahogyan illett is a munkások Paradicsomához, a Német Demokratikus Köztársasághoz.

A fal leomlása előtti Kelet-Berlin nem tűnt túlságosan izgalmasnak, kivéve talán az 1988-as nyári

látogatást, amikor már boldog gépkocsitulajdonosként (Skoda 105) autóval mentünk az NDK-ba, s jött velünk akkori főnököm, Tuba Laci Mosonmagyaróvárról, s elhatároztuk, hogy átlátogatunk Nyugat-Berlinbe. Sógorom is velünk tartott, akkoriban több magyar is átruccant már, hiszen vízum nem kellett, hivatalosan Nyugat-Berlin nem volt része Nyugat-Németországnak.

Természetesen autóval gondoltuk az átkelést a híres **Checkpoint Charlie** átkelőnél. Be is gurultam az ellenőrző pontra, amikor a keletnémet határőr közölte, hogy sógorom csak a gyalogosátkelőnél léphet be Nyugat-Berlinbe. Nem értettem a dolgot, de hamarosan megtudtam, hogy az átlépéséhez a magyar nagykövetség engedélye is kellett neki, mint az NDK-ban dolgozó magyar állampolgárnak. Be is ütötték az útlevélbe, hogy ő csak a friedrichstraßen található gyalogos, metrós átkelőt használhatja. Visszatolattunk, leparkoltunk, s mi is földalattival mentünk át.

(A **Checkpoint Charlie** a leghíresebb katonai ellenőrzőpont volt a vasfüggöny berlini szakaszán. A Berlin szovjet szektorába eső Mitte, és az amerikai szektorba eső Kreuzberg kerületeket összekötő Friedrichstraße és az azt metsző, a szektorhatáron futó Zimmerstraße kereszteződésétől pár méterre délre, az amerikai szektor területén állt szolgálatban 1945 és 1990 között. A szovjet és az amerikai szektorok később országhatárrá – sőt világrendszerek határává – alakult határvonala (át-szelve a Friedrichstraßét) ezen a szakaszon a kelet-nyugati irányú Zimmerstraße déli oldalán álló házak homlokzata és a járda találkozásánál húzódott, ami érdekes helyzeteket teremtett. Például a

2017 - A Brandenburgi kapu

Checkpoint Charlie töszomszédságában, a keresztezés sarkán mindmáig álló, ismert Café Adler sarokház-épülete pontosan a határvonalra esett, így ha a kávéház Zimmerstraßéra néző ablakain valaki kihajolt, akkor gyakorlatilag “behajolt” az NDK-ba.

A határvonalat a Friedrichstraße teljes szélességében fel is festették – fehér festéksávval –, és ezt mindig tiszteletben tartották, még a későbbi konfrontációk során is.

A Checkpoint Charlie ettől a határvonaltól délre, az amerikai szektor területén, a Friedrichstraße közepén került kialakításra, homokzsákokkal megerősített, szabványos, fehér színű fabódé formájában, „AlliedCheckpoint Charlie” felirattal. A későbbiek során ezt a fabódét egy nagyobb, laposabb, szögletesebb könnyűszerkezetes építmény váltotta fel. Az építmény körül a jármű- és gyalogosforgalom mindvégig szabadon zajlott.

A második világháború utáni, de még a fal felhúzása előtti időben a Friedrichstraße/Zimmerstraße átkelő átlagos átkelőpontnak számított, ahol bárki átmehetett. A Checkpoint Charliet képező fabódében ülő szövetséges katonai rendészek kizárólag a szektorok között átmenő katonai forgalmat ellenőrizték és regisztrálták – de azt kötelezően –, a civileknek eseti tanácsadást, útba igazítást nyújtottak, de nem ellenőrizték őket.

A civil jármű- és gyalogosforgalom szűrőpróba-szerű ellenőrzése a szovjet szektorban a Friedrichstraßenak a határvonaltól mintegy 10-25 méterrel északabbra eső szakaszán történt. A Fal felépítése előtt itt sem voltak határvédelmi objektumok vagy épületek. Az ellenőrzést végző posztok és járőrök a járdán, illetve az úttesten mozogtak.)

Persze amíg az egyik peronról átértünk a másikra, néhányszor megvizsgálták táskáinkat, férfiaságomat, benyúltak mindehova a szakavatott kezek. Ezt követően ácsorogtunk kissé, majd jött a nyugat-berlini kalauz, s beparancsolt bennünket a szerelvénybe. Hamar fölismertem, hogy nekik nincs szükségük védeni a határt, nem sokan menekülnek fejvesztve Kelet-Berlinbe.

(A nagykövetség magyarázata egyébként nagyon egyszerű volt, nem kell átmenni Nyugatra akkor a magyaroknak, amikor a német munkatársak nem mehetnek.)

Vasárnap volt és csönd. Söröztünk egy pavilonnál, megnéztük közelről az összefirkált falat, gyermekes anyukák tolták a babakocsit, s át a falon, pár méterrel tőlük szögesdrót, akna, géppisztoly. Félelmetes volt az ellentét.

Aztán 1989 őszén leomlott a Fal. Szeptemberben jártunk az NDK-ban, éppen azon a napon érkeztünk meg, amikor Erich Honecker „távozott”, s jött Egon Krenz. Berlinbe már nem mentünk be, az előtte való napokban gyújtották fel a drezdai pályaudvart, mi voltunk az egyetlen belépők Zinwald- nál.

S eltelt egy-két év, s Berlin építkezési lázban égett. Mindenütt hatalmas daruk, s az egész város felbolydult méhkashoz hasonlított. Aztán lassan konszolidálódott minden, főváros lett, a Bundestag környékén vasárnaponként piknikeztek az emberek, elkészült a főpályaudvar, a Brandenbugi kapu környéke megváltozott.

Persze a nyugati rész érdekelt bennünket leginkább, a Potsdamer Platz s környéke, ahol hatalmas 20 emeletes irodaházakat húztak fel, s felfestették a fal vonalát.

2017 augusztusában jártam feleségemmel és félnémet unokámmal legutóbb Berlinben. Az ok nagyon egyszerű volt, kisunokám Németország fővárosának Münchent tartotta, ami egy Bajorországban élőtlől nem olyan természetellenes. Akkor határoztuk el, hogy majd együtt ismét felfedezzük

A Potsdamer Platz 1985-ben és ma

Berlint. A legutóbbi látogatás óta (2015) nem sok minden változott. Vonatunk Cottbusból a főpályaudvarra érkezett, ami kitűnő helyre épült, gyalog meg lehet közelíteni a Bundestagot, a Barndenburgi kaput, s el lehet sétálni az Unter den Lindenen az Alexanderplatzig, közben ebédelni is adódik alkalom és hely, s útba lehet ejteni a Berlin Múzeumot és a Pergament is. Persze előtte

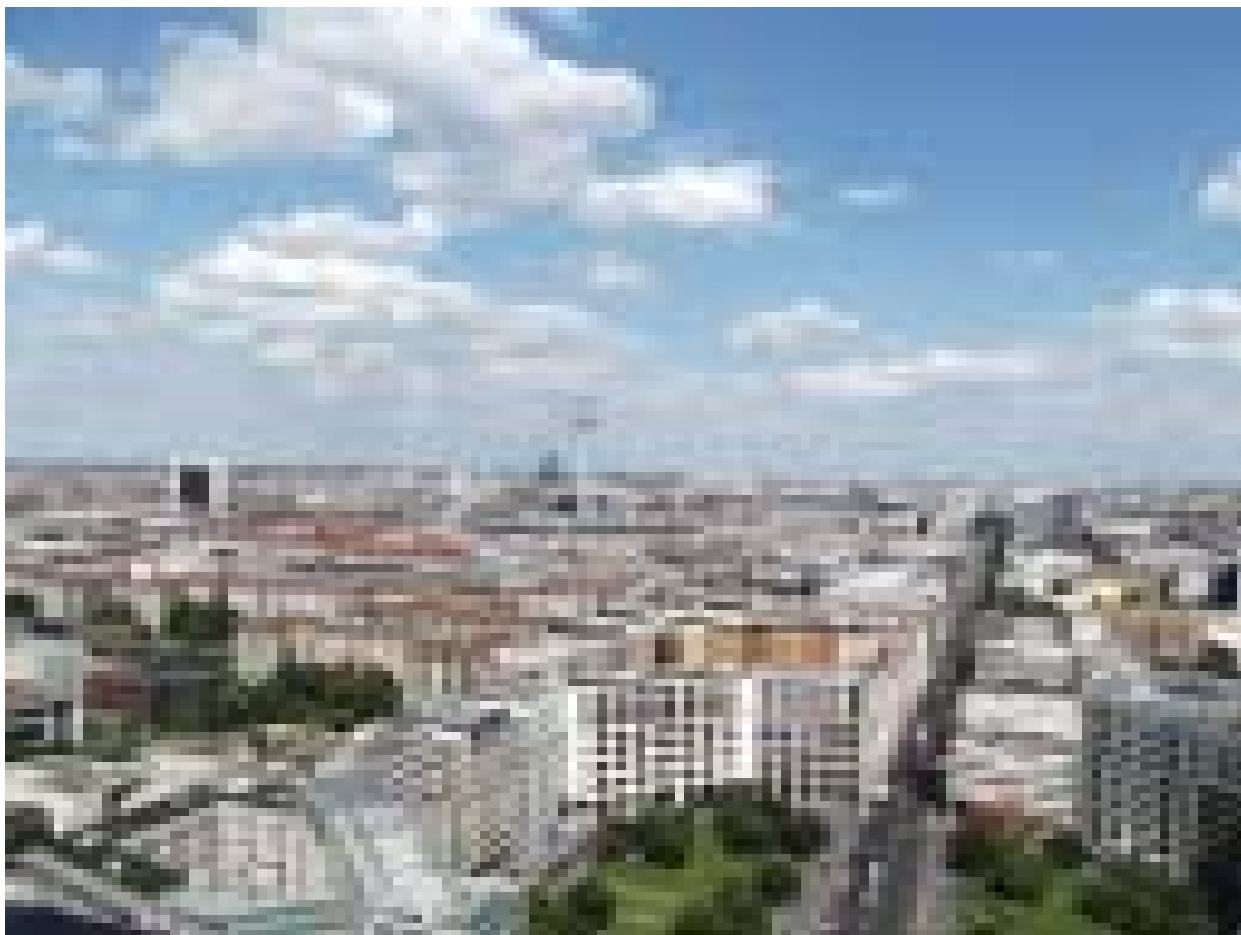

hajókázás a Spree folyón. Vízről is meg lehet csodálni Berlint, a kényelmes út alatt legurítani egy sört, sütkérezni a napsütésben, s gyönyörködni a szépen felújított házakban.

Két éve még a “határhoz” érve láthatóak voltak azok a keresztek, amelyeket a folyón Nyugat-Berlinbe menekülő lelőtt áldozatok nevei voltak láthatóak. Ezeket mára eltüntették ugyanúgy, mint a Brandenburgi kapu mögöttiek. A múltat végképp eltörölni? Hozzá tartoztak ezek Berlinhez ugyanúgy, mint a nemrégiben átadott Holocaust emlékpark. Igaz, azt kitalálni, hogy a szürke betontömbökkel zsúfolt park valójában a meggyilkolt zsidók emlékét őrzi, nagy fantázia kell. A posztmodern emlékparknál semmi nem jelzi, hogy miről is van szó, szerencsére az útikönyvek igen. Egy csöppnyi jel jó lenne, akkor talán nem napozásra, játszásra használnák a parkot, nem heverésznének a szürke gránittömbökön pihenő fiatalok, s kerékpároznának közöttük.

Az Alexanderplatzra igazán kár volt elmenni, hajdani NDK-s fénykorából mára semmi sem maradt, kosz mindenütt, s migránsok sáttortábora. Óriási kontraszt ez a Potsdamer Platz eleganciájával. Hiába, Berlin a multikulti városa, annak minden előnyével és árnyoldalával együtt.

Berlinben könnyű közlekedni, s nem is nevezhető drágának. Igaz, ehhez érdemes családos napijegyet vásárolni, mert a vonaljegy, mint minden nagyvárosban itt is drága. Jó a metróhálózat, sűrűn járnak a villamosok, a vasút is behálózza a várost. Berlinnek valahogyan más íze van, mint Európa többi városának. Aki egyszer belekóstol, az soha nem felejtí el.

Bedi Kata

A megtalált úton

Makray János képeit nézve az egyszeri „szemnek” a fények megfestéséhez való jó érzék tűnhet fel. Illetve az, hogy a festő egyértelműen törekszik a festészet szabályai szerinti kompozíciók megalkotására, arra, hogy a képelemek harmóniában legyenek. Beszélgetésünkéből kiderül, miért olyan fontos számára mindez.

– *Tavaly Magyar Termék Nagydíjat kapott a színterápiás képsorozatáért.*

Az ember elsősorban lelki lény, és - ma már köztudott, és orvosilag is elismert tény, hogy a lélek harmóniája segít elvezetni a testi egészség megszerzéséhez és megőrzéséhez. Testi lényként viszont nem tudunk függetlenné válni a minket körülvevő világtól. Festőként ezért különösen nagy felelősséget éreztem az általam közvetített információkért, szerettem volna többet megtudni arról, mit közvetítenek a színek. Az ősi színterápiás gyógyítás tanulmányozásával csodálatos világot és lehetőséget fedeztem fel. Mint minden, a színek is rezgéseket közvetítenek, és ezekkel élünk folyamatos,

elválaszthatatlan kapcsolatban. A legjelentősebb hatást a szivárvány hét színének tanulmányozása tette rám. Ha megcsodálunk egy vízcseppet a napfény által felragyogni, ezekben a színekben hihetetlen módon érintettek vagyunk életünk minden területén. Ezeknek a színeknek elfogadása mindent elárulhat nekünk önmagunkról, és a jelen élethelyzetünkről. Ebben festőként fantasztikus lehetőséget láttam. Amikor ehhez kaptam még azt az információt is, hogy képeim olyan rezgéseket hordoznak, melyek segítik a közvetlen környezetünk energiáinak harmonizálását, mindenképpen ennek jegyében szerettem volna egy színterápiás festménysorozatot megalkotni.

– *Mindez újraértelmezte Ön számára a színeket?*

Igen. Próbáltam annak utánajárni, hogy a színeknek milyen természetgyógyászatilag értelmezhető, felhasználható ereje van. Akkoriban a természetgyógyászatnak még nem volt múltja Magyarországon, így először a németországi Hartmann Intézethez jutottak el a képeim, ahol különböző vizsgálatokkal biotér-harmonizáló hatást állapítottak meg róluk. Velük szinte baráti kapcsolatba kerültem, és sok éven át az ottani kongresszusukhoz kapcsolódó kiállítások rendszeres meghívottja voltam, de többször meghívtak Bécsbe is a Radieszteziológiai Társasághoz. Ekkoriban ismertem meg itthon Békly Lászlót is, aki már a kezdetektől elismert nagy tudású szakember volt, és szintén hasonló eredménnyel végzett méréseket a képeimen.

Az ember keze munkája őrzi az energiáit, a grafológia erre jó példa. A grafológia szerint az írás kézmozdulata annyira mélyről jön, hogy a legkisebb pszichés rezdüléseket is hordozza. Az ember döbbenetesen sok információt közöl a kezén, a kézírásán keresztül a tudattalanjából. Úgy gondolom, így lehetséges valamilyen információt közvetítenem a festményeim által is.

Természetesen a színterápia egy szelíd gyógymódot jelent, elsősorban a harmónia megtalálásában segít, a többi már a szervezet öngyógyító erején múlik.

– *Hogy viszonyul mindez a festészeti szabályokhoz?*

Számomra nagyon fontos a mesterségbeli tudás. Mindig is festéssel akartam foglalkozni. Budapesten születtem, itt végeztem a tanulmányaimat. Tanáraim kolorista alkatnak tartottak, ami azt jelenti, hogy a színeket szeretem elemezni és ezeken át megjeleníteni a kívánt hatást. Ahogyan az élet minden területén, a képeimen is szeretem a harmóniát. Ha rend van, az jót tesz az embernek.

– *Önre hogy hat a festés? Egyfajta terápia is?*

Számomra a festés nagy koncentrációt és néha nagy energiákat igénylő, örömteli, szenvedélyes munka. Általában úgy érzem, hogy áldás, de akkor is meg tudom festeni a képet, ha ezt éppen nem érzem - ehhez kell a mesterségbeli tudás.

– *És a természetgyógyászati ismeretei hogy hatnak a képalkotási módszerére?*

Mióta rendszeresen meditálok, azóta úgy érzem, hogy határtalan lehetőségeim vannak. Tudom, hogy a képeimen nem ez a végtelenség jelenik meg, de én úgy élem meg. Nekem ez elég. Olyan energiát kapok, hogy jobban élvezhessem a munkámat. Nekem a festés az élet. Talán nagyképpű dolog azt mondani, hogy alkotok, de mégiscsak ezt élem meg: kiszakítok a világból egy darabot, és azt ábrázolom. Ez nagy energiaáramlás. Arra vágyom, hogy ezt az áldást, ezeket az isteni energiákat közvetíthessem - persze ettől néha nagyon messze vagyok.

– *Ezek szerint a keresztény vallás is fontos Önnek?*

Szívemben kultúrkeresztény vagyok. De azzal, hogy megismertem a csakra-tant, a hinduizmus egy részét, a meditációt, több lettem. Valahogy úgy képzelem, hogy az Isten nagy magasságokban lakozik, és különféle utakon igyekszünk hozzá felemelkedni. Én azt hiszem, hogy a művészet mindig közvetít valamit ebből az égi, természetfölötti erőből. A művészet mindig szakrális. Egyszer olvastam, hogy Picasso idős korában bocsánatot kért a sok gegért, hogy nem Istent közvetítette a művészetében.

– *Látok a falon egy hajléktalant ábrázoló képet. Témájában nagyon eltér a többi festménye közül.*

Budapesten sétálva figyeltem fel egy hajléktalanra. Nagyon megérintett, ahogy ott feküdt a lehúzott redőny előtt, már szinte elszakadva a földi életétől, saját lehúzott redőnye mögött, de ott voltak mellette a földi dolgai, zacskói, melyek azért fontosak számára. Ezt meg kellett festenem. Díjat is nyertem vele.

A fő témám persze mindig is a fény és a természet marad. Szerintem a művészet nem fejlődik, csak változik, trendek vannak, de a klasszikus nagy művek mindig előttünk állnak példaként.

– *A Facebook-on sok követője van, látszik, hogy sokan kedvelik a festészetét.*

Igen. Azt hiszem azért, mert harmóniát sugároznak a képeim. Az, hogy a természetgyógyászok is felfigyeltek ezekre a képekre, (a Magyar Természetgyógyászok szövetségének orvosi kuratóriumától is kaptam egy kitüntetést) az festészeti szempontból mellékes dolog. Lehet, hogy többen találkoznak a nevemmel, de nem ezért keresnek meg. Persze van, amikor levelezés is kialakul egy-egy érdeklődővel, és az általam megtapasztalt természetgyógyászati módszereket is ajánlom, ha valaki nyitott rá. Nagyon fontos, hogy ő akarja és befogadó legyen, mivel mindenki a saját életútján éppen ott tart, ahol meg kell tapasztalnia valamit, hogy azáltal fejlődni tudjon - mivel ez az életünk célja és értelme.

Görföl Jenő

Örökség – Gombaszög

Hatvan éve volt az első gombaszögi fesztivál. Nos, ez így nem igaz. Hatvan éve volt Losoncon az a rendezvény, amelyből a mai gombaszögi fesztivál kinőtte magát. S mint annyi minden, ennek születése is a véletlennek volt köszönhető. Visszaemlékezőket hallgattunk a kezdetekről. Az akkori, 1956-ot írunk, szokás szerint a támogatott szervezetek következő évi juttatása annyi-
val volt kevesebb, amennyit az adott évből nem használtak fel. Egyszerű, és a szervezetek számára félelmetes gyakorlat volt. A fel nem használt támogatást visszaküldeni a megbízotti hivatalnak (az akkori minisztériumnak), a következő évben pedig kevesebből gazdálkodni.

A néhai (nos, ez sem pontos, hiszen még élnek közülük néhányan) csemadokos vezetők tehát úgy döntöttek, hogy elköltik a maradék pénzt. December 30-án, tehát fesztivált rendeztek Losoncon, az ottani híres Vigadóban (emlékezzünk csak, már Madáchné is szívesen járt oda). Az év szinte utolsó pillanatában született rendezvény az Országos Dal- és Táncünnepély nevet kapta a keresztségben.

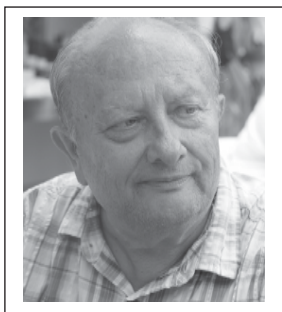
Nos, az egykori kicsike lassan felcseperedett, bejárta a fél országot (volt Zselízen, Érsekújvárbán, Gombaszögön), és ma 60 éves. Háta mögött rengeteg sikerrel, kudarccal, örömmel, bánattal, szép és még szebb emlékekkel. A szereplőket általában teltházak fogadták, csak nagy jólétünkben, tehát 89 után gyérül az érdeklődés. A szlovákiai magyar naponta beleélheti, beleképzeli magát bármelyik brazil sorozatba, ahol csupa csinos nő és kisportolt fiatal férfi veszi körül, a világ legelegánsabb klinikáin tölti idejét, tettekre kész személyzet ugrálja körül. Nem kívánczik tehát látni azt a csodát, amit a régen felépített, talán korszerűtlen színpadon, s bár csodás környezetben adnak elő, mutatnak be azok, akik estéiket, délutánjaikat – szabadidejüket – sem az előbb említett módon mulatják naponta.

Így hát a mostani fesztivál másnapján sem voltak sokan a gombaszögi völgyben. Többen mondták, a szervezőket vigasztalva: Nem baj, a műsor szép volt, öröm, hogy ilyen színvonalat tudunk színpadra állítani. Ma már nem csak abban mérhető a siker, hogy a helyszínen hányan látnak egy-egy produkciót. Örülünk annak, hogy most is voltak akik átadták, és voltak akik befogadták az örökséget. Örökségünket.

Most, újraolvasva e számunk nyitóját, úgy érzem leszögezhetjük a hatvanadik is teljesítette küldetését.

Oros László

Bányai Kornél, a nehéz sorsú költő

Számtalan olyan felvidéki magyar személyiség van – legyenek azok írók, költők vagy akár művészek –, akik nevét ma már a feledés homálya fedi. Ők általában még az Osztrák–Magyar Monarchia idejében születtek és éltek itt, majd Magyarországon (vagy máshol) folytatták irodalmi tevékenységüket. Sőt, vannak köztük olyanok is, akik tanítóként vagy emigránsként kerültek a Felvidékre, egy ideig itt éltek és alkottak, majd ismét elhagyták az országot.

Mindnyájan értékes emberek voltak, szívvel-lélekkel magyarok, akik megérdemlik, hogy megismerjük az életüket, tevékenységüket vagy akár a műveiket is, hisz maradandó értéket teremtettek úgy a felvidéki, mint az egyetemes magyar irodalom számára. A könyvtáramban is rengeteg ilyen dedikált könyv és kézirat található, amelyekről alkalomadtán érdemes lenne tudósítani...

Legutóbb Szitnyai Zoltánról szóltam, most viszont Bányai Kornél költőről szeretnék, akiről annak idején Németh László is elismerően nyilatkozott, Babits Mihály pedig az egyik legtehetségesebb fiatal költőnek tartotta.

Bányai Kornél (1897–1930) költő nevét sem említi az irodalmi lexikonunk, pedig sok mindenben kötődik a Felvidékhez. Például a szülőhelyével, hisz a Lévától 27 kilométerre lévő Újbányán (Nová Bana) látta meg a napvilágot 1897. augusztus 26-án. Apja Bányai Elek volt, aki nem sokkal azután Lévára került telekkönyvvezetőnek. A család jó anyagi körülmények között élt, így az apa családi házat építtetett Léván.

Bányai Kornél gyermekkorát tehát Léván töltötte, ahol édesapja oltotta belé a természet szeretetét, amely később a költészetében is visszatükröződik. Léván járt iskolába is, ahol a piarista gimnázium légköre igencsak kedvezett az első verseit író Bányai fejlődésének. Hatodikos korában irodalmi kört szervezett, majd 1912-ben *Ébredés* címmel lapot állítottak össze, amely azonban csak kéziratban maradt. Közben rengeteg verset írt, amelyek ihletője általában az annyira szeretett természet, az iskola, majd 1914 nyarától a háború volt. Ezek a munkái aztán a *Zászlónk* című katolikus ifjúsági lapban jelentek meg. Egy évvel később hadapródjelöltként bevonult az esztergomi cs. és kir. 26. gyalogezredbe. 1916 januárjában az ezrede elindult a frontra. Bányai azonban nem töltött sok időt a harctéren, mivel 1916. augusztus 4-én fogságba esett Oroszországban. Ez az időszak aztán meghatározó jelentőségű volt életében, illetve költészetében.

Az oroszországi forradalom kitörése az omszki hadifogolytáborban érte, ahonnan később Krasnojarszkba került. Ott már sokat olvashatott, de a táborban folyó baloldali agitáció őt is abba az irányba terelte. A táborban verseket is írt és újságot szerkesztett.

Bányai 1921 elején érkezett haza Oroszországból. Először Lévára ment, ahol a családja élt. Édesapja közben elhunyt, így aztán ő sem maradt sokáig a városban. Illegálisan átment a határon és Budapestre költözött. Itt azonban nehezen tudott beilleszkedni a társadalomba. Esztergomba, majd 1929-ben, a Tiszaföldvár melletti Homokra költözött. Ott tanított és ott nősült meg, két gyermekük született.

Ebben az időben Féja Géza, aki szintén lévai kötődésű volt, figyelte az életét, és barátok is lettek. Közben úgy Esztergomból, mint Homokról is, többször hazalátogatott Lévára, ahol valóban otthon és boldognak érezte magát. Ekkor születnek a szülőföld iránti szeretetét bizonyító legszebb versei. Legyen az a *Szép Felvidék*, *Léva dombjain*, *Fák a Garamparton* vagy a *Szikince*. Az utóbbinak eredeti kézírata van meg a gyűjteményemben – mellékelve olvasható is –, amely először a Nyugat 1932/17. számában jelent meg.

Bányai írásait főleg a fent említett Nyugatban publikálta. 1932-ben Baumgarten-díjat kapott.

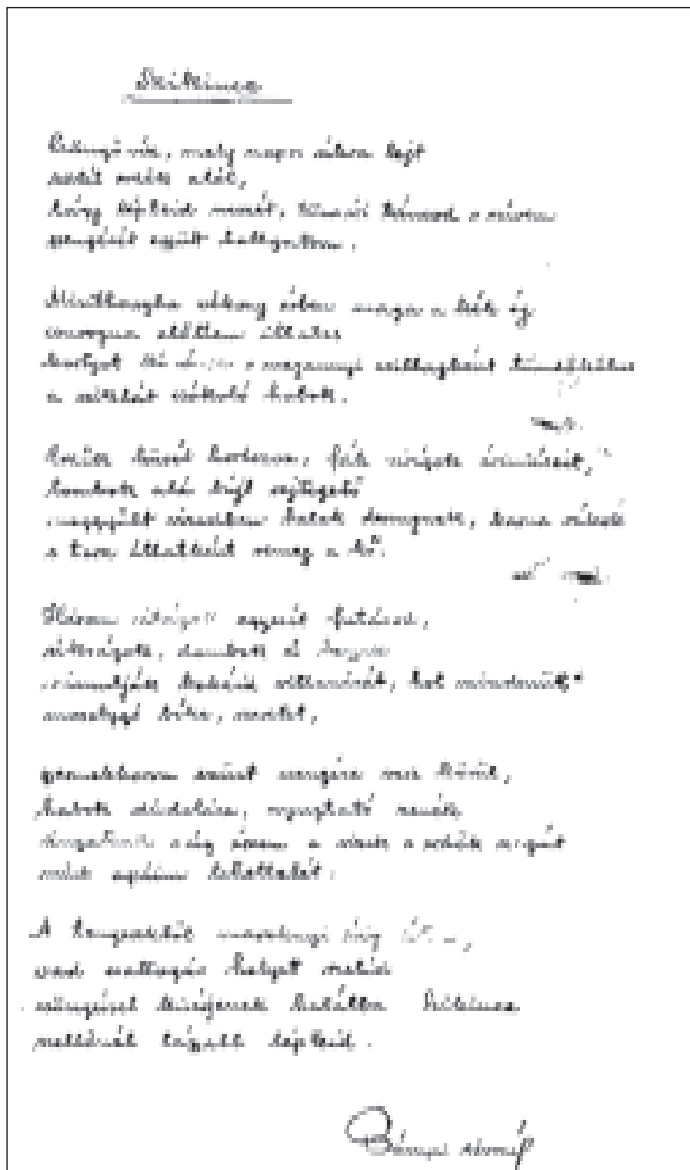
A harmincas évek elején valami veszélyérzet uralkodott el rajta, bizonyos félelem és halálsejtelem. Persze, ebben közrejátszott a betegsége is – a cukorbaja –, ami azért gyógyítható lett volna, ha akarja. De Féja szerint ezt szándékosan elhanyagolta, illetve tudatosan készült a halálra.

1934. augusztus végén szállították a szolnoki kórházba és augusztus 31-én 37 éves korában hunyt el.

Bányainak négy verseskötete jelent meg: *Búzák születése és halála*, 1918, Omszk, *Örök harc*, 1920, Taskent (1925 Budapest), *Közelebb a földhöz*, 1930, Budapest, illetve egy válogatás a verseiből, *Vasénekű testvéreim* címmel, 1967-ben.

Ez a válogatás, és a *Közelebb a földhöz* című kötete a könyvtáramban is megtalálható. Az utóbbit a Pesti Hírlap szerkesztőségének dedikálta Homokról, 1930. december 7-én.

Bányai nevét és költészetét ma már valószínűleg csak az irodalomtörténészek tartják számon. Az olvasókhöz sem jutnak el a versei, ami azért érthető is, hisz az utolsó könyve – a fent említett válogatás – még 1967-ben látott napvilágot. Pedig megérdemelné a nagyobb odafigyelést úgy az egyetemes, mint a felvidéki magyar irodalmárok részéről, hogy a lévai hagyományörzőket ne is említsem.

Felsőszei, 2018 májusában

Böröndi Lajos

Látogatóban Weöres Sándornál

1974 augusztusának végén hárman baktattunk föl a Rózsadomra, kerestük a megadott címet: Törökvész utca. Weöres Sándorhoz igyekezett a három nemrégiben leszerelt katonatárs, akiket azután elsodor majd egymás mellől az idő. Most azonban még együtt kutyaagolnak, az ország híres költőjétől szeretnének autogramot szerezni.

Kalocsán voltunk előfelvételis katonák, a hírhedt forradalmi ezredben. A 11 hónap elviselésében segített bennünket az is, hogy tanítottuk egymást, könyveket ajánlottunk, filmeket, s azután megbeszéltünk egy-egy témát. A fontos könyvek között ott szerepelt Knut Hamsun Éhség címűje, Bulgakov, s a filmek között néhány némafilm, amelyeket azután meg is néztünk, hisz kívánságunkra megszerezték feletteseink.

Jó iskolának tűnt ez. Mint ahogy az is, ahogyan számba vettük a közöttünk élő nagy írókat, s elhatároztuk, hogy dedikációkat szerzünk tőlük. Kálnoky László levélben küldött egyet, s Weöres Sándor rajzos kis lapocskát, Illyés Gyula lakása előtt dedikálta a verseskötetet.

S aztán vettük a bátorságot, s becsengettünk Sanyi bácsihoz. Károlyi Amy kidugta a fejét az ajtón, s a kapuhoz jött. Antal Péter hasonlított kissé Csoórirra, Amy meg is jegyezte, hogy azt hitte ő jön, különben nem jött volna ki, s be sem engedne bennünket. De már nyitotta is az ajtót, s mi szabadkoztunk kissé, de ha már itt vagyunk, gondoltuk, besompolyogunk.

Weöres Sándor egy fotelban ült egy hatalmas szoba közepén, ami gyakorlatilag üres volt. Nem tudtuk mire vélni a dolgot, de rögtön megjegyezte, hogy nemrégiben költöztek ide, azért nincs még berendezve a lakás. Hellyel kínált bennünket, s feleségét megkérte, hogy ha már ilyen messze elgyalogoltunk a városból, hozzon valami harapnivalót, s egy –egy pohár limonádét.

Budapest, 1974. szept. 7.

Kedves Lajos,

elolvastam verseit. Sokat fejlődött, de még messze van a késztől, az igazi eredménytől. Persze nem is volna egészséges, ha más híres írókban éretné a műveiket. — Saját életéit éli és írja, mélyen átéli az emberi életet, s az igen nagy szó, igen ritka türelem. Hangja dallamos, finom; verselni jól tud, mégis, nehezebb és kötetlenebb formákat is megpróbálhatna; antik metrumokat (hexameter, distichon, sapphiceum, alexandereum, asklepandiceum, ezekre Baranyinál talál leginkább mintát). Jó volna, ha idegen nyelvű költőzetet is olvasna és fordítana.

Aránylag legkésőbb versei talán: „Álom”, „Nyár”, „Mikor a föld elfáradt”, „Kéretelő Szent János”.

Ha Resten jár, látogasson meg. Addig is minden jót, egészséget, jó olvasmányokat kívánok és szeretettel köszöntöm,

Weöres Sándor.

(Kéretelő Szent János a nagy mutatósággal, a megfeszített Feszület mutatva: nem Brueghel, hanem Uffinewald festménye, az isenheimi olaj.)

Kedves Lajoskám,
 új verseidet szeretettel olvastam,
 hát ilyenek teremnek Közházán
 a vargái sinek pipacsos mellékén!
 „Mikor a Föld elfáradt”, „Tündikének”,
 „Szemem két kék csepp”, 3-4-mes is
 elolvasható egymásután, vagy előzékeny.
 Szeretettel minden jót kíván
 Sándor bátyád.
 1975. aug. 22.

Előadtuk kérésünket, ő igazi gyerekes csodálkozással nézett ránk, amikor átnyújtottuk a könyveket dedikálásra. Nehezen hitte el, hogy ezért jöttünk, s hogy ez a pár sor ilyen fontos nekünk.

Megérkeztek a szendvicsek, s Amyka is közénk telepedett, s vállatóra fogott bennünket a két költő. Be kellett mutatkoznunk, és elmondani, hogy melyik főiskolára, egyetemre járunk majd. S mit akarunk kezdeni magunkkal. Sanyi bácsi megtudta, hogy versekkel is próbálkozok, s nagyot csodálkozott, hogy nem hoztam magammal. Megígértem, hogy küldök, s bevallom, nagyon zavarban voltam.

Lefelé ballagva a buszmegállóhoz alig jutottunk szóhoz a meghiúsultságtól. Ilyen egyszerű és kedves emberekkel ritkán találkozok az ember.

Aztán ment a verses boríték, s jött a válasz. S még váltottunk néhány sort, a magázódásból tegeződés lett. S elkezdődtek a főiskolás évek, elsodrótunk egymástól. Valójában én voltam az oka ennek, nem hittem el, hogy őszinte az érdeklődés. Elmaradtak a verses borítékok, más világ jött el, másként nehéz és máskén kegyetlen. A Weöres kötetek ma is ott sorjáznak a polcon, s hallgatom verseit, s gyermekeim a Bóbitán nőttek fel. Én meg őrizgetve e leveleket, most közreadok belőlük kettőt.

Körtéfa – nyári kézműves tábor Ipolybalogon

Július 9-e és 15-e között került sor – immár második alkalommal – a Csemadok Nagykürtösi Területi Választmánya által szervezett napközis táborra az ipolybalogi alapiskolában.

A járás több településéről érkező, alapiskolás korú fiatalok számára meghirdetett tábor központi témája idén Mátyás király és a reneszánsz kor volt, hisz 2018 két évforduló kapcsán is Mátyás király-emlékév. Egyrészt 575 éve született Mátyás király, illetve 560 éve annak, hogy Mátyást királlyá választották. A tavalyi hagyományokat követve a délelőtti foglalkozások, a délutáni programot pedig gyermekjátékok és tánctanulás töltötte ki.

A foglalkozások vezetője Jakus Juli, a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ munkatársa volt, aki az idei évben is érdekes technikákat mutatott és tanított a táborlakóknak. Eközben nemcsak a kézműveskedésre helyezte a hangsúlyt, hanem arra is, hogy megismertesse a gyerekekkel az adott kort, ill. az elkészített termékek kapcsán egy-egy tárgy, eszköz használatára, vele kapcsolatos érdekességekre hívta fel a figyelmet. Mátyás híres könyvtára, a Bibliotheca Corviniana kapcsán kódexlapokat másoltak a gyerekek színes iniciáléval díszítve azokat, majd a könyvecskét (füzetet) be is kötötték. Aztán a fiúk címeres pajzsokat és alabárdokat gyártottak maguk-

nak, s közben Mátyás fekete seregével ismerkedtek. Ezalatt a lányok díszes pártákat és csörgőket készítettek, melyeket fel is használtak a reneszánsz táncok előadása közben. Majd papírból várak épültek, agyagedények formázódtak, amikor valaki pedig ügyesebb, gyorsabb volt társainál, a meg-unthatatlan körmönfonást gyakorolhatta. A délutáni táncok is Mátyás korához kapcsolódtak, reneszánsz táncokkal, pontosabban tánclépésekkel ismertették meg a táborozó fiatalokat a szécsényi Iglice Táncegyüttes koreográfusai, Oláh József és Oláhné Cserecsics Ivett. Mindketten jó érzékkel és nagy szakmai tudással dolgoztak a gyerekekkel, egymást váltották a pihentetőbb és érdekes gyermekjátékok, valamint a reneszánsz táncok alaplépései. A kezdetben nehezen, nem túl nagy lelkesedéssel gyakorolt lépések azonban a tábor végére összeálltak egy teljes koreográfiává, így azt a fiatalok a tábor végén előadták, bemutatták a nagycsalomjai szabadtéri színpadon. Az utolsó előtti napon a foglalkozások Nagycsalomján a falumúzeum udvarán kerültek sorra, ahol nemezlabdák készültek és fonott karkötők, a gyerekek kedvük szerinti formákat gyúrtak tésztábol, hogy azokat a kemencében kisütve meg is kóstolhassák, el is fogyaszthassák. Nagy sikere volt a csónakázásnak is, amit szintén mindenki kipróbálhatott az Ipolyon. Majd az utolsó táncpróba és bemutató következett a park szabadtéri színpadán. Idén a tábor hatnaposra nyúlt, ugyanis a szombati napon kiránduláson vettek részt a táborozók, mégpedig Visegrádra látogattak, ahol a Visegrádi Nemzetközi Palotajátékok programjaiba tekinthettek bele. A középkori lovagi tornák hangulatából kaptak ízelítőt Kázmér, lengyel király lovagi tornáján, majd a Szent György Lovagrend Zoboralji Apródképzőjének bemutatóján tapsolhattak a Salamon-torony tövében. Ezenkívül számtalan program: táncebemutató, koncert, vásári komédia, kézműves vásár, a palota kiállításai várták az érdeklődőket.

Élményekben és tapasztalatokban gazdag hetet tudnak maguk mögött azok a diákok, akik a hasznos és aktív időtöltést választották a nyári szünidő második hetében. Természetesen ahhoz, hogy ez a tábor létrejöjjön, megvalósulhasson, anyagi háttérre is szükség volt, amelyet a Csemadok Nagykürtösi Területi Választmánya a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-hez benyújtott, nyertes pályázata segítségével tudott biztosítani. Köszönet mindezt, hisz a fiatalokba, ill. az ő nevelésükre, művelődésükre fordított pénz a legjobb befektetés.

Németh Ágota

Nemzet, összetartozás, identitás

2010-től tartjuk június 4-én a nemzeti összetartozás napját, melyet sem megemlékezésnek, sem ünnepnek nem tarthatunk, mégis mindegyiknek. A trianoni gyászos napra emlékezünk, de nemzetünket éltetjük. Az összetartozás napja alkalmából a Csemadok országos rendezvényt szervez már évek óta, a történelmünk, a trianoni döntés előzményeit és következményeit körüljáró előadásokra helyezve a hangsúlyt, minden évben kiváló kutatókat hív meg Éberhardra, a rendezvény helyszínére. Az összetartozás napi esemény szokásosan ökumenikus istentisztelettel kezdődött idén is az Apponyi-kápolnában, a koszorúzásokat követően pedig előadásokra került sor. Tringli István történész *Hunyadi Mátyás: család és hatalom* címmel vázolta fel a Hunyadi család szerepét és lehetőségeit a 15. században; majd Kovács László beszélt a Csemadok 1968-as szerepéről (előadását újságunkban részletekben közöljük), utána pedig Csorba László az 1867-es kiegyezésről tartott előadást.

Az Ad Libitum koncertje zárta a rendezvényt, mely tulajdonképpen már június 1-jén megkezdődött Pozsonyban a Csemadok Rákosi Ernő-termében Anka László: Apponyi Albert válogatott levelezése című könyvének bemutatásával és Krüger Viktor fotókiállításával. A könyvbemutató alkalmával - nem kis mértékben a felkészült beszélgetőtársnak, Böröndi Lajosnak köszönhetően - betekintést nyerhettünk egy híres politikus életébe, aki a kiegyezés korától Gömbös Gyula miniszterelnökségéig rivaldafényben állva, különböző – ellenzéki és kormányzati – pozíciókban aktív szereplő-

je és formálója volt a magyar történelemnek, több mint hat évtizeden keresztül. Cselekedeteivel, beszédeivel szélsőségesen megosztotta kortársait a dualizmus korában, hogy az 1920. január 16-án elmondott védőbeszéde következtében a revizionizmus jegyében a Horthy-korban kultusz alakuljon ki körülötte.

Krüger Viktor komáromi fotós a nyolcvanas évek közepén kezdett el Erdélybe járni, ahova az elmúlt évek során vissza-vissza tért fotózni. A kiállítására az útjai során készült képekből válogatott – főleg portrékat, elhozva az erdélyi hegyek és emberek világát, kiegészítve a mi vidékünk nagyjainak portréival, pl. Csendes Lászlóéval vagy Potta Gézáéval és pár jellegzetes komáromi képpel. A tárlatot a Helios Fotóklub elnöke, Holop Ferenc nyitotta meg, kiemelve Krüger egyéni látásmódját.

A kulturális és történelmi programok ugyan sokféle témát nyitottak meg, de egy ponton mind találkoztak: az identitásunk gyökereire való rákérdezésre sarkalltak. S talán leginkább Csorba László előadásának fő kérdését érezhette a hallgatóság a leginkább aktuálisnak. Csorba a kiegyezés kapcsán az értelmes kompromisszum vagy végzetes jogfeladás kérdés közé feszítette ki a szabadságharc utáni időszakról szóló előadását, melynek fontos megállapítása, hogy a 48-as generációnak traumatikus felismerése volt, hogy Magyarország sorsa, nem csak Magyarországon dől el, hiszen nem lehet független a nagyhatalmi érdekektől.

Bedi Kata

Szavalóverseny Bécsben

Verőfénnel köszönt április

Április 14-én, szombaton tartotta az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége által fenntartott Bécsi Magyar Iskola Verőfény elnevezésű szavalóversenyét, a Bethlen Gábor Alapkezelő Nonprofit Zrt., a Magyarság Háza, az osztrák Kancellária, valamint a Collegium Pázmáneum támogatásával. Az eseménynek a Collegium Hungaricum nagyterme adott otthont.

A szavalóverseny tematikáját a Külhoni Magyar Családok Évéhez kapcsolódva az anyaság adta.

A vetélkedő kezdetén Sass Judit, a Bécsi Magyar Iskola vezetője külön köszöntötte a zsűri tagjait, Mucsi Gézát, a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárságának osztályvezetőjét, a Kőrösi Csoma Sándor Program koordinátorát, Csibi Krisztinát, a Magyarság Háza igazgatóját, Varga Jánost, a Collegium Pázmáneum rektorát, valamint Böröndi Lajost, a Szél-járás folyóirat kiadóját és szerkesztőjét, költőt. Lengyel Ferenc, a Bécsi Magyar Iskola pedagógusa, Magyar Örökség díjjal kitüntetett tanár, a program szervezője köszöntötte az Erdélyből, Kárpátaljáról, Felvidékről, Délvidékről, Magyarországról és Ausztriából érkezett versenyzőket, Mécs László Az anya című versének részletével.

A délelőtti 10 órától kezdődő vetélkedőt az óvodások korcsoportja nyitotta, majd az általános iskolásokkal, végül a középiskolásokkal folytatódott a program. Az adott korosztály szavalatai között

TóbisTinelli Tamás, a Misztrál Együttes zenésze lépett fel, aki Janus Pannonius, Balassi Bálint, Tinódi Lantos Sebestyén dalaival, valamint magyar népdalokkal tette színebbé a rendezvényt. A hosszú várakozás alatt Boronkai Gabriella és Kissgyörgy Krisztina, a Bécsi Magyar Iskola pedagógusainak vezetésével kézműveskedésre is lehetőség nyílt, ahol kicsik és nagyok színes papírokból kis kosarakat, illetve szívárványt készíthettek.

A szünetekben alkalom adódott arra is, hogy a Mátyás király rajzpályázat alkotásaiban gyönyörködjenek a résztvevők, amelyeket a nagyteremben állítottak ki. A korcsoportok szavalatai után adták át a rajzpályázat díjait, amelyeket Csibi Krisztina nyújtott át a gyerekeknek a Boronkai Gabriella, Cseh Csaba és Várkonyi Borbála ösztöndíjasokból álló zsűri jelenlétében. A díjakat részben a Magyarság Háza biztosította, valamint a Központi Szövetség könyvademánja mellett a bécsi Szamos cukrászda is támogatta a versenyt.

A Mátyás király Emlékévbén meghirdetett pályázatra Ausztriából, Magyarországról, valamint a Felvidékről is érkeztek alkotások, összesen 47 pályaművet bírált el a zsűri. A gyerekek április 28-án egy egynapos visegrádi kiránduláson is részt vehetnek.

A Verőfény eredményhirdetését követően, ahol egy résztvevő sem távozott valamilyen kisebb-nagyobb ajándék, könyv- vagy CD-jutalom nélkül, a Külhoni Magyar Családok Évéhez kapcsolódva Varga János rektor megáldotta azt a vándorbölcst, amelyet Sass Judit kezdeményezésére kapott az ausztriai magyar közösség a Vándorbölcső mozgalomtól.

A Vándorbölcső mozgalom egy magyar kezdeményezésű, nemzetközi hagyományőrző-szociális mozgalom, mely fabölcsök adományozásával kisközösségeket ösztönöz arra, hogy a gyermekeket vállaló családoknak kiemelt figyelmet szenteljenek.

A Vándorbölcső mozgalmat az id. Czotter Ferenc által 1978-ban alapított Ágymester Manufaktúra cég indította 2012-ben azzal a céllal, hogy felelevenítse azt a régi hagyományt, amikor a kisbabákat még bölcsekben ringatták és a kiságyak több nemzedéken keresztül családról családra jártak.

Az eseményt a Himnusz közös éneklése zárta, majd a különböző országokból, magyar lakta településekről érkezett csoportokat a Bécsi Magyar Otthonban vendégelték meg a Bécsi Magyar Iskola tanárai.

S a vendéglátás ezzel nem ért véget: az erdélyi, kárpátaljai és délvidéki csoportokat a Pázmáneumban szállásolták el, így akiknek kedve volt, részt vehetett egy rögtönzött vezetésen Varga János jóvoltából, aki megmutatta a Mindszenty-émlékszobát, a Pázmáneum kápolnáját, felelevenítve a történelmi múlt egy-egy eseményét. Voltak, akik a városban töltötték az utolsó estét. Vidáman, felszabadulva, élményekkel és díjakkal gazdagon térhettek haza.

Várkonyi Borbála

Nagy siker volt a Nemzeti Ifjúsági Kórus fellépése Galántán

Senki előtt sem lehet kétséges: Galánta és környéke nagyon sokat tett a mostani Kodály-emlékév alatt (de előtte is) a Mester életműve, a vidékhez kötődő kapcsolatainak kihangsúlyozása és az itt megtalálható Kodály-emlékek gondozása, felújítása, bemutatása terén. Az külön örömünkre szolgál, hogy e téren szervezetünk, a Csemadok illetékes területi választmánya, a galántai, jár elől jó példával. Már-már azt írtam, szinte megszállottan. De nem csak a területi választmány, hanem az irányítása alá tartozó szervezetek is.

S most egy pillanatra szakadjunk el a Kodály-emlékévtől, és gondoljunk bele, micsoda lendületet, erőt ad a kórusmozgalomnak, a sok száz, ezer énekesnek, a karnagyoknak, a fenntartó intézményeknek a háromévente megrendezett Kodály Napok. Hány, meg hány kórustag tér haza Galántáról azzal az érzéssel, hogy érdemes volt áldozni, megérte a lemondás. Hány meg hány kórustag (akik közül nagyon sokan a gyerek- és ifjúsági kórusok karnagyai, vezetői) kapnak új lendületet a munka folytatására. És ne csak a háromévente megrendezett versenyről, fesztiválról beszéljünk.

A városban, ahol Kodály saját bevallása szerint legszebb gyerekeivel töltötte, minden alkalom jó egy kis ünneplésre, emlékezésre, együtt muzsikálásra, együtt dalolásra. A városban, itt Galántán. Ahol szinte minden Kodály. A vonaton érkezőt Kodály-zene fogadja, az állomás épületén Kodály-emléktábla van (hiszen itt lakott), a parkban Kodály-szobor, az iskola Kodály, a gimnázium Kodály. Utca természetesen viseli Kodály Zoltán nevét. Ha egy híres mű megszületésének évfordulója van megünneplik, a születésnapot természetesen dukál megünnepelni, ha az egykori városvezetés díszpolgárrá fogadta neves fiát anno, illik megemlékezni róla. Illik nem elfeledni hagyni azt, aki tett értük valamit. Csakhogy ez sok munkával, lemondással, olykor harccal jár. Sok ember lemondásával, harcával. A mindenkori szervezőkével.

Akkor most ejtsünk néhány szót a szervezőkről. Ami kijár nekik, az a „morgolódás joga”. Tudom, hogy előfordul ilyen, mert gyakran vagyok köztük, s bizony sokszor nem egyszerű feladat a fontosat és a nagyon fontosat úgy egyeztetni, hogy egyik se lássa kárát. Nekik mégis sikerül. Hogyan,

miért? Mert a feladat megoldására meg a szokásjog kötelezi őket. Ők ezt így szokták meg. Ők is, meg az elődeik is. Mindenki, aki ebben a városban is idestova hetven éve látja el ezeket és a hasonló feladatokat.

A hosszú bevezető csak azért kellett, hogy elmondhassam: szinte biztos voltam abban, hogy a Kodály-emlékév alkalmából életre hívott kórus, amely körül hivatalok és intézmények (Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Kecskeméti Kodály Intézet) is bábáskodtak, Kodály Zoltánné Péczely Sarolta volt a fővédnöke, elismerve azt a sok munkát, amit Galánta és környéke a kodályi hagyományok éltetése ügyében végzett, galántai vendégszerepléssel hálálja meg.

A kórus tehát itt járt, július 25-én nagysikerű hangversenyt adott a galántai Szent István Király templomban. A Kodály-művek mellett hallhattuk kortárs magyar szerzők darabjait is. Közülük kettő ősbemutató volt (legalábbis itt Galántán). Orbán György: Da pacem és Varga Judit The Nigt c. kórusműve. A zsűfólásig meglelet galántai templom közönsége közt számos szakember is volt. Az elismerés hangján szóltak arról a munkáról, amit a két karnagy, Erdei Péter és Nemes László Norbert végzett a hatvantagú kórossal a rendelkezésre álló hét alatt. A kórustagok a Kárpát medence országainak magyar fiataljaiból verbuválódtak, s az igényes művek összehangolására csupán egy hetük volt.

„Nagyon rövid idő alatt kell úgy összezsírozódnunk, hogy az eredmény egy magas szintű produkció legyen, de közben életre szóló élményeket is szerezhettek” – ezt Erdei Péter nyilatkozta még a munka megkezdése előtt. Nos, ez sikerült. Bizonyítja a szakemberek véleménye, meg a közönség, amelynek vastapsa a templomból kivonuló kórus utolsó tagját is az ajtóig kísérte.

Görföl Jenő

Zenés esttel búcsúztunk a bécsi magyaroktól

Meglepetés búcsúesttel készültünk mentoraink, munkatársaink és barátaink számára, amelyet június 15-én rendeztünk a Pázmáneum dísztermében. Az esten közreműködtek a Bécsi Zeneművészeti Egyetem hallgatói, Ablonczy Bertalan és Ripka János.

Élményekben gazdag, felejthetetlen időszak áll mögöttünk. A KCSP Programban eltöltött kilenc hónap a találkozások és közös magyar gyökereink megéléséről szólt. Rácsodálkoztunk arra, hogy milyen megtartó ereje van a népzeneinek, a néphagyománynak, a nyelvnek, s hogy „mi egy vérből valók vagyunk.” Énekeltünk, nevettünk, sírtunk, vitakoztunk, kibékültünk, mosolyogtunk és játszottunk, táncoltunk, bolondoztunk, borból-vízből nemcsak mértékkel töltöttünk. S hogy

elérkezett a búcsúzás pillanata, tudjuk, hogy láthatatlan, finom szálak kapcsolnak bennünket össze, amelyek nem szakadnak el soha.

Izgatottan készültünk a június 15-i estre, hogy méltóképpen tudjuk megköszönni mentoraink, munkatársaink és barátaink számára mindazt a törődést, segítséget és támogatást, amelyben a Bécsben töltött hónapok alatt részünk volt, s hogy megosszuk az örömet, amely találkozásainkból fakad.

Varga János, a Pázmáneum rektora is az örömről osztotta meg gondolatait egy vers segítségével az est kezdetén, amelyhez nem volt nehéz kapcsolódni: Pilinszky sorai a találkozásokban rejlő, örökkévaló pillanat átéléséről szóltak.

Az esten vetített képes élménybeszámoló keretében összegeztük munkánkat, és meséltünk egy-egy fotó kapcsán a feladatok személyes vonatkozásairól, a készülletekről, lerántva a leplet a kulisszákról.

A bemutató közben zenével készültünk a hallgatóság számára: Ripka János és Ablonczy Bertalan kíséretével elhangzott Bach E-moll fuvalasonátájának 1., 3. és 4. tétele, valamint Gabriel Fauré Álom után című darabja. A jó hangulatú prezentációt Balassi Bálint Áldj meg minket, Úr Isten kezdetű versének eléneklése zárta, amelyet Ripka János kísért csellón, s amellyel szerettünk volna minden jelenlévőt az Úr oltalmába ajánlani bécsi utunk végén. A meglepetések sora azonban nem ért véget, hiszen Pap Péter és felesége csodálatos gyimesi dallamokkal ajándékoztak meg bennünket.

A köszönetnyilvánítások után agapéval, tánccal és énekléssel folytatódott az este a Pázmáneum ebédlőjében, amely ilyen formában nem jöhetett volna létre anélkül a sok szerető és kedves, gondoskodó hozzájárulás nélkül, amelyet a Pázmáneumba járó hívektől kaptunk.

Köszönjük a támogatást és a közös munkát Wurst Erzsébetnek, Deák Ernőnek és Sonjának, Hollós Józsefnek, Sass Juditnak, Tánczos Zoltánnak és a Központi Szövetség vezetőségi tagjainak, a Bécsi Magyar Iskola pedagógusainak, Varga János rektornak, Takács Jánosnak, Kántás Jánosnak, Schenk Angyalkának, Parrainer Mártának, Antalóczy Izabellának, Tőkés Enikőnek, valamint minden barátunknak, a Pázmáneum hívő közösségének, akikkel megismerkedhettünk, és akiket szívünkbe zártunk!

Cseh Csaba és Várkonyi Borbála (Fotó: Varga János)

GULÁG-emlékkiállítás Grácban

Magyarok a Szovjetunió táboraiban 1944-1956

Március 3-án, szombaton több gráci magyar egyesület, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., a Magyarorság Háza, valamint az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége összefogásának eredményeként a Grazi Magyar Katolikus Közösségnek otthont adó plébánián nyitották meg a 2015-ben, a Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszmunkások emlékévében létrejött kiállítást.

A kiállításmegnyitó kezdetén Molnár Ottó, a Grazi Magyar Katolikus Közösség vezetője üdvözölte a megjelenteket, majd átadta a szót Kovács Dénesnek, a Magyar Egyetemisták és Öregdiákok Klubja elnökének, aki felvezető szavaiban köszönetét fejezte ki mindazoknak, akik a kiállítás létrejöttében segítettek. Külön köszönetét fejezte ki Wurst Erzsébetnek, az Ausztriai Magyarok Gazdasági Érdekközössége elnökének, akinek indítványozására kerülhetett a kiállítás Felsőpulyáról Grácba.

Kovács Dénes után Molnár András, a Grazi Magyar Egyesület elnöke üdvözölte az érdeklődőket, és köszöntötte a Magyarországról érkező Csibi Krisztinát, a Magyarorság Háza igazgatóját, valamint Szakály Sándort, a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatóját.

Csibi Krisztina a Magyarorság Háza, illetve a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága nevében köszöntötte az egybegyűlteket, majd megnyitó beszédében hangsúlyozta: a Magyarorság Háza Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkár kérésére csatlakozott a Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok emlékévéhez 2015-ben, amely ugyan 2017. február 25-én, a kommunizmus áldozatainak emléknapján véget ért, de az alkalomból létrehozott kiállítás "tovább él és járja" a diaszpóra és a szórvány közösségeket. Ebben nagy szerepe van azoknak, fejtette ki a Magyarorság

Háza igazgatója, akik a diaszpórában élő magyar közösségeket támogatják, munkájukkal segítik és éltetik azokat. Csibi Krisztina röviden bemutatta még a Magyarországi Háza küldetését, kiemelve azokat a programokat, színházi előadásokat, amelyek a diaszpóra és a szórvány magyarországi számára jelentenek kapcsolódási lehetőséget az anyaországhoz.

Szakály Sándor történész a kiállítást bemutatva elmondta: a rollup-okon megtekinthető anyag egy olyan szeletét ismerteti a magyar történelemnek, amely sokáig, négy-öt évtizedig feledésbe merült, hiszen a Gulágon történekről nem szabadott beszélni. Szakály Sándor felelevenítette azoknak a munkatáborban megjáró magyaroknak az emlékét is, akiknek későbbi visszaemlékezéseiből képet kaphatunk a tábori életről, így elhangzott Rózsás János és Keményfi Béla neve. Rózsás János a Gulágot bemutató kötetében, a Gulag lexikonban igyekezett összegyűjteni az internáltak névsorát, amely háromszáz főt tartalmaz. Szakály Sándor ennek kapcsán hangsúlyozta: Rózsás János lehetőségei korlátozottak voltak. Annak ellenére, hogy pontos adatokat a mai napig nem lehet tudni azok számáról, akiket Magyarországról elhurcoltak, mégis a kutatók megközelítőleg 600-800 ezer főre teszik a GUPVI-ra, a hadifogoly- és internálótáborokba, valamint a GULÁG-ra, a Lágerek Főparancsnoksága által felügyelt táborokba került magyarok számát.

A hadifoglyokkal kapcsolatban Szakály Sándor az alábbi kérdést tette fel: Vajon hadifogolynak tekinthetők azok a Magyarországról elhurcolt százvezrek, akiket málenkij robotra küldtek el? Azok a civilek, akiket Budapest ostroma után gyűjtöttek egybe, és szállítottak el a Szovjetunió különböző táboraiiba?

A történész emlékeztetett: 1945 után a német lakosságot ún. jóvátételi munkára kötelezték, amelynek köszönhetően azonban sokakat nevük alapján ejtettek fogságba. Felhívta a hallgatóság figyelmét a kiállításon látható levelekre, amelyeket papír fecnikre írva, a marhavagonokból szélnek eresztve „küldtek el” a foglyul ejtettek családjaiknak. S ezek a levelek eljutottak a címzetteknek – emelte ki Szakály Sándor. Majd azokról a fiatalon, 14-18 évesen elítélt fiúkról és lányokról szólt, akik a Gulágon töltött, esetenként több, mint 10 év után tértek vissza otthonukba. Említette Keményfi

Bélát, akit szökése után egy öt ért lövést követően, gerinctől lefelé megbénulva vittek el a Gulágra. S azokról is megemlékezett beszédében, akik hazatérve száműzöttek lettek. Köztük szólt Galgóczy Árpád műfordítóról, akit szabadulva a Szovjetunióból, a Szovjetunióba száműztek Magyarországról, s aki az orosz kultúra szerelmese lett. Szakály Sándor elmondta: a kiállításon a legkülönbözőbb emberi sorsok elevenedhetnek meg, láthatunk katonákat és egyházi embereket, köztük Oloffson Placid bencés szerzetest is.

Szakály Sándor a későbbiekben elmondta: a kutatók, akik évtizedek óta foglalkoznak a GULÁG történetével, Bank Barbara, Bognár Zalán, Stark Tamás és Zinner Tibor, a mai napig sem tudják, hogy pontosan hány embert vittek el a Szovjetunióba. Mégis, egy dolgot sikerült elérni – hangsúlyozta az előadó: az elhurcoltak emlékének megőrzését. A Veritas Történetkutató Intézet éppen erre törekszik a most megnyílt kiállítással, és, amint Szakály Sándor rámutatott, nemcsak a magyarság, hanem mások figyelmét is szeretnék volna felhívni a magyar történelem és Európa e tragikus epizódjára. A kiállítás angol, német, szlovák, ukrán és lengyel nyelvű változata már több európai nagyvárost bejárt, eljutott a Kárpát-medencei magyar közösségekhez, de az Egyesült Államokba is.

Szakály Sándor végezetül elmondta: „Az a nemzet, amely nem fordít figyelmet múltjára, nem gondoskodik halottairól, annak nincs jövője. Ha odafigyel a múltjára, a hibákból tanulva tisztességes jövőt építhet.”

A megnyitón közreműködött Ripka János, a Bécsi Zene- és előadóművészeti Egyetem hallgatója, aki Bach D-moll csellószvitjének Courante tételét játszotta.

Fotó: Tánczos Zoltán

Regénybemutató a Pázmáneumban

Zsuffa Tündét, Magyarország Bécsi Nagykövetségének sajtó- és kommunikációs ügyekért felelős munkatársát széles körben ismerik az ausztriai diaszpóra magyarság körében, hiszen nemcsak külképviseleti munkatársként, hanem termékeny íróként is volt lehetőségünk megismerni nyitott és őszinte személyiségét. Eddig megjelent könyveinek kapcsán mindegyikről elmondható idézem a szerzőt:

„Fontosnak tartom, hogy beszéljük ki a múltunkat, ne legyenek tabuk és titkok! Írás közben többször eszembe jutott az utánam jövő generáció. Vallom, hogy joguk van tudni nemzetünk tragédiájáról. Nem kell attól félni, hogy nem értik meg a történelem kisiklásait, vagy megijednek. Tapasztalatból tudom, ha nyíltan és őszintén beszélünk a 20. századról, méltó, igaz, bátor emberré válhat valaki.”

Korábban a Collegium Pázmáneum és a Kaláka-Club közös szervezésében már találkozhattak a bécsiek a Pázmáneum dísztermében a *Paprika rummal* és az *Angyal a földi pokolban* című könyvek szerzőjével, Zsuffa Tündével, akivel akkor Nagy-Ricsóy Nóra újságíró beszélgetett szenvedésről, emberi sorsokról, kitartásról és hűségéről.

Az *Ingeborg* című könyvbemutatón a házigazda Varga János rektor köszöntötte a szerzőt, valamint a hallgatóságot. Elmondta, hogy a szerző korábbi könyveinek megjelenése előtt volt alkalma elolvasni a kéziratokat, amelyekből kiviláglott Tünde írói vénájának nagyszerűsége, és alapos kutatói munkája, amelyek a regények kortörténeti hűségét támasztják alá. A könyvbemutatón a szerzővel Nagy Alexandra az ORF munkatársa beszélgetett és a szervezők részéről az „Europa”-Club elnöke Smuk András is méltatta a szerzőt. Hogy hogyan is született meg könyv és a 20. század mely éveiben, hol játszódnak, az eseményszálak egy különleges és titkos világba engednek betekintést

nyerni. Az Ingeborg regényt a szerző nagybátyja emlékének ajánlja, akit a 80'-as években a hatalom a halálba kergetett és mindazoknak, akik úgyszintén a totalitárius rendszer áldozataivá váltak. „Mind den kor emberének kötelessége a múlttal való szembenézés és a hátborzongató valóság feltárása, nevén nevezése. Sok embernek azonban nincs ehhez bátorsága, mert egy rendszer bukása, egy diktatúra megdöntése nem hozza meg minden esetben a teljes szabadságot, és nem szűnik meg a fenyegetettség érzete.”- fogalmaz a szerző.

Az Ingeborg című regény nem történelemkönyv vagy dokumentumregény, hanem inkább emberi sorsok képkockái, amelyek lepergése során betekintést nyerünk a 20. század sötét évtizedeinek rettegett, manipulált és emberi jogaikban megalázott, ellehetetlenített és mások életén átgázoló hatalmi egok életvitelébe, hétköznapijaiba. Mindezek élettörténetek és hatalmi törekvések kapcsán megfogalmazódik a kérdés, ahogyan a regényben is, hogy miért és mennyire torzítja a személyiséget a hatalom és a pénz? Mekkora lehet bukni és van-e abból a helyzetből kiút? Jóvá lehet-e tenni a károkat? Ki az ártatlan és a bűnös? Meddig ér el a hatalom keze?

Ingeborg története valós történelmi tényeken alapul és néhol létező történelmi helyszíneken játszódik. Több helyen felbukkannak ugyan valós történelmi személyek és szervezetek, de kitalált helyzetekben szerepelnek. A szereplők, azok nevei és karakterei azonban a képzelet szülöttei. Minden egybeesésük a valósággal és hasonlóságuk a létező személyekkel pusztán a véletlen műve.

„Vészélyes dolog, ha valaki mindenét kész feláldozni a céljai érdekében. Zsuffa Tünde új regényének főhősnője, Ingeborg Käßler viszont úgy érzi, semmi sem túl nagy ár azért, hogy megszabaduljon Lipcse külvárosi munkásnegyedéből, az NDK cementszínű sivárságából. Bár a rossz oldalon áll, kiszolgáltatott bábból fokozatosan a legerősebbek egyikévé válik. Veszedelemes táncot jár az életet felőrlő hatalommal, a hírhedt keletnémet titkosszolgálat kötelékében. A kémnő életében azonban egy váratlan tragédia mindent átforgat...”

Sok évvel később, a bolíviai sósivatagban, ahol a Föld és az Ég összeér, találkozik a zsarolás és megfélemlítés elől menekülő Caroline Noire-ral. Egy francia lánnyal, akinek nincs más bűne, mint hogy rosszkor volt rossz helyen. Caroline hamar rájön, hogy bár Ingeborg éppen olyan kegyetlen ember, mint azok, akik Párizsban tönkretették az életét, mégis bíznia kell a nőben.

A könyvbemutató végén feltették a szerzőnek a kérdést, hogy a korábbi három regényének Antóniája vagy Ingeborg áll személyiségéhez legközelebb? Válaszában a szerző az utolsó személyi karaktert nevezte meg, mivel úgy érzi, hogy ennek a regénynek a megírása által tudott igazán kivetközni azokból a gátlásokból, esetleges megítélésekből, amelyek a mű megszületését előidézték és feltárják a bemutatott személyeken keresztül a (mocskos) csúnya, valós világot. Mérföldkő a szerző életében ennek a regénynek a megírása, mely egyben a múlt és a jelen fájó emlékeit, tapasztalatait, az elhallgatott igazság kimondása, leírása által képes feldolgozni. Bizonyára ma is sokan vannak olyanok, akik több évtized elteltével, bármennyire is a demokratikus rendszerekről beszélünk, azok legitim működését hangoztatjuk félnek, félnek és félnek feltárni személyiségüket, vagy akár elszennvedett fájdalmaikat. Önmaguknak megbocsátanak, vagy ki kinek kell megbocsájtson?

A lényeg, hogy a vágyott álom valósággá vált és Zsuffa Tünde esküjéhez híven fiával Pepével hazatérnek Magyarországra. „Esküszöm, hogy egyszer hazatérünk” - ezzel kapcsolatosan Varga Gabriella cikkét ajánlom elolvasni. A hazatérés hosszú út nemcsak fizikai, de ugyanúgy olykor kemény munkát követelő lelki út is, amikor a test, a lélek, és a szellem valósága egységben a szív hazájában otthonra, békére és nyugalomra talál, akkor elmondhatjuk, itthon vagyunk.

Cseh Csaba

A felejtés szabadsága

Fellinger Károly: Köti a sötétséget

Apakönyv? Az emlékezés könyve? A fájdalomé? Ezekre a kérdésekre lehet igennel válaszolni, de nagyon félreértenénk Fellinger Károly Köti a sötétséget könyvét, ha elintéznénk ennyivel. Egy végtelenített monológból kitépott részlet ez a versfolyam inkább, amely nagyon nehezen adja meg magát a hagyományos verseken iskolázott olvasónak, s talán kevesek hajlandóak az iránytű nélküli világban megkeresni azt a rendező erő, amely nélkül csak részleteit értik meg ennek a költészetnek.

Ennek több oka is van. Az egyik talán az, hogy az olvasók egy része nem hajlandó (vagy nem képes) arra az erőfeszítésre, hogy kövesse a költőt azon az úton, amelyik nem mindig a legbiztonságosabb és leginkább kikövezett. A másik az, hogy a posztmodern versbeszéd nem a szélesebb olvasóréteg kedvelt olvasmánya, a prózásított beszédet a hagyományos értelemben vett líraiság ritkán emeli fel, olvasás közben a megszokott sémákat el kell felejtenünk. Az összekevert idő, a jelenből a múltba való könnyed átlépés, a gyerekkor és a felnőtt világ keveredése ad különleges ízt ezeknek a verseknek.

S Miközben azt véltük, olvastuk és hallottuk, hogy a Köti a sötétet az apa elvesztésének siratóköteté, az igazi megrendülést hiányoljuk ezekből a versekből. Igaz, a halál a múlt analízisént indítja el, s némi szemérmeskedés is lelhető a versek mélyén.

Fellinger Károly versei a kétféle versfelfogás határán vannak, s szerethető opuszait úgy bontja ki az ember, mint a keményhéjú diót, amelynek vágyik édes béléseire. S érdemes erőfeszítést tenni annak, aki meg akarja érteni az ugyancsak termékeny költő versbeszédét. A legfontosabb kérdés persze nem az, hogy szerethetők-e ezek a versek, hanem hogy a magánbeszéd mikor üti át azt a falat, amit a posztmodern emelt az olvasó és a szöveg közé?

Talán nem igazságos kimondani: de ez a versbeszéd azok számára szerethető, akik ugyancsak hasonló cipőben járnak, mint Fellinger Károly. Szeretnének őszintén sírni, de félnek attól, hogy a sírás nem modern, ezért fecsegnek mindenféléről, hogy az eltakarja a sötétséget, amely végleges és visszavonhatatlan. Pedig az őszinteség a versben nem avitt dolog, s az sem ha szabadjára engedjük érzelmeinket.

Egyébként ez a versbeszéd még elfedi itt-ott a nyelvi igénytelenséget is, nem fontos erős szövetűvé szőni a verset, az majd valahogyan verssé összeáll, ha beleteszünk egy csavart. Ha hiszünk a jelentéktelen jelentőségében.

“A felejtés szabadását örököltem” - üti fel a kötetet egy erős mondattal Fellinger, s akár ez is lehetett volna a könyv címe, hisz, aki végigolvassa a kötetet, a címet nem tartja relevánsnak. A cím a Tapasztalás vers kapcsán találódott ki: “Apám nem köti az éjszakát / a sötétséghez, / sem a nappalt / a világossághoz,” - írja, s a vers sem a kötet kulcsverse. Mert mit is kötne az ember? Ebet a karóhoz. S ezzel folytatódik a vers is, s az asszociációk végül megrekednek a hétköznapi szinten.

A kisebbségi lét is megjelenik egy-egy versében, s ez azért is meglepő, mert a posztmodern lényege, hogy fontos dolgokban ne foglaljon állást, főleg ha az állásfoglalás azzal a veszéllyel jár, hogy végleges ítéletet mondanak a vers írója fölött önmagukat ítésznek kinevezett ítélok.

Fellinger Károly válaszút előtt áll, s ez a kötet legfontosabb tanulsága talán számára is. Fel kell tenni a kérdést, hogy a mások által kijelölt úton halad-e tovább, amely sok (néha nem fontos)

publikálással jár, vagy a megtanult mesterség és érzékenysége okán is visszatér azokhoz a hagyományokhoz, amelyhez képest minden látszat csupán. Ez utóbbi út a nehezebb, de a földből élő, s a tájhoz szorsan kötődő ember számára nincsen más választás.

S még egy fontos észrevétel: nem tud önmagán kívül senki segíteni, s megmondani, hogy merre van az irány. Mert a kritika sem tudja megmondani, hogy mi a vers. S azt sem, hogy mi nem az.

Fellinger Károly: Köti a sötétséget (Media Nova M. 2017)

Böröndi Lajos

„... nem lehetett megmenteni...”

Gulyás Lajos kivégzett református lelkipásztor kegyelmi ügye (1956-1957)

Ezzel a címmel jelent meg egy rendhagyó könyv Gulyás Lajos '56-os mártír születésének 100. évfordulóján, Erdős Kristóf, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Hivatalának főállású kutatója szerkesztésében, aki egyben a kötet bevezető tanulmányát is írta. A kiadvány a NEB szakmai támogatásával készült és a Dunántúli Református Egyházkerület adta ki. A könyvhöz Steinbach József püspök írt előszót.

Erdős Kristóf szerkesztő először vázlatos áttekintést nyújt a református egyház helyzetéről az 1944/45-1956/57 közötti időszakban, majd a több éve folyó kutatómunkájának köszönhetően alapos, részletes, lábjegyzetekkel bőven ellátott leírását adja Gulyás Lajos kegyelmi ügyének előzményeiről, lefolyásáról és sikertelen eredményéről. A kötet harmincnégy, keletkezésük pontos időrendjében (1957-1959) közölt dokumentumot (levelet, feljegyzést, jegyzőkönyvet, kegyelmi kérvényt, előterjesztést, jelentést) is tartalmaz, melyek eddig publikálatlanok voltak. A felhasznált irodalom bőséges felsorolása pedig további információkkal szolgál. A könyvhöz írt rezümé három idegen nyelven is ismerteti a tudományos írásmű összefoglalóját.

A kötetben található családi fotókat Gulyás Lajos lányai bocsátottak rendelkezésre. A mű a dtpuspoki@refdunantul.hu címen rendelhető meg.

Simon Zsuzsanna

Gulyás Lajos 1918. február 4-én született a felvidéki Kisújfaluiban, szülei a lelkész és a tanító biztatására írták be az érsekújvári reálgimnáziumba. Ennek elvégzését követően Losoncon, majd Pápán készült a lelkészi pályára.

A háború már családos emberként Balatonszepezden érte, ahol segédlelkészként szolgált. Gulyás lelkészi szolgálata mellett a demokratikus átalakulás reményében 1945 tavaszán politikai pályára lépett, az 1947-es választásokon kisgazdapárti képviselőjelölt volt. Miután 1948 nyarán megtörtént a kommunista- és szociáldemokrata pártok fúziója, Gulyás politikai tevékenységét abbahagyta. Ekkor már a nyugati határ melletti Levél és néhány szomszédos település reformátusainak lelkésze volt, amely terület hamarosan a szigorúan ellenőrzött határsáv része lett.

Az 1956-os forradalom kitörésének híre Csehszlovákiában érte. A felvidéki rokonság és a barátok próbálták marasztalni, de ő mindenképpen haza akart menni, bízva a változásokban. 1956. október 26-án, miután értesült a szörnyű áldozatokkal járó mosonmagyaróvári sortűzről, azonnal a helyszínre sietett. A határőr-laktanya udvarán a sortűz miatt feldühödött tömeg tiszteket ütlegelt, ám Gulyás Lajos nem értett egyet az önbíráskodással, és többekkel

együtt kimentett egy határőrtisztet. Ezután átadták az új, városi nemzeti tanácsnak, hogy ítélkezzenek felette.

1956 decemberében házkutatást tartottak a levéltár parókián. 1957 elején egy személyét súlyosan rágalmazó újságcikk megjelenését követően, nemcsak felesége, hanem több kollégája is az ország elhagyására kérte. Sokaknak segített átszökni, de ő maga nem men. Számára ez egy tudatos döntés volt: „*Magyar ember nem hagyja el a hazáját! Még a bitófa alá is vasalt nadrággal megyek!*” – mondta feleségének. Biztos volt ártatlanságában, hiszen a lincseléstől mentett meg egy határőrt. 1957. február 5-én tartóztatták le, amikor éppen a 39. születésnapját ünnepelték.

Gulyás Lajost első fokon a Földes Gábor és társai per harmadrendű vádlottjaként ítélték halálra. A Nagy Imre-per egyfajta vidéki főpróbájaként is értelmezhető perrel a megtorló gépezet bizonyítani akarta, hogy az „ellenforradalom” valóban országos jelentőségű volt és a vidéki eseményekért felelőssé tett vezetőket is példásan meg kell büntetni. A Gulyás Lajosra kiszabott halálos ítéletet az ügyet másodfokon tárgyaló katonai különutas is megerősítette.

A református egyház vezetősége és több magánszemély is kegyelmi kérvényt nyújtott be életének megmentése érdekében, de ezek mit sem számítottak. Gulyás Lajost hatvan évvel ezelőtt, 1957. december 31-én ártatlanul végezték ki. Újratemetésére és rehabilitációjára csak a rendszerváltás után kerülhetett sor.)

Farkas Gábor meg nem élt 75. születésnapjára

Május 24-én távozott Farkas Gábor, aki barátaival közösen megálmodója és létrehozója volt az Európa Jövője Egyesületnek és az Európa Jövője Nemzetközi Gyermekek- és Ifjúsági Találkozóknak, a Csiperónak. Az egyesület térségünkben elsősorban a Csemadok Galántai Területi Választmányával és a térség iskoláival tartotta a kapcsolatot. A csiperós találkozóról lapunkban is többször hírt adtunk.

2017. május 16., kedd kora este volt. Túl voltunk egy ügydöntő Csiperó elnökségi ülésen. Bent és kint fojtó meleg a Kápolna utcán s mindenütt. Kicsit már enyhült, szedelőzködtünk és indultunk hazafelé a szeretett-szidott Petőfi Sándor utca felé. A kertek alatt... Te – rám való tekintettel – toltad a (valahányadik) kerékpárod. Már nem a benti, súlyos dolgokról folyt köztünk a szó a máskor is oly ismerős csendekkel meg-megszakítva. Szelíd mosollyal hallgattad aktuális kínlódom beszámolóját: arról beszéltem, hogy éppen a túlélő barátoknak mennyire nehéz szólni a már nem lévőről; éppen a 15 évvel ezelőtt elment Straszer András kiállításának nyitására készülve akkor. Mennyi mindenről kell és szükséges, mennyi mindenről volna jó, de még (vagy már) nem illik, mi is az, ami és amely (és aki, akik) köteleznek ilyenkor „okosan” beszélni. Lehajtott fejjel bandukoltunk, vigyázva valamelyest épségünkre a Máriaváros göcsörtös járdáin egyensúlyozva. Kerültünk egyet, hogy intünk a Hosszú utcának, ahogy olyan sokszor tettük az évtizedek során. „*Tudod, a túlélést is legalább egyszer meg kell szolgálni.*” - mondta Gábor ismerős hanghordozással, amelyben egyszerre volt benne a halálos komolyság és a biztató huncutság.

Aztán már a közelgő jeles napok kerültek szóba, csalhatatlan memóriája pontosan sorolta a nekhez társított dátumokat, történéseket, szemérmesen felvillantott apró dolgokat. És naivan reméltük akkor (is) a jobb időket, - azokban a megzakkant hónapokban. Így máris ott, illetve itt

voltunk a szokásos idő-ugrások révén 2018-ban, amikor már közeleg az újabb Csiperó. De addig is készülni kell, mert majd jönnek a jeles napok: Marcsi és Bea napok, aztán a ki nem feledhető össznépi Heni-Orsi-Andi-Zsuzsi névnapok és így tovább. És lesni a ki-, majd hazautazó csiperó-csapatok minden búját és örömét, és így tovább. Készülni kis(stílű) és értelmes, nagyobb csatákra, a fennmaradás és tovább éltetés érdekében. Pihenni a Főtér valamelyik arra alkalmas zugában, a nem egykönnyen elfogadott Malom tetőteraszán, - ahonnan még a madár is szebben lát mindent... Készülni az ifjabb barát, egykori pártfogolt Király Zoli, „a Kádár-kori három testőr” egyikének 70. születésnapjára, aki oly pontosan örökölt meg sok valódi történetet például az 1970-es évek Bács-Kiskun megyéjéből (Daliás idők. 2010.) Készülni és tervezni bölcsen, okosan, jó előre, hogy ki is vegye át majd a csiperó vezetését, - belülről, megérlelődve, nem külső vezényszóra, akárcsak jószándékú nyomással, akarattal...

Mi pedig titokban és azért persze az ő, Gábor tudtával, elnéző megengedésével készültünk – már akkortájt - mostani születésnapjára. Volt, aki életút kötetet dédelgetett ambíciózusan a legendás Delikatesz eszpresszó hús-fröccsös asztalánál gubbasztva. Másokkal – az itteninél szintén mondénabb terepen – a hazai civilség nagyszabású konferenciáját tervezgettük. De mindannyian jól tudtuk: ez nélküle nem igen fog teljesülni, ez titokban, távollétében lehetetlen vállalkozás lenne. Ezt tudni, akarni és Vele együtt közösen tenni az igazi, - nem önnönmaga fényezéséért, s nem csak azért, mert egy újabb alkalom, hogy azért gyorsan hazaszóljon: itt vagyok ám, ne aggódjatok, még nem tudom mikor, de még ma otthon leszek...

Tudtuk addigra és jó, ha tudjuk ma is: a hazai civilség mennyi nagyszerű vívmánya innen, Kecskemétről indult, hogy csak az szja felajánlásának eszméjét említsem. Azt terveztük, hogy a mindig jól működő önkéntes háló révén összetrombitáljuk a szeretett barátokat itthonról és a nagyvilágból, - akár június 21.-ére, akár a tizenötödik csiperóra. Hogy itt legyen rajtunk kívül ismét Rudi, Smaranda, Erdogán, Vásáry Tamás, vagy Kovács Erzsébet és Wootsch, vagy Peter (Berben), Kányádi Sanyi bácsi s mások. Hát most már tudjuk, vannak, akik végleg örök hiányt, hiányzást jelentenek mindannyiunknak...

Nem akarok visszaélni az olvasó türelmével egy köztünk élt és oly természetesen másokért, másokkal cselekvő emberre, barátunkra, Farkas Gáborra emlékezve 75. születésnapján. Akinek például azt köszönhetem, hogy 1976 nyarán Hajóson és Miskén az akkor formálódó ifjúsági klubok falaihoz bontott téglák százait pakolhattam s jutalmul (az izomláz mellett) esténként külön helyről nézhettük-hallgathattuk a színpompás Duna-menti folklór fesztivált. Aki ideköltözésünk idején, '83 december végén vastagon bebugyolált Gábor fiamat a Petőfi Sándor utcai „jászol melegben” tartották Andrea óvó(néni) segítségével együtt. Aki engedélyt járt ki soron kívül, hogy a Felvidékről hazamenthessünk sok-sok magyar család játékszerét az enyészet elől. Aki tudott dorgálni és inteni is, neheztelni, de megbocsátani is, - mert sosem a harag, a másik legyőzése volt a cél. Akivel azt terveztük, hogy ismét boldog családban élve, nem is oly túl sokára hátrébb lépünk, átadva helyet, szerepet és lehetőséget azoknak, akik megdolgoztak érte, értünk, - értetek. Aki miatt ma mégis itt és együtt vagyunk. És akinek egy *újabb víziója*: a legkisebbek felkarolása és életre segítése, erősítése volt.

Június huszonegyediké van, Farkas Gábor barátunk 75. (meg nem élt)születésnapja és egyúttal a varázsos nyári napforduló kezdete. Ez sem véletlen. A Nap még most is fent jár, és ébren tart minket egy Ember, aki nem hagy nyugodni. Mert valahol szeretettel gondol ránk. Isten éltesse, kedves Gábor- szívünkben igen sokáig!

Kriston Vízi József

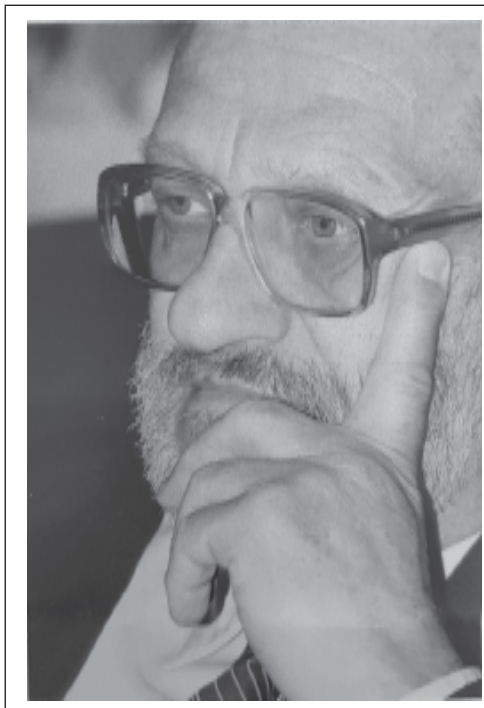
Kecskemét, 2018. június 21.

In memoriam Ittész Mihály

2018. június 12-én hajnalban elhunyt Ittész Mihály zenetudós (1938–2018), aki különösen élénk kapcsolatokat tartott régióink zene iránt elkötelezett szakembereivel, intézményeivel. Szinte az utolsó pillanatig segítője, résztvevője volt az itt megvalósult zenei rendezvényeknek.

Ittész Mihály 1938. október 8-án született Sárkeresztúron. A család mindennapjaiban a zene játszotta a főszerepet. 1953 és 1958 között a Győri Zeneművészeti Szakiskola diákja volt, majd utána a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola hallgatója lett, ahol középiskolai énektanár és karvezető szakos diplomával fejezte be tanulmányait 1963-ban. 2002-ben doktori fokozatot szerzett Zoltán Kodály, In Retrospect c. zenetudományi PhD disszertációjával Finnországban, a Jyväskylä-i Egyetemen.

Már a 60-as évek második felétől jelentek meg zenekritikái, írásai szakmai folyóiratokban és a 70-es évektől zenetörténeti, zenepedagógiai cikkei, dolgozatai is. 1963 és 1970 között a Győri Zeneművészeti Szakiskolában tanított szolfézt, zeneelméletet, zeneirodalmat, karvezetést, népzénet, valamint vezényelte a szimfonikus és kamarazenekart. 1970. szeptemberében már a Kecskeméti Kodály Iskolában kezdte az ének-zene tanítást és vezette az iskola kórusát. Iskolai munkája mellett hamar bekapcsolódott Kecskemét zenei közéletébe és egyik fő szervezője lett a Nemzetközi Kodály Szemináriumoknak és a Kecskeméti Népzenei Találkozóknak. 1973-tól lett a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet tanára, a népzene, karvezetés, szolfézs, zeneelmélet, zeneirodalom előadója, oktatója. Kiemelkedő szerepe volt az intézeti könyvtár létrehozásában, fejlesztésében, vezetésében. 21 évig az Intézet igazgatóhelyetteseként tevékenykedett, de 2001 után is, egészen haláláig tanított és kutatott az Intézetben. Meggyőződése volt, hogy a közönség szolgálatának az egyik legtermészetesebb formája a tanítás, akár iskolai keretben, akár azon kívül, akár szóban, akár írásban.

Kodály elvei, megfogalmazott gondolatai szerint élt, cselekedett élete folyamán: *„Akiben van tehetség, köteles azt kiművelni a legfelsőbb fokig, hogy embertársainak mennél nagyobb hasznára lehessen. Mert minden ember annyit ér, amennyit embertársainak használni, hazájának szolgálni tud.”* Ennek szellemében születtek tudományos munkái, cikkei előadásai. 2012-ben nyerte el a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagságát, majd 2013-tól rendes tagja.

Fő kutatási területe Kodály Zoltán élete, munkássága, a magyar zenetörténet és a magyar zenepedagógia. Kiemelkedő művei - az említetteken kívül - a 22 zenei írás, A múlt csak példa legyen. Szerkesztője, inspirálója volt a Kodály Intézet által kiadott jelentős könyveknek. A Nemzetközi Kodály Társaság alelnökeként (1993 – 2001), a Magyar Kodály Társaság társelnökeként (2007 – 2012), majd 2018-ig elnökeként kiemelkedő szerepet vállalt a magyar zenei kultúra, az emberi és művészi értékek kibontakoztatásáért, fejlesztéséért, a „kodályi örökség”, a zenei nevelési elvek egész világon való elfogadtatásáért.

A Magyar Kodály Társaság fennállásának 40. évfordulója kapcsán köszöntő beszédében említette: „Az emlékező, örvendező ünnep arra is jó, hogy mérleget készítsünk, körülnézzünk mai világunkban. Veszteséget, gondot, de feladatot is bőven láthatunk. Ne engedjük, hogy a tehetetlen letargia legyen úrrá rajtunk. Próbáljunk meg erőt gyűjteni éppen Kodály példájából, tanításaiból, hogy legyen egyszer igazi beteljesedés.” A vele készült riportban rendkívüli tömörséggel fogalmazta meg életfilozófiájának központi gondolatait: „Fontos számomra az elvi gondolat-hűség és a nyitottság egyensúlya, a múlt – jelen – jövő hármasságának szerves egysége a szemléletmódban, tisztesség, és az – itt élned halnod kell – (vagy inkább így : élned, vagyis szolgálnod, s halnod itt kell) erkölcsi parancsa.” Ennek jegyében élte a Tanár úr élete utolsó éveit is.

Dr. Ittész Mihály személyében kiváló tudóst, nagyszerű vezetőt, kollégát, barátot veszítettünk el. „A tűznek nem szabad kialudni!” – volt utolsó üzenete felénk, munkatársai felé és ez az üzenet minket kötelez. Köszönjük odaadó, maradandó, áldozatos munkáját, barátságát. Emlékét tisztelettel és szeretettel őrizzük.

Kertész Attila
a Magyar Kodály Társaság elnöke

Szerzőink

Ádám Tamás költő (Balassagyarmat) • **Bedi Kata**, esztéta (Budapest/Pozsony) • **Böröndi Lajos**, költő (Feketeerdő) • **Cseh Csaba** KCSP ösztöndíjas (Wien/Bécs) • **Csuthy András** múzeológus (Komárom/Komárno) • **Deák Ernő** történész (Wien/Bécs) • **Fellinger Károly** költő Jelka/Jóka) • **Gál József** mérnök (Vághosszúfalu/Dlha nad Vaáhom) • **Görföl Jenő**, helytörténész (Bratislava/Pozsony) • **Marianne Gruber** író (Wien/Bécs) • **Michael Hess** könyvtáros (Kismarton/Eisenstadt) • **Kerék Imre** költő (Sopron) • **Kimlei Péter** könyvtáros (Mosonmagyaróvár) • **Kriston Vízi József** múzeológus (Kecskemét) • **Németh Ágota** tanár (Ipolybalog/Balog nad Iplom) • **Oros László**, helytörténész, (Felsőszeli/Horné Saliby) • **Sárándi József** költő (Leányvár) • **Simon Zsuzsanna** tanár (Mosonmagyaróvár) • **Száz Pál** író (Pered/Tesedikovo) • **Varga Gabriella** újságíró (Budapest) • **Várokonyi Borbála** KCSP ösztöndíjas (Wien/Bécs) • **Zirig Árpád**, költő, (Dunaszerdahely/Dunajská Streda)